

Kan Hellas lære noe av Argentina?

En komparativ analyse

Marita Amanda Høidal

Veileder: Professor Victor Norman

Masterutredning i fordypningsområdet Finansiell Økonomi

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Denne utredningen er gjennomført som et ledd i masterstudiet i økonomi og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at høyskolen inntår for de metoder som er anvendt, de resultater som er fremkommet eller de konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Sammendrag

Denne utredningen drøfter hvorvidt Hellas (2012) kan lære noe av Argentinas erfaringer under og etter krisen det Latin-amerikanske landet ble utsatt for i 2001. Krisen i Argentina (med flere likhetstrekk til dagens greske gjeldskrise) endte med mislighold av statsgjeld, en sterk devaluering og stor sosial nød. I ettertid har veksten vært imponerende, og Hellas sine forutsetninger for å oppnå en lignende utvikling utgjør en viktig del av diskusjonen i utredningen.

Jeg anlegger et komparativt perspektiv i oppgaven hvor jeg sammenligner den økonomiske utviklingen i de to landene. Her kommer det frem at helt siden etterkrigstiden har de to økonomiene flere sentrale likhetstrekk. Store pengeoverføringer fra utlandet, hollandsk syke og militære juntastyrer har karakterisert de to landenes økonomiske historie. I tillegg preges begge land av klientisme, oligopolvirksomhet, et rigid arbeidsmarked, en dominerende offentlig sektor, korrupsjon og lav skatteinngang. Etter en periode med sterk vekst og fast valutakurs ble krisen i begge land utløst av eksterne sjokk. I kulissene hadde høy gjeld og underskudd på drifts- og budsjettbalansen vokst ut av proporsjoner og til slutt blitt uhåndterbar.

Oppgaven presenterer også forskjeller knyttet til landets økonomiske historie og krise. Analysen viser at det er store ulikheter knyttet til størrelsen på de statsfinansielle problemene, valutaregimet, landets næringsstruktur og eksportvirksomhet, samt Hellas sitt forhold til EU og ØMU. Utredningen konkluderer med at Hellas kan være tjent med å gjøre som Argentina, men at avgjørelsen da må komplementeres med omfattende struktur og veksttiltak.

Forord

Avhandlingen utgjør siste ledd i det toårige masterstudiet i økonomi og administrasjon ved Norges Handelshøyskole. Utredningen er skrevet innenfor hovedprofilen Finansiell Økonomi, og utgjør totalt 30 studiepoeng.

Valg av tema er basert på min store interesse for makroøkonomi som fagfelt, samt interesse for internasjonal politikk og økonomisk historie. I løpet av min tid som masterstudent har eurokrisen preget nyhetsbildet. Jeg fant fort ut dette var et emne jeg ønsket å fordype meg i, og for å begrense oppgaven valgte jeg å fokusere på Hellas med sitt ”verstingstempel”.

Etter hvert som jeg begynte å lese om tema dukket ideen om en sammenligning med Argentina opp. Jeg kom til slutt frem til oppgaven ”Kan Hellas lære noe av Argentina - en komparativ analyse” i samråd med min veileder Victor Norman.

Arbeidet med å lese artikler og undersøke datamateriale har vært tidkrevende, men også svært lærerikt. Den største utfordringen har vært å avgjøre hvilke emner og tall som er relevante og begrense antall sidetall. Alt i alt har skriveprosessen vært en fin avslutning på masterutdannelsen og min tid som student ved NHH.

Jeg vil spesielt rette en stor takk til min veileder Victor Norman ved Institutt for Samfunnsøkonomi, som gav gode råd og innspill underveis i oppgaven. Hans store engasjement har gitt meg motivasjon til å holde tempo i skrivningen oppe. Videre vil jeg takke min mor, Torbjørg Bjørnaraa Høidal, for gjennomlesning og språklige kommentarer før den endelige innleveringen. Støtte og oppmuntring fra venner og familie har også holdt skrivelysten ved like.

Bergen, desember 2012

Marita Amanda Høidal

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	6
1.1 Hellas og eurokrisen.....	6
1.2 Problemstilling.....	8
1.3 Avgrensning.....	9
1.4 Disposisjon.....	10
2.0 Argentina.....	11
2.1 Bakgrunn.....	11
2.1.1 Hendelsesforløp krise.....	19
2.1.2 Veien ut av krisen.....	20
2.2 Argentina – et vekstmirakel?.....	23
3.0 Hellas.....	27
3.1 Bakgrunn.....	27
3.1.1 Etterkrigstid.....	27
3.1.2 Post-junta.....	29
3.1.3 EU-medlemskap.....	30
3.1.4 Den økonomiske og monetære union.....	32
3.1.5 Hendelsesforløp krise.....	34
3.2 Politisk klima.....	37
3.2.1 Klientisme.....	37
3.2.2 Populisme	38
3.3 Arbeidsmarkedet.....	40
3.3.1 Offentlig sektor.....	46
3.3.2 Pensjonssystemet.....	51
3.4 Økonomiske forhold.....	53
3.4.1 Eksterne ubalanser.....	53
3.4.2 Offentlige finanser.....	55
3.4.3 Korrupsjon.....	59
4.0 Komparativ analyse.....	65
4.1 Likheter.....	65
4.2 Forskjeller.....	66
4.2.1 Indikatorer.....	68
4.2.2 EU og ØMU.....	70
4.2.3 Currency board vs. euro.....	71
4.2.4 Tap av konkurransekraft.....	73
4.2.5 Hollandsk syke.....	74
5.0 Diskusjon og konklusjon.....	79
6.0 Litteraturliste.....	83
7.0 Appendiks.....	94

Figurer Argentina:

Figur 2.1 Økonomisk vekst og inflasjon i Argentina (1950-2002).....	14
Figur 2.2 Eksport Argentina.....	17
Figur 2.3 Økonomisk vekst og arbeidsledighet.....	18
Figur 2.4 Sentralbankens nøkkelrenter og bankinnskudd (2001).....	19
Figur 2.5 Effektiv realvalutakurs.....	21
Figur 2.6 Utvikling i offentlig gjeld (1970-2005).....	22
Figur 2.7 Reelt BNP, faktisk og 20-års trendvekst (sesong-justert).....	23

Tabeller Argentina:

Tabell 2.1 Argentina: Hovedindikatorer (2000 – 2007)	24
Tabell 2.2 Argentina: Reell BNP-vekst dekomponert i ulike bidragsfaktorer.....	25

Figurer Hellas:

Figur 3.1 Arbeidsledighet i Hellas (1977-2008).....	29
Figur 3.2 Gresk statlig bruttogjeld og underskudd på statsbudsjettet.....	32
Figur 3.3 Offentlige inntekter, utgifter og budsjettbalanse og reell vekst	33
Figur 3.4 Rentedifferanse mot Tyskland. 10-årsstatsobligasjoner.....	35
Figur 3.5 EPL midlertidig arbeidskontrakt, utvalgte europeiske land (2008).....	42
Figur 3.6 Størrelsen på den uformelle sektoren.....	44
Figur 3.7 Utvikling i lønnsnivå i privat og offentlig sektor.....	47
Figur 3.8 Kvalitet i offentlige kontrollinstanser (2011).....	49
Figur 3.9 Effektivitet i forvaltningen (2011).....	49
Figur 3.10 Nominell lønnsvekst (dekomponert), Hellas (1998-2010).....	50
Figur 3.11 Gjennomsnittlig kompensasjonsnivå for pensjon.....	51
Figur 3.12 Gresk drifts- og handelsbalanse (1960-2009).....	53
Figur 3.13 Spare-investeringsgap og driftsbalansen i Hellas (1960-2007).....	54
Figur 3.14: Offentlige utgifter, Hellas 2009 (% av BNP).....	55
Figur 3.15 Totale skatteinntekter til myndighetene som andel av BNP.....	57
Figur 3.16 Transparency International (CPI) 2011	60
Figur 3.17 Doing Business indeks (2012).....	61
Figur 3.18 FDI i Hellas, Irland og Tyskland (1995-2011).....	64

Tabeller Hellas:

Tabell 3.1: Utvalgte indikatorer (2005-2011).....	36
Tabell 3.2: Indikatorer for arbeidsmarkedet i Hellas (2008).....	40
Tabell 3.3: EPL Hellas.....	42
Tabell 3.4: Antall arbeidstimer og produktivitet.....	45
Tabell 3.5: Hovedparametere for offentlig tjenstepensjon.....	52
Tabell 3.6 Offentlig forvaltnings utgifter i prosent av BNP (2009).....	56
Tabell 3.7 Doing Business Hellas (2004-2012).....	62

Figurer og tabeller analysedel:

Tabell 4.1 Hendelsesforløp Argentina vs. Hellas	69
Tabell 4.2 Argentina (2001) vs. Hellas (2011).....	69
Figur 4.1 "Hollandsk syke"-modell, Hellas vs. Argentina.....	76
Tabell 4.3 Utviklingen i rente- og stønadsbalansen i Hellas.....	77

1. Innledning

Denne utredningen drøfter den greske gjeldskrisen (2009-d.d) i lys av erfaringer fra krisen i Argentina (2001-2002). Argentina misligholdt en gjeld på 132 milliarder dollar, men er i dag et av Latin-Amerikas rikeste økonomier.¹ Formålet med oppgaven er å diskutere hvorvidt Hellas kan snu krise til vekst ved å følge Argentinas eksempel. Oppgaven starter i etterkrigstiden og sammenligner politiske og økonomiske forhold frem til nåtidens greske drama. Metoden som benyttes er komparativ analyse.

1.1 Hellas og eurokrisen

Finanskrisen (2007-2009) startet i en liten del av det amerikanske markedet, men spredte seg raskt til resten av verden. Igjen hadde en periode med høy økonomisk vekst ført til overdreven optimisme og urealistiske risikovurderinger. I kjølvannet av krisen opplevde flere euroland en sviktende tillit i finansmarkedene. Årsaken var en høy og raskt økende statsgjeld, vedvarende underskudd på driftsbalansen og utsikter til svak økonomisk vekst. Krisen fremhevet ubalansene, og på et øyeblikk hadde krisen skiftet karakter til å bli en statsgjeldskrise i enkelte Sør-europeiske land (PIIGS). Tilstanden i eurosonen er verdensøkonomiens største nåværende trussel, skriver OECD i en fersk rapport.² Det mangler ikke på dystre spådommer om krisens utfall, og mange mener alt avhenger av ett enkelt land – Hellas. Landet har blitt selve symbolet på et Europa i krise. Dette til tross for at gresk økonomi er av beskjeden størrelse, og kun utgjør 2 prosent av unionens samlede BNP.³ Den greske økonomien har pådratt seg en enorm gjeld, og er nå på randen av konkurs. Det er frykten for at gresk mislighold vil utløse en dominoeffekt til større og viktigere økonomier som utgjør den største bekymringen.

Etter at Hellas adopterte euroen vokste reelt BNP i gjennomsnitt med 4 prosent per år. I perioden 2001-2009 var det kun Irland som hadde en sterkere vekst.⁴ Da boblen sprakk i 2007, pumpet den greske regjeringen milliarder inn i økonomien for å redde banker og bedrifter som var på randen av konkurs. På dette tidspunktet nærmet akkumulert statsgjeld

¹ Teunissen og Akkerman, 2003

² OECD (2012)

³ European Commission (2012a)

⁴ EEAG report, 2011

seg 100 prosent av BNP, og utgiftene eksploderte i forhold til inntektene. Ved hjelp av kreativ bokføring holdt myndighetene lenge store underskudd skjult for offentligheten, men i oktober 2009 kom vendepunktet. Den nyvalgte regjeringen innrømmet at underskuddet på statsbudsjettet for 2009 var på 12.7 prosent av BNP (senere revidert til 15.4 prosent), mer enn dobbelt så mye som tidligere annonsert. Ikke lenge etter måtte Hellas krype til korset og be om finansiell nødhjelp.⁵

2. mai 2010 tildelte den såkalte Troikaen (EU, Den europeiske sentralbanken (ECB) og det internasjonale pengefondet (IMF)), Hellas en krisepakke på 110 milliarder euro fordelt over en periode på tre år. Hellas forpliktet seg samtidig til å redusere utgiftene over statsbudsjettet med 30 milliarder euro. Det ble utarbeidet en innstrammingsplan basert på blant annet kutt i pensjonsutbetalinger og lønninger i offentlig sektor, samt økte avgifter og diverse reformer. Med forventning om at privat sektor ville kutte tilsvarende, var hensikten å bidra til lavere etterspørsel, og i neste omgang reduserte priser og styrket konkurransekraft. Programmet er svært ambisiøst, og målsetningen er et budsjettunderskudd på 3 prosent innen 2014.⁶

Den greske tragedien har både nasjonale og internasjonale årsaker. Av innenlandske faktorer peker analytikere på et høyt offentlig forbruk, ineffektivt byråkrati, lave skatte- og avgiftsinntekter, samt strukturelle rigiditeter i arbeidsmarkedet og økonomien som helhet. I nyere tid har internasjonale årsaksfaktorer som valutaunionens lave renter og gunstige finansieringsbetingelser bidratt til en økt låne- og etterspørselsvekst. Hellas presses også av at euro er tilpasset unionens sterke medlemsland. Først og fremst tysk eksportindustri, med en svært lav reallønnsutvikling, har dratt nytte av en svakere valuta enn hva økonomien ellers skulle tilsi. For Hellas (og de andre PIIGS-landene) har resultatet blitt en svekket konkurransekraft hvor egen produksjon har blitt utkonkurrert av import fra EU.

Etter tretti år med høy levestandard og gode arbeidsvilkår har situasjonen tatt en dramatisk vending for landets innbyggere. I løpet av 2011 steg arbeidsledigheten med 50 prosent, og nådde i desember samme år 21.2 prosent.⁷ Det greske folket nekter å samarbeide med staten om sparetiltak, og svarer med generalstreik og opptøyer i Athens gater. De skrale statsfinansene krever innstramminger i en tid hvor Hellas sårt kunne trenge etterspørselsimpulser fra det offentlige. Krisen i Hellas er ikke lenger kun en økonomisk

⁵ the telegraph, juni 2011

⁶ IMF pressekonferanse, mai 2010

⁷ Eurostat database

krise, det er også en tillits- og sosialkrise. Landet er fanget i en ond sirkel og mange spør seg om det finnes en vei ut av elendigheten.

Hva er så alternativene for Hellas? Som del av en valutaunion har landet ofret styringsinstrumenter (herunder selvstendig pengepolitikk, rentesetting og devaluering av valutakursen) som kan bidra til å bedre håndtere og forebygge konjunktursvingninger. For at BNP skal vokse må Hellas styrke konkurransekraften betydelig. Så lenge Hellas er medlem av eurosonen får ikke økonomien drahjelp av en devaluering i lavkonjunktur. I en slik situasjon er lønns- og priskutt eneste løsning, og undersøkelser viser at reduksjonen i Hellas må være på nærmere 30 prosent.⁸ Kutt av denne størrelsen er svært smertefullt, og lar seg vanskelig gjennomføre uten sosial konsensus.

En rekke økonomer råder nå Hellas til å forlate euroen og gjeninnføre drakmer som pengeenhet. Mange argumenterer også for at en konkurs er nødvendig, og uunngåelig på lengre sikt. Betalingsnektelse fører til gjeldsforhandlinger, hvor bedre betalingsbetingelser og "haircut" er aktuelle tema. Historiens største betalingsnektelse av statsgjeld fant sted i Argentina i 2001. På samme tid oppgav Argentina fastkursen til dollar, og peso ble umiddelbart sterkt svekket i verdi. Overraskende nok falt BNP kun i første kvartal av 2002 før veksten tiltok. Innen tre år hadde landets samlede verdiskapning passert dets tidligere toppunkt. Tall fra IMF viser at Argentinas økonomi har vokst med 94 prosent siden 2002.⁹

1.2 Problemstilling

I skrivende stund arbeider Hellas med innstramninger innenfor EU. Det finnes også andre alternativer. Landet kan oppgi euroen, og det kan nekte å betale gjelden de skylder utenlandske kreditorer. I denne oppgaven har jeg valgt å se nærmere på disse alternative løsningene – mer konkret på alternativet der Hellas både melder seg ut av eurosamarbeidet og innfører betalingsnektelse. Det var denne kombinasjonen Argentina valgte, og hadde stor suksess med. Jeg vil således drøfte hvorvidt Hellas kan lære noe av det latin-amerikanske landets håndtering av krisen, samt dets erfaringer i etterkant.

⁸ Antzoulatos, 2011

⁹ Weisbrot, 2011

På bakgrunn av dette har jeg formulert følgende hoved- og underproblemstillinger:

1. Hvilken lærdom kan Hellas dra av Argentinas erfaringer fra krisen i 2001?

2. Hvilke sentrale likheter og forskjeller eksisterer mellom de to landenes politiske og økonomiske utvikling?

3. Har Hellas forutsetninger for å oppnå en tilsvarende vekst som Argentina ved fraskrivelse av euroen?

1.3 Avgrensning

Utredningen har et klart fokus på greske og argentinske forhold, og vil bare sparsomt trekke inn andre økonomier for å belyse tema. Gjeldskrisen i Hellas er en del av en krise som rammer hele euroområdet. Dagens finansielle system er så sammenvevd at krisen sprer seg lett mellom land. En eventuell betalingsnektelse eller gresk fraskrivelse av euroen kan få konsekvenser for hele EU-samarbeidet, men en detaljert drøfting av en slik spredningseffekt ville sprengt rammene for denne oppgaven.

Tidsserier og tallmateriale jeg har brukt i besvarelsen spenner seg ved flere anledninger helt frem til vinteren 2012, som følge av situasjonens aktualitet. Opptakten til dagens krise strekker seg på mange måter tilbake til etterkrigstiden. Jeg har forsøkt å vise utviklingen fra dette tidspunktet, da kritiske avgjørelser i forhold til dagens krisesituasjon ble tatt i denne perioden.

Jeg har valgt ikke å inkludere hendelser etter våren 2012 i oppgaven, selv om flere av disse har påvirket mitt syn og konklusjoner. Oppgaven er svært aktuell, og de involverte partene forhandler kontinuerlig om mulige utvidelser og justeringer av greske krisepakker og sparetiltak. Slike dagsaktuelle tema vil ignoreres i drøftingen.

1.4 Disposisjon

Utredningen starter med å fortelle historien om Argentina. Det innebærer en beskrivelse av opptakten til krisen, hendelsesforløpet og de erfaringer landet har pådratt seg i etterkant av krisen. Fokus ligger på forhold som har betydning for hvorfor krisen inntraff, og hva som hadde betydning for den sterke veksten landet har opplevd den siste tiden.

Neste del beskriver utviklingen i Hellas i etterkrigstiden og frem til i dag. Ved å fokusere på utviklingstrekk og forhold som karakteriserer den greske økonomien i årene før krisen vil jeg lettere kunne diskutere hvilke utfordringer landet i dag står ovenfor, og hva de kan lære av Argentina. Jeg analyserer med andre ord emner relevante for krisen som et forarbeid til den komparative analysen.

Deretter følger analysedelen. Her starter jeg med å presentere ulike forskjeller og likheter mellom dagens Hellas og den situasjonen Argentina stod ovenfor i 2001. I denne sammenheng vil jeg på bakgrunn av erfaringer fra Argentina diskutere hvorvidt Hellas har potensiale til en tilsvarende utvikling. I konklusjonen vil jeg oppsummere, og foreta en overordnet drøfting av funnene i lys av problemstillingen.

2.0 Argentina

Desember 2001 annonserte myndighetene i Argentina at de ikke lenger var i stand til å betale tilbake de 132 milliarder dollar de skyldte utlandet.¹⁰ Landet ble erklært konkurs, og kort tid etter forlot de også fastkursen til dollar. Den argentinske pesoen stupte i verdi, men overraskende nok falt BNP kun med 5 prosent i første kvartal av 2002. Deretter tiltok veksten igjen, og i følge IMF har den argentinske økonomien vokst med 94 prosent i perioden 2002-2011, raskere enn noe annet land i Latin-Amerika.⁹ Argentina motbeviste konvensjonell visdom, og en hel verden undret seg over hvordan landet kunne snu konkurs til vekst på rekordtid.

FAKTA (2011):

Areal: 2 780 400 kvm
(verdens 8. største land)
Innbyggere: 40 764 561
Styreform: Demokratisk republikk
BNP: 446 milliarder dollar
Forventet levealder: 76 år
Andel under fattigdomsgrensen: 30 %
Alfabetisme: 99.2 %

Næringsstruktur: landbruk: 10 % av BNP, industri 30.7 % av BNP, tjenestesektoren 59.2 % av BNP.

Sysselsetting: landbruk: 5 % av BNP, industri: 23 % av BNP, tjenestesektor: 72 % av BNP.

2.1 Bakgrunn

Det er ikke uten grunn at uttrykket ”det argentinske paradoks” har oppstått. En rekke forskere og økonomer har blitt fasinert av Argentinas uforutsigbare og volatile vekst, og landets historie er en av verdens mest studerte. Økonomen Simon Kuznets har blant annet uttalt at det finnes fire typer land; utviklingsland, industriland, Japan og Argentina.¹¹ Ved starten av det tjuende århundre var Argentina verdens tiende største økonomi.¹² I perioden 1880-1914 opplevde landet en massiv befolkningsvekst da europeiske immigranter var på

¹⁰ De eksakte tallene for Argentinas gjeld da landet gikk konkurs i desember 2001 varierer. 132 milliarder dollar er det tallet som hyppigst refereres til, hvor gjeld til utenlandske private kreditorer utgjorde 90 milliarder og gjeld til multilaterale organisasjoner (IMF ol.) utgjorde 21 milliarder. De resterende milliardene ble holdt av innenlandske kreditorer.

¹¹ Saiegh, 1996

¹² Argentina var verdens 10. største økonomi i 1913, og innen 2005 falt landet til 33.plass.

leting etter produktivt land. Mange endte opp i pampasområdet rundt Buenos Aires, og ved hjelp av britisk-bygde jernbaner var landet raskt en ledende jordbrukseksportør. Side om side med USA kjempet landet om å bli verdens nye stormakt. I 1913 var argentinsk BNP per capita hele 72 prosent av amerikansk nivå - høyere enn både Frankrike, Tyskland og Sverige på samme tidspunkt. Innen 1950 var tilsvarende størrelse lik 52 prosent, og i 1990 kun 28 prosent, langt etter de Vest-europeiske landene.¹³ Den store depresjonen markerte et vendepunkt for Argentina, og landet har siden den gang hyppig vært rammet av valuta- og finanskriser.

Argentinas mest kjente president Juan Perón tiltrådte i 1945, og stod i spissen for en populistisk og nasjonalistisk statsdirigert økonomi. Hans ideologi omtales som «Peronisme», og er hverken høyre- eller venstreorientert. Fokus ligger på sosial rettferdighet, og sammen med sin første kone Evita oppnådde Peron stor oppslutning blant arbeiderklassen. I 1947 annonserte Perón sin første femårsplan, et lovverk basert på nasjonalisering av landets

Klientisme innebærer at politikere tilbyr ulike aktører personlige fordeler i bytte mot politisk støtte. I Argentina er det en sterk sammenheng mellom klientisme, rent-seeking og korrupsjon. De har alle filtrert landets økonomi over lang tid, og er mer eller mindre institusjonalisert i den argentinske strukturen. Klientismen er sterkt knyttet til Peronismen. I følge Manolopoulos (2011) var det største problemet med Peronismen at Argentina stengte seg av fra verdensmarkedet. Den lukkede økonomien avlet oligopol og konglomerater, og drepte samtidig all form for entreprenørskap. Proteksjonismen førte til at næringslivet ble lite innovativt, og Argentina tapte konkurransekraft i det internasjonale markedet. Dette satt en stopper for de utenlandske investeringene, og fra å være en industriell stormakt bidro dermed klientismen til å hemme utviklingen videre.

(Manolopoulos, 2011)

industri og forsvar, såkalt importsustitusjonsindustrialisering (ISI).¹⁴ ISI var en viktig del av landets økonomiske politikk frem til midten av 1970-tallet. Strategien innebar at myndighetene innførte toll og kvoter på importvarer og -tjenester for å beskytte de statseide industribedriftene mot internasjonal konkurranse. Selskapene mottok også direkte subsidier og fikk tilgang på gunstige låneavtaler. Ved å utnytte etterkrigstidens høye priser på

¹³ FT magazine (2009)

¹⁴ Peron fikk også gjennom en andre femårsplan i 1952, hvor han la større fokus på landbrukssektoren enn tidligere. (Saxton, 2003).

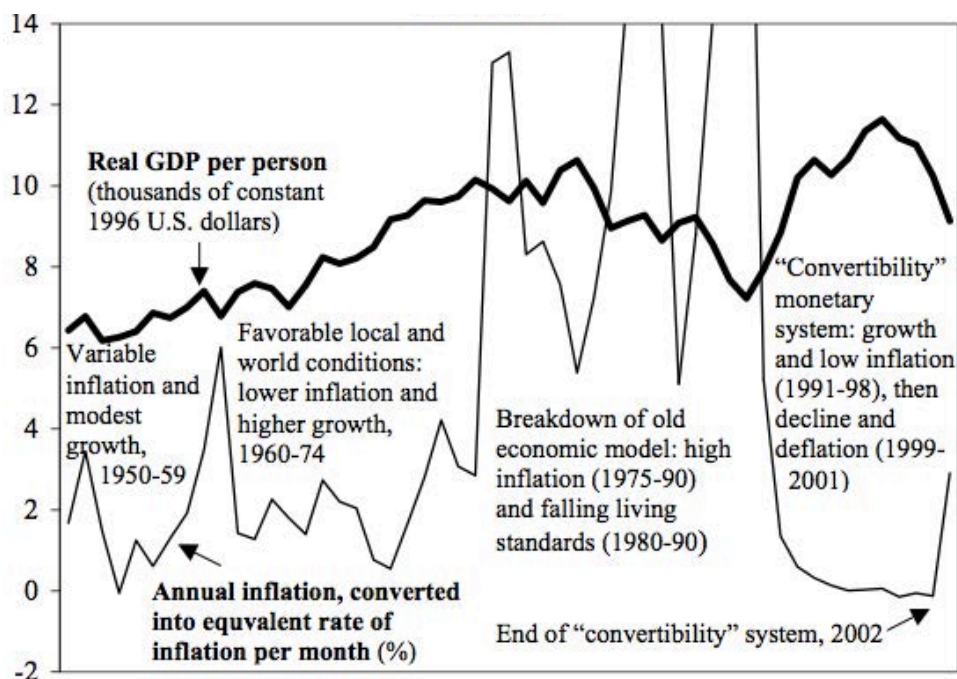
landbruksvarer kunne myndighetene finansiere subsidiene til de statseide selskapene ved å skattlegge eksport i landbrukssektoren. Hensikten med ISI var at industribedriftene skulle nå et gitt produktivitetsnivå, og at de deretter ikke ville trenge beskyttelse fra staten for å konkurrere med utlandet. Perons handelsbarrierer viste seg svært effektive i å eliminere konkurransen fra utlandet, og som andel av BNP falt importen fra 11 prosent i 1948 til 6 prosent i 1958.¹⁵ I sin tur slo politikken ut i økende bo – og levekostnader, og presidenten mistet etter hvert tiltroen blant folket. I 1955 brøt det ut borgerkrig, og samme år flyktet presidenten til Spania etter å ha blitt styrtet av hæren.¹⁶

Det fulgte så en periode hvor Argentina var underlagt flere ulike militære ledere. Ingen av dem beholdt makten over lengre tid, og den økonomiske politikken fluktuerte mellom økonomisk nasjonalisme og diverse liberale reformer. I 1973 vendte Perón tilbake fra eksil og vant igjen presidentvalget med god margin.¹⁶ På samme tid førte det første oljesjokket til en sterk konsumprisøkning, og en stor nedgang i inntekter fra landbrukseksport til staten. Kombinasjonen av en sterk etterspørselsvekst og lav skatteinntang bidro til tiltakende underskudd på statsbudsjettet. Dette valgte myndighetene å dekke ved å trykke opp nye penger (inflasjonsskatt).¹⁵ I 1975 forlot Perón ISI og adopterte en mer markedsvennlig handelspolitikk.¹⁷ Dette førte til økt eksport, men også en sterkt appresiert valutakurs. Etter Peróns død i 1975 overtok hans tredje kone Isabel Martínéz de Perón makten, men hennes noe inkompetente styre bidro til at Argentina igjen ble underlagt en militærjunta i 1976.¹⁶

¹⁵ Louvering, 2007

¹⁶ Saxton, 2003

¹⁷ ISI-programmet ble utsatt for sterkt press både fra eksterne og interne faktorer. Blant de eksterne faktorene var slutten på Bretton-Woods perioden og monetarismens fremtreden i Nord. Interne faktorer inkluderte flaskehalser som fulgte med ISI-modellen, mangel på utenlandsk valuta og problemer med distribuering av inntekt og politisk uro. (Saxton, 2003).

Figur 2.1 Økonomisk vekst og inflasjon i Argentina, 1950-2002

Figuren viser inflasjonsraten konvertert til et månedlig gjennomsnitt. Som følge av «power of compounding» tilsvarer en månedlig inflasjonsrate på 2 prosent en årlig inflasjon på 27 prosent, og tilsvarende en på 22 prosent en årlig på 1000 prosent.

Kilde: Saxton (2003)

Figur 2.1 viser vekst i reelt BNP (horisontal akse) sammen med inflasjonen (vertikal akse) fra 1950-tallet og frem til 2002. Slik det fremkommer av figuren kan vi skille mellom perioden før og etter 1975.¹⁸ Som nevnt markerer dette overgangen fra en periode med ISI til en mer markedsvennlig økonomisk strategi. Fra figuren ser vi at inflasjonen tiltok utover

¹⁸ Før og etter dette tidspunktet drives de såkalte stop-and-go syklene av ulike faktorer. I årene 1945-1975 startet ekspansjonsfasene med høye reallønninger, billig kreditt, økt økonomisk aktivitet og generell optimisme i den industrielle og kommersielle sektoren. Dette slo ut i et økende budsjett- og eksportunderskudd, akselererende inflasjon og tiltakende arbeidsledighet. Prosessen når så et kritisk punkt når sentralbankens reserver er oppbrukt og landet ikke lenger er i stand til å møte sine finansielle krav. Det slår ut i devaluering, ett nytt sett med relative priser, og en strammere økonomisk politikk med fokus på et balansert budsjett og det å tiltrekke seg kapital fra utlandet. Fra 1975 var de økonomiske syklene knyttet til finansielle og gjeldssyklener basert på Washington Consensus inspirert liberaliseringspolitikk. Her drives ekspansjonssyklene av lave renter i Nord, sammen med høye renter og stabile valutakurser i Sør til en stor kapitalflyt fra land i Nord til land i Sør. I sin tur vil økende renter i Nord føre til at privat og offentlig gjeld i Sør ikke blir opprettholdbart lenger, som følge av økte gjeldskostnader. Dette har for mange land ført til betalingsproblemer og konkurser. (*Viblis og Vuolo, 2005*)

1950-tallet, og innen 1959 hadde den nådd hele 102 prosent. Den økonomiske veksten var lav og lå på mindre enn 1 prosent av reelt BNP. Argentina tok så del i den internasjonale høykonjunkturen, og i perioden 1966-1970 steg reelt BNP med 2,5 prosent per år.¹⁹ Inflasjonen sank til et tosifret nivå, hvilket hovedsakelig skyldtes et økt fokus på å kontrollere veksten i nominelle lønninger.¹⁵ Da generalene overtok makten i 1976 la de frem en rekke reformer som skulle bedre den økonomiske situasjonen. De mislyktes imidlertid med å gjennomføre tiltakene, og inflasjonen akselererte. Kort tid etter å ha tapt Falklandskrigen i 1982 gav juntaen frivillig fra seg makten.¹⁶

Raul Alfonsin, fra partiet *Radical Civic Union*, ble valgt til landets president i 1983.²⁰ I 1985 ble det erklært «*krig mot inflasjonen*», og sammen med en ny valutakurs (austral) ble strategien «*Plan Austral*» introdusert. Lønninger og priser skulle fryses og myndighetene lovet å begrense bruken av inflasjonsskatt. Strategien fungerte i starten og inflasjonen falt fra 672,5 prosent i 1985 til 85,7 prosent i 1986.¹⁵ Samme år steg veksten i BNP per capita fra – 5,8 prosent til 8,1 prosent.¹⁹ Suksessen ble

Sektorutvikling: Landbruk som andel av BNP falt fra 30 prosent i 1913 til nærmere 11-12 prosent på 1970-1980-tallet. På 1940-tallet alene falt andelen fra 29 til 18 prosent. Andre sektorer vokste tilsvarende fra 63 prosent i 1913 til 88 prosent på 1980-tallet. Den sektoren som hadde størst vekst var offentlig tjenestesektor som økte fra 4,5 prosent til 12,5 prosent. Industri i privat sektor økte fra 13,6 prosent i 1913 til 31,6 prosent på 1960-tallet, for deretter å avta noe. Privat tjenestesektor har vist en kontinuerlig oppgang fra 36,6 prosent til 46,6 prosent. (Mundlak og Domenech, 1989)

kortvarig da vilkårene ikke ble overholdt som lovet. Konsekvensen ble en sterkt overvurdert valutakurs, svekket konkurransekraft og dermed også stor nedgang i eksportvolum. Fordi skatt på landbrukseksport fortsatt var den foretrukne skattekilden, falt skatteinntektene til staten dramatisk i denne perioden. Myndighetene så seg tvunget til å øke låneopptaket (nå til høyere rente) for å dekke det tiltakende budsjettunderskuddet, samt forsvare kursverdien. Innen 1989 hadde sentralbanken brukt opp alle reservene.¹⁵ Inflasjonsskatt ble re-introdusert

¹⁹ Verdensbanken database

²⁰ I perioden 1976-1982 økte gjeldsgraden i Argentina fra 19 til hele 60 prosent av BNP. Da Alfonsin tok over makten arvet han samtidig en gjeld på 45 milliarder dollar.

og prisstigningen nådde hele 4924 prosent i 1989. Den ekstreme inflasjonen medførte økonomisk kaos og signaliserte en kollaps for den lukkede-økonomi strategien.¹⁶

I 1989 kom Carlos Menem, fra peronistpartiet til makten. Sammen med landets finansminister Domingo Cavallo, utviklet Menem en dramatisk omstrukturingsstrategi og frihandelspolitikk. Strategien innebar blant annet skattekutt og privatisering av statlig næringsvirksomhet. Det å tiltrekke seg utenlandsk kapital var en viktig del av målsetningen. Cavallo tok også initiativ til ”Loven om Konvertibilitet”, en fastkurspolitikk ovenfor dollaren i 1991.¹⁶ Dette innebar et en-til-en forhold mellom peso og dollar, og målsetningen

var å få inflasjonen ned på amerikansk nivå, samt gjenvinne tillit til argentinsk valuta. En konsekvens av valutaregimet var at sentralbanken ikke lenger kunne utøve aktiv pengepolitikk.²¹ Som et resultat falt inflasjonen fra 1344 prosent i 1990 til 4 prosent i 1994. I likhet med landets storhetstid på slutten av det 19.århundre bidro ny teknologi (nå i

Korrupsjon. Problemer med politisk korrupsjon bekreftes av Transparency Internationals Global corruption index. Indeksen har rangert Argentina i den nedre delen av tabellen helt siden organisasjonens første rapport i 1995. I 2011 var landet rangert som 100 av 182 land med en indeks på 3.0 (10.0 = ingen korrupsjon), den høyeste verdien noensinne. (Transparency International 2012)

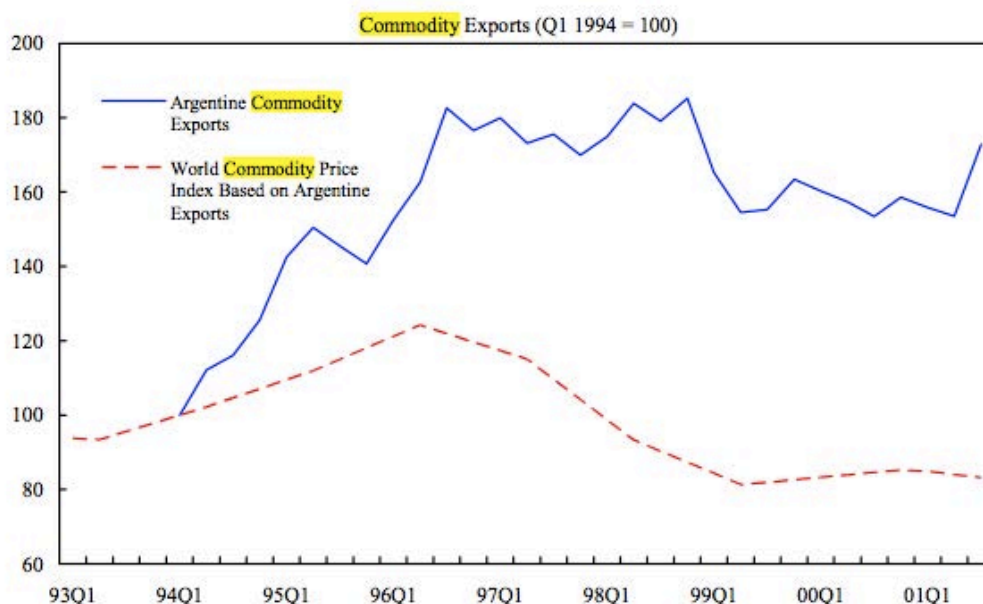
form av IT og telekommunikasjon, fremfor skipsfart og jernbaner) igjen til en argentinsk opptur. BNP per capita vokste med et gjennomsnitt på 11-12 prosent i årene 1991-92, før veksten stabiliserte seg på et mer normalt nivå lik 6-7 prosent i 1993-94.²² Til tross for en økonomisk hestekur bevarte Menem sin popularitet, og ble gjenvalgt i 1995.

21 Lov om konvertibilitet var Argentinas pengepolitiske system fra 1.april 1991 til 6.januar 2002. I denne perioden var 1 peso = 1 dollar og Argentina fungerte som et bimonetært land. Systemet ble omtalt som et «currency board»-system, men en rekke økonomer, blant annet Steve Hanke (2008), har kritisert denne klassifikasjonen. Utover et fast valutakurssystem krever et ortodoks «currency board» 100 prosent dekning av monetær basis M0 (sedler og mynter) i reservevaluta og tillater heller ikke seigniorage inntekter. I løpet av konvertibilitetssystemets levetid, ble en eller flere av disse punktene fraveket fra. (Hanke, 2008)

22 IMF database

Etter den såkalte Tequila-krise (da Mexico devaluerte sin valuta i desember 1994) opplevde Argentina en midlertidig tilbakegang på 2 prosent av BNP per capita. Landet kom seg raskt på fote igjen, blant annet med hjelp fra IMF. Til tross for et tiltakende underskudd på driftsbalansen, var det få tegn på en svak makroøkonomisk utvikling i 1997.²³ Det var imidlertid to områder som skapte problemer for myndighetene i denne perioden. Det ene var det enorme provinsielle forbruket, og det andre var privatiseringen av pensjonssystemet i 1994. Tidligere var systemet basert på *pay-as-you-go*²⁴, men nå kunne ikke utbetalingene lenger finansieres av arbeidstakerne alene. Myndighetene så seg dermed tvunget til å dekke utgiftene ved å selge obligasjoner. Den fiskale situasjonen tok en dramatisk vending i 1998 da Argentina fikk oppleve konsekvensen av valutakrisen i Russland og Brasil. Sistnevnte var en av landets største handelspartnere, og som et resultat falt eksportandelen fra Argentina til Brasil med 28 prosent.¹⁵ I tillegg falt prisen på landbruksvarer sterkt (se **figur 2.2**). Bytteforholdet forverret seg med 6 prosent, hvilket gav en tilbakegang på 3 prosent av BNP.²⁵ Sammen med den enorme gjeldsveksten ble en rekke korrupsjonsanklager hovedårsaken til at Menem tapte valget i 1999. I ettertid har Menems økonomiske tiltak og reformer fått mye av skylden for at krisen brøt ut ikke lenge etter.¹⁵

Figur 2.2 Eksport Argentina

Kilde: IMF, World Economic Outlook

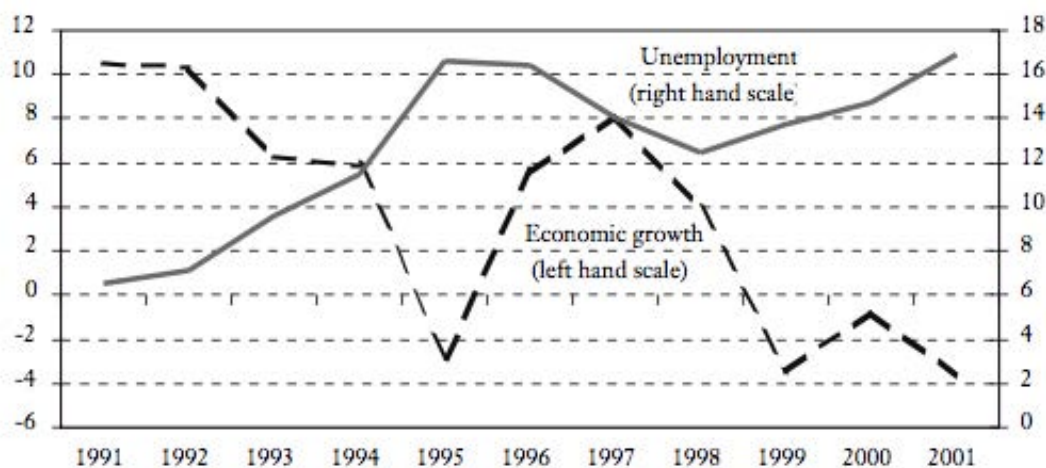
²³ Damill og Frenkel, 2003

²⁴ regjeringen.no definerer pay-go som: "en pensjonsordning der utbetalingene hvert år finansieres av innbetalingene samme år, på en slik måte at det verken bygges opp fond eller akkumuleres underskudd."

²⁵ Geithner, 2003

I skyggen av veksten på begynnelsen av 1990-tallet lå en høy arbeidsledighet (**figur 2.3**). Da liberaliseringsprosessen startet lå arbeidsledigheten på 8 prosent, det høyeste nivået siden den store depresjonen. Deretter økte ledigheten jevnt utover 1990-tallet, og nådde hele 19.1 prosent i 1996.²² Ettersom landet gikk inn i en resesjon ble det frigjort arbeidskraft fra privat sektor, mens ansatte i offentlig sektor (12.5 prosent av arbeidsstyrken på slutten av 1990-tallet) beholdt jobben med lønninger som var nærmere 45 prosent høyere enn i privat sektor.²⁶ Lønnsrigiditeter forhindret dermed prisene fra å falle til et mer konkurransedyktignivå. Argentina har et relativt rigid arbeidsmarked og er rangert som nummer 9 av 41 land (2008). På 1990-tallet ble det iverksatt en rekke reformer for å øke fleksibiliteten i arbeidsmarkedet. Blant annet ble det innført bruk av midlertidige arbeidskontrakter, og oppsigelseskostnadene ble sterkt redusert. Som et resultat økte andelen av midlertidige ansettelser fra 6 prosent i 1995 til 12 prosent i 1997. Arbeidsgiveravgiften ble også redusert fra 32.8 prosent i 1990 til 22.5 prosent i 1995, men skatteraten var fortsatt høy i internasjonal sammenheng. Reformene gjorde det lettere å kvitte seg med ineffektiv arbeidskraft, og i perioden 1991-1998 bedret produktiviteten seg med 3 prosent per år.²⁵ Kort sagt ble arbeidsmarkedet i Argentina mer fleksibelt i løpet av 1990-tallet, men ikke tilstrekkelig til å snu den tiltakende ledigheten.

Figur 2.3 Økonomisk vekst og arbeidsledighet

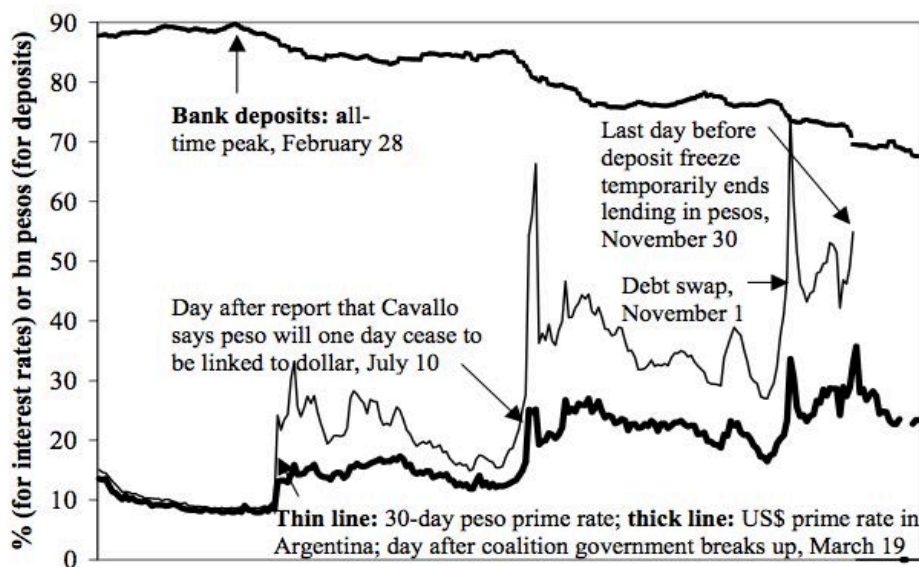

Kilde: IMF (2003), FONDAD

2.1.1 Hendelsesforløp krise (1999-2001)

Fernando De La Rúa ble president i desember 1999.²⁷ Han lovet å få en slutt på resesjonen og arbeide mot korrupsjon. På dette tidspunktet var gjelden omtrent 50 prosent av BNP og IMF tilbød seg å støtte et stabiliseringsprogram i landet.²² For å redusere budsjettunderskuddet (på 2.5 prosent av BNP i 1999), valgte regjeringen å økte skattesatsene. Fra et allerede høyt skattenivå ble satsene satt opp i hele tre omganger.²⁸ I mars 2001 ble Domingo Cavallo utpekt som landets nye finansminister. På dette tidspunktet var dollaren sterkere enn på 15 år, og den overvurderte pesoen medførte problemer for eksportsektoren. Allerede i april la Cavallo frem et forslag om å endre vekslingskursen til en valutakurv bestående av 50-50 euro og dollar. Forslaget ble tolket som et skritt på vei mot en devaluering, og en stille bankflukt startet.¹⁶

Figur 2.4 : Sentralbankens nøkkelrenter og bankinnskudd i 2001

Kilde: Saxton 2003

²⁷ Fernando de la Rúa seiret med 51 prosent av stemmene, og stod i spissen for en allianse mellom hans eget radikale folkeparti UCR og den venstreorienterte solidaritetsfronten Frepaso.

²⁸ I 1999 lå skatt på inntekt på 35 prosent. Historisk høye skatterater har ført til utbredt skatteundragelse, og skyggeøkonomien er estimert til 27.2 prosent av landets BNP i 2005. (Schneider, 2007).

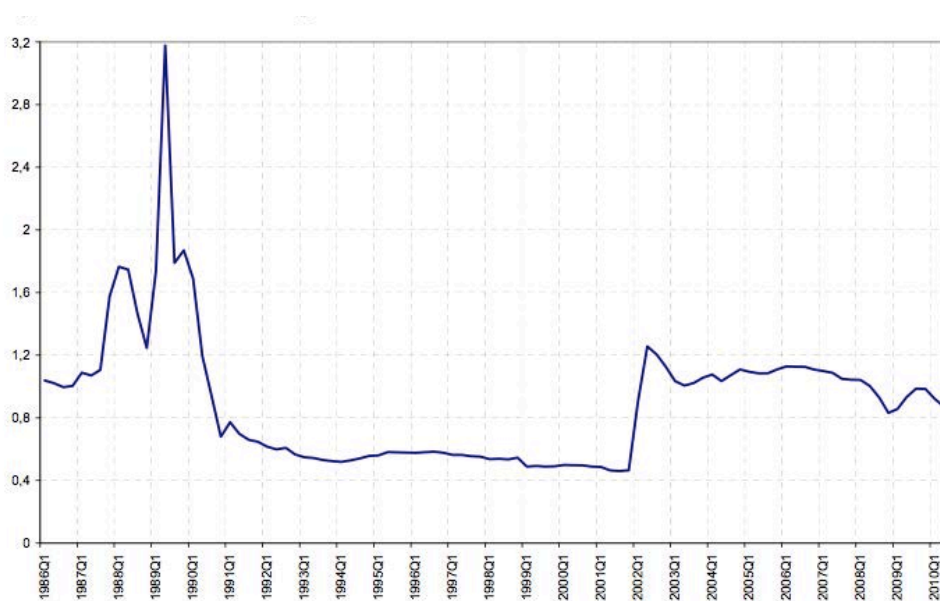
Produksjonen falt med 4 prosent i både 2. og 3. kvartal av 2001, og troen på at Argentina kunne vokse ut av gjeldsproblemene minket. I september valgte IMF å øke lånet til 22 milliarder dollar, det største beløpet fondet noensinne hadde innvilget.²⁹ Ved valget i oktober ble resultatet politisk “deadlock”, hvilket forverret situasjonen og gjorde det vanskelig å gjennomføre ytterligere tiltak. I et forsøk på å stabilisere gjeldsdynamikken gjennomførte myndighetene en gjeldsswap i juni og november. Refinansieringen gav landet et midlertidig pusterom, men kostnaden ble større på lengre sikt. Fra januar til november var det totale tapet av reserver og innskudd lik 10.9 og 11.5 milliarder dollar. Bankflukten nådde toppen da henholdsvis 1.4 og 1.7 milliarder dollar forsvant på en dag. Det ble umiddelbart innført en ”bankfrys” (*corralito*), og det var ikke lenger kreditt i markedet.³⁰ Den 5. desember trakk også IMF tilbake støtten fordi landet ikke fulgte betingelsene knyttet til lånet. Det samlet seg store folkemengder i Buenos Aires som marsjerte i gatene mens de slo på gryter og kasseroller. Først etter at 30 mennesker hadde mistet livet gikk De La Rúa og hans regjering av. Fra 21. desember-1. januar satt hele tre ulike presidenter ved makten i Argentina, hvorav en av dem erklærte landet konkurs den 23. desember. Kongressen utpekte så Eduardo Duhalde som ny president i landet, i håp om at han skulle få økonomien på fote igjen.¹⁶

2.1.2 Veien ut av krisen

Under kriseforløpet ble konvertibilitetssystemet kritisert for å bidra til en overvurdert peso. Mange mente veien ut av krisen krevde eksportledet vekst, og at den sterke pesoen umuliggjorde en slik utvei. Duhalde var av den oppfatning, og 6. januar 2002 ble slutten for fastkursen til dollar. Pesoen ble devaluert fra 1 til 1.40 per dollar, for senere å flyte fritt og devaluere ytterligere.¹⁶ Det ble deretter foretatt en asymmetrisk *pesofisering*, hvor innskudd i dollar ble omgjort til peso med forholdstall 1:1.4, og lån i dollar ble omgjort til peso med forholdstall 1:1. Hensikten var å beskytte bedrifter og husholdninger med gjeld i utenlandsk valuta, men skiftet i realiteten kun byrden av devalueringen over til banksektoren – hvilket i neste omgang også rammet skattebetalerne. Sammen med en rekke bankkonkurser medførte også likviditetsproblemene en bølge konkurser for noen av landets største selskaper.¹⁶

29 IMF, 2004

30 Yeyati 2003

Figur 2.5 Effektiv realvalutakurs

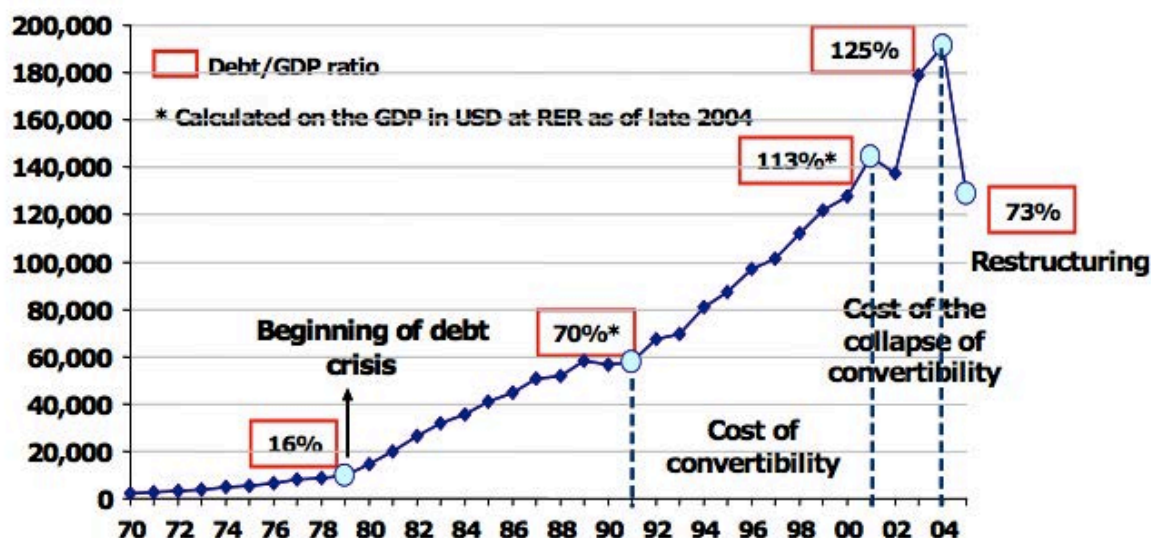
Kilde: Weisbrot (2011)

Nestor Kirchner, fra venstrefløyen i peronistpartiet, ble president i 2003. Han ble fort kjent for sin kontroversielle lederstil. Igjen skulle staten ha en mer aktiv rolle i økonomien, og fattigdomsbekjempelse stod i fokus.³¹ Det er imidlertid Kirchners harde føring i gjeldsforhandlingene som har fått mest oppmerksomhet. Etter å ha forhandlet med IMF og kreditorene i to år uten resultat besluttet presidenten å bryte med IMF og ta saken i egne hender. I 2005 presenterte Argentina et *take-it-or-leave-it* tilbud, og hele 76 prosent av kreditorene godtok avtalen til tross for de elendige betingelsene. Argentina hadde misligholdt en gjeld på 81 milliarder dollar, og fikk nå bytte 62.3 milliarder dollar av gjelden med nye obligasjoner verdt 35.3 milliarder dollar. Dette tilsvarer en "haircut" på 43.4 prosent. Et flertall av kreditorene gikk også med på å utvide nedbetalingstiden inntil 40 år, sammen med et kraftig kutt i rentene.³² Gjeldssaneringen regnes som en av historiens største, og ble viktig for Argentinas gjenreisning.

31 Weisbrot og Sandoval, 2007

32 Cibils og Vuolo, 2010

Figur 2.6 Utvikling i total offentlig gjeld (i milliarder USD), 1970-2005

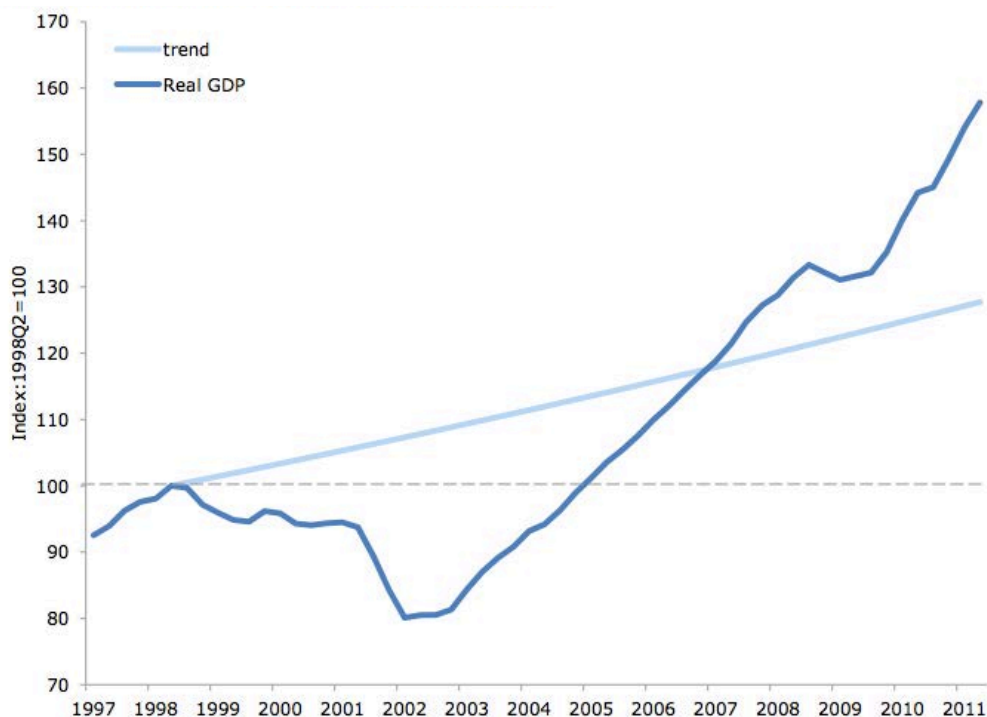
Kilde: Mercado (2007)

Utover gjeldsbytteavtalen er det tre andre tiltak som også er verdt å nevne. Det første er myndighetenes intervensjoner i valutamarkedet, som på en noe uortodoks måte bidro til å holde valutakursen stabil og konkurransedyktig. Det argentinske landbruket fikk et oppsving, og mer forutsigbare priser styrket investeringsklimaet i landet.³¹ Det ble også innført en rekke nye skatter i perioden etter krisen. Skatt på eksportinntekter og finansielle transaksjoner utgjorde til sammen 2.7 prosent av landets BNP i 2004, og var dermed også ansvarlig for mesteparten av overskuddet på nasjonalbudsjettet.³³ Myndighetene fokuserte også på den fattigste delen av befolkningen, hvilket hadde økt ekstremt under krisen. Til familieoverhoder som enten var arbeidsledig eller syke, og hadde barn under 18 år, ble det også utbetalt 150 peso per måned. Et tiltak som bedret situasjonen for 20 prosent av husholdningene i 2003.³¹

2.2 Argentina – et vekstmirakel?

Slik det fremkommer av **tabell 2.1** var de umiddelbare konsekvensene av krisen store. I løpet av femten kvartaler falt reelt BNP med totalt 20 prosent til og med 1.kvartal i 2002, og 80 prosent av fallet skjedde de fire siste kvartalene. Devalueringen fikk en dramatisk effekt på utenlandsgjelden. Verdien mer enn doblet seg på ett år, fra 57.3 prosent i 2001 til 143.5 prosent av BNP i 2002.³² Industriproduksjonen ble svært hardt rammet, og veksten falt med 10.3 prosent fra 2000-2002. Videre steg arbeidsledigheten med 22 prosent første halvdel av 2002, og antall innbyggere under fattigdomsgrensen økte fra 38.3 prosent i oktober 2001 til 57.5 prosent året etter. Inflasjonen steg med 41 prosent i 2002.¹⁶ Utrolig nok varte kontraksjonen kun ett kvartal, og forbedringen startet allerede 3 måneder etter devalueringen fant sted. Dette til tross for svekket kredittverdighet, og uten hjelp fra internasjonale låneinstitusjoner. Frem til den globale finanskrisen i 2008 lå Argentinas vekstrate på hele 8.5 prosent i gjennomsnitt. Slik det fremkommer av **figur 2.7** nådde veksten sitt opprinnelige nivå, etter kun tre år med vekst, i første kvartal av 2005. Ser vi på tjueårs- trendvekst, nådde veksten trend-BNP i første kvartal av 2007.⁹

Figur 2.7 Reelt BNP, faktisk og 20-års trendvekst (sesong-justert)

Kilde: Weisbrot (2011)

Tabell 2.1 Argentina: Hovedindikatorer (2000 – 2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Reelt BNP	-0.8	-4.4	-10.9	8.8	9.0	9.2	8.5	8.4
Driftsbalanse	-3.2	-1.4	9.0	6.4	2.1	3.1	3.8	2.3
Offentlige inntekter	23.2	22.6	21.2	24.5	26.5	26.9	28.0	30.0
Offentlige utgifter	25.5	25.8	22.7	24.0	23.9	25.1	26.2	29.7
Budsjettbalanse	-2.4	-3.2	-1.5	0.5	2.6	1.8	1.8	0.2
Offentlig gjeld	44.6	57.3	143.5	129.9	120.9	73.9	66.8	59.8
Inflasjon (KPI)	-0.9	-1.1	25.9	13.4	4.4	9.6	10.9	9.1

%-vis endring og % av BNP

Kilde: Saxton, 2003

Hva skyldtes så den enorme veksten? Den mest populære (og sannsynligvis den rette) teorien er at Argentina dro nytte av prisboomen på en rekke matvarer rett etter krisen. Argentina eksporterer hovedsakelig landbruksvarer som soyabønner, hvete, mais og biff. Førstnevnte utgjør hele 25 % av landets totaleksport, og har for eksempel opplevd en vekst på hele 150 prosent siden 2002.³⁴ En som gikk ut og kritiserte denne teorien var den amerikanske økonomen Mark Weisbrot, som mente en nærmere studie av datamaterialet gav en ganske annen konklusjon. I artikkelen *Argentinas success story and its implications* (2011) presenterer Weisbrot **tabell 2.2** som viser reelt BNP dekomponert i dets ulike bidragsfaktorer fra 2002 til 2008. Han argumenterer for at veksten i eksport kun utgjør en liten del av den totale veksten i tidsrommet, og at nettoeksporten til tider også var negativ. I henhold til Weisbrot er oppgangen tilsynelatende drevet av konsum (45.4 prosent) og investeringer (26.4 prosent).⁹

³⁴ IMF, 2008

Tabell 2.2 Argentina: Reell BNP-vekst dekomponert i ulike bidragsfaktorer (%)

	Contributions from Each Expense Category						Total GDP Growth
	Private Consumption	Government Consumption	Gross Fixed Capital Formation	Exports	Imports	Change in Inventories and Stat. Discrep.	
1998	2.4	0.4	1.3	1.1	-1.1	-0.3	3.9
1999	-1.4	0.3	-2.7	-0.1	1.5	-1.1	-3.4
2000	-0.5	0.1	-1.3	0.3	0.0	0.6	-0.8
2001	-4.0	-0.3	-2.8	0.3	1.7	0.6	-4.4
2002	-9.9	-0.7	-5.8	0.4	5.6	-0.6	-10.9
2003	5.4	0.2	4.3	0.8	-2.4	0.5	8.8
2004	6.2	0.4	4.9	1.1	-3.2	-0.4	9.0
2005	5.9	0.8	4.0	1.8	-2.1	-1.3	9.2
2006	5.1	0.6	3.6	1.0	-1.7	-0.2	8.5
2007	5.9	0.9	2.9	1.3	-2.5	0.1	8.7
2008	4.3	0.8	2.1	0.2	-1.9	1.3	6.8
2009	0.3	0.9	-2.4	-0.9	2.7	0.2	0.9
2010	5.9	1.2	4.4	1.8	-3.9	-0.2	9.2

Source: INDEC (2011b).

Kilde: Weisbrot (2011)

Den greske økonomen Yanis Varoufakis er imidlertid uenig i denne konklusjonen og har uttalt følgende ”*Weisbrot and his co-author Juan Antonio Montesino argue that Argentina’s growth was not ‘export’ driven, nothing that only 12% of its GDP growth during the 2002-8 period can be accounted for by exports. With all due respect, I fear that such a pronouncement cannot be made lightly. For it is impossible to separate neatly the effects on GDP of exports from the effect of internal aggregate demand when we take into account the fact that internal demand relies entirely on ‘animal spirits’ (i.e. on the optimistic expectations) of investors into goods intended for local consumption. Put simply, the emergence of strong Chinese demand for Argentinian soy, beef etc., in conjunction with the growth of neighbouring Brazil, has had a major impact on the readiness of Argentinian investors to invest in activities that also generated internal demand. In short, that 12% quoted by Weisbrot is simply a gross underestimate.*”³⁵ Med andre ord bidro forventninger om økt eksportetterspørsel til at argentinske aktører også ønsket å investere i innenlandske prosjekter og aktiviteter.

³⁵ Varoufakis, mai 2012

Det er kanskje de sosiale indikatorene som har vist den største fremgangen, særlig fattigdoms- og arbeidsledighetsraten. Som nevnt lå omkring halvparten av befolkningen under fattigdomsgrensen i 2001. Ved starten av 2010 var tilsvarende tall en sjuendedel.³⁶ Arbeidsledigheten falt med mer enn halvparten, til i underkant av 8 prosent i 2010. Samme år nådde sysselsettingsraten sitt høyeste nivå noensinne på 55.7 prosent. Det er liten tvil om at innbyggerne i Argentina har opplevd en velferdsøkning de siste ti årene. Inflasjonsraten har derimot holdt seg på et høyt nivå i løpet av hele vekstperioden, og representerer i dag landets største økonomiske utfordring.⁹

³⁶ Inntektsforskjellene har også falt dramatisk. I 2001 hadde de 95 prosent rikeste 32 ganger mer i inntekt enn de 5 prosent fattigste. Innen 2012 hadde dette forholdstallet falt til 17. (Weisbrot, 2011)

3.0 Hellas

Vi må flere tiår tilbake i tid for å forstå hvorfor Hellas havnet i et økonomisk uføre. Bakgrunnsdelen om Hellas vil derfor starte med en kronologisk gjennomgang av landets politiske og økonomiske utvikling fra etterkrigstiden og frem til i dag. Historien kan grovt deles inn i fire perioder; før og etter junta-regimet, samt før og etter eurosamarbeidet. Dagens krise vil også drøftes i et eget avsnitt.

FAKTA:

Areal: 131 957 kvm

Innbyggere: 10 767 827

Styreform: Parlamentarisk-demokratisk

BNP (kkp): 305.6 milliarder dollar

Forventet levealder: 80 år

Andel under fattigdomsgrensen: 20 %

Analfabetisme: 2.5 %

Næringsstruktur: Landbruk 3.3 % av BNP, industri 17.9 % av BNP, tjenestesektoren 78.9 % av BNP.

Sysselsetting: Landbruk 12.4 %, industri 22.4 % av BNP, tjenestesektoren 65.1 % av BNP

IMF (nyeste tilgjengelige data)

Nyere gresk politisk historie har vært preget av både populisme og klientisme. Disse to fenomenene vil jeg forklare nærmere i neste temadel. Etter dette følger en drøfting av kjennetegn ved arbeidsmarkedet, herunder offentlig sektor og landets pensjonssystem. Dette er interessant fordi mange mener nevnte forhold har mye av skylden for landets enorme gjeldsbyrde. I siste del vil jeg ta for meg enkelte økonomiske forhold. Her vil jeg kort presentere utviklingen i landets offentlige finanser og driftsbalanse. Hensikten er å forklare hvordan den greske økonomien har tapt konkurransevne over en lengre periode, hva staten faktisk bruker penger på og hvorfor skatteunndragelse er så utbredt i Hellas. Avslutningsvis vil jeg drøfte korrupsjon, og hvilken effekt handlingen har på landets økonomiske vekst og samfunnet som helhet.

3.1 Bakgrunn

3.1.1 Etterkrigstid (1950-1973)

I 1949 var en tre år lang borgerkrig over i Hellas. Landet var i en ekstremt dårlig forfatning, og BNP per capita lå på bunn i henhold til de resterende eurolandene³⁷. Konsistent med tradisjonell konvergensteori ble Hellas innen kort tid et land med sterk økonomisk vekst. I perioden 1950-1973 var den gjennomsnittlige vekstraten på 6-7 prosent av reelt BNP, og det

³⁷ Maddison, 1995

var kun Japan av OECD-landene som vokste raskere³⁸. Utover på 1950-tallet fikk Hellas drahjelp av amerikanske bevilgninger i form av ”Marshall-planen”, samt en sterk devaluering av drakmer. Byggeaktiviteten var stor, og en rekke infrastruktur- og gjenreisningsprosjekter ble igangsatt.³⁹ Shipping, turisme og tjenestesektoren så en enorm utvikling. Samtidig endret den økonomiske strukturen seg, og industriproduksjon økte på bekostning av jordbruksvirksomhet. Tekstil og kjemisk industri økte mest.⁴⁰ Arbeidsledigheten holdt seg lav som følge av massiv emigrasjon til USA, Australia, Canada og Tyskland. I følge OECD emigrerte 1.25 millioner grekere i perioden. Som et resultat ble remisser⁴¹ den største kilden til utenlandsk kapital (frem til slutten av 1970-tallet), foran både turisme og shipping. Hellas mottok omtrent 620 millioner dollar årlig i remisser, hvilket tilsvarte den totale verdien av utenlandske direkte investeringer (FDI) i samme periode.⁴²

Styresett og lokal administrasjon. Hellas er inndelt i 13 administrative regioner. Disse er hver inndelt i 54 prefekturer (nomoi) og 1033 kommuner (valgte råd). Gjeldene grunnlov i Hellas stammer fra 1975, men ble revidert både i 1986 og 2001. Den lovgivende makten er underlagt parlamentet (vouli), og består av nærmere 300 medlemmer. De blir valgt for en periode på fire år om gangen. Den utøvende makt er lagt til presidenten, men landets statsoverhode har hovedsakelig kun en seremoniell rolle. Presidenten blir valgt hvert femte år, og utnevner også (uformelt) landets statsminister og regjering. Det er regjeringen som har det politiske initiativet, og iverksetter parlamentets vedtak. Tradisjonelt sett har det greske styresettet vært sterkt sentralisert, men siden 1983 har det skjedd en reell desentralisering. (Det store norske leksikon)

Til tross for den sterke veksten var det politiske klimaet kjennetegnet av uro og diktatorstyrer. Interne konflikter mellom kommunister og anti-kommunister, samt spørsmålet om Kypros skulle innlemmes i Hellas preget etterkrigstidens politikk. Anti-kommunistene mottok enorme summer i støtte fra USA og Vesten, hvilket ble starten på et langt gresk avhengighetsforhold av utenlandske lån og bevilgninger.⁴³ Etter en periode med

³⁸ EEAG report, 2011

³⁹ Coutsoukis, Photius 2002

⁴⁰ Karagiannis og Konderas, 2012

⁴¹ Remisser er pengeoverføringer fra en utenlandsk arbeider til han eller hennes hjemland

⁴² OECD database

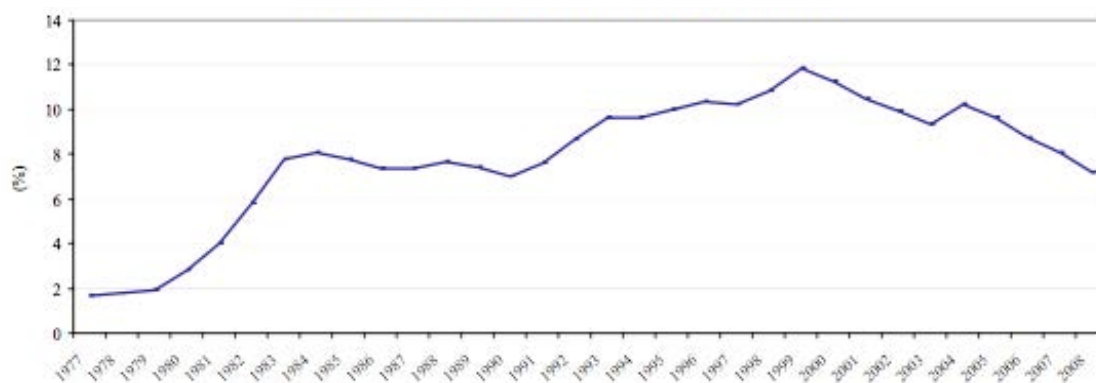
⁴³ I perioden 1947-1977 ble totalt 5 milliarder dollar sendt i støtte fra USA (Manolopoulos 2011).

hyppige diktatur- og regjeringsskifter, kuppet en militærjunta makten i 1967. Juntaen favoriserte landets økonomiske interesser, men overså økende problemer som store inntektsforskjeller og den nye industriens mangel på konkurransekraft. Oljekrisen (1973) forverret situasjonen. På samme tid kollapset Bretton-Woods systemet, hvilket medførte en sterk depresiering av drakmer.⁴⁴ Inflasjonen ble raskt tosifret, og veksten i BNP så en tilbakegang på hele 6.4 prosent i 1974⁴⁵

3.1.2 Post-junta (1974-1981)

Det moderne greske demokratiet er relativt ferskt, og ble etablert ved fallet av den brutale militærjuntaen i 1974. Ved en folkeavstemning ble Constantine Karamanlis, grunnleggeren av Nytt Demokrati (ND), valgt som landets første statsminister. Hellas kunne endelig kalle seg en parlamentaristisk-demokratisk og enhetsstatlig republikk.⁴⁶ Under Karamanlis (1974-1980) ble det ført en pragmatisk politikk. Fokus lå på gradvise endringer og politisk moderasjon. Hensikten var å øke sjansen for at Hellas skulle få innpass i EU.³⁹ Økonomien bedret seg relativt fort fra den dype resesjonen i 1974, og veksten i BNP lå på 3.4 prosent av BNP resten av 1970-tallet. Frem til begynnelsen av 1980-tallet holdt arbeidsledigheten seg fortsatt på et svært lavt nivå.⁴⁵

Figur 3.1 Arbeidsledighet i Hellas 1977-2008

Kilde: Lolos og Papapetrou, Eurostat

⁴⁴ Hall et.al., 2010

⁴⁵ IMF database

⁴⁶ Det store norske leksikon, 2012.

3.1.3 EU-medlemskap (1981-2001)

På 1980-tallet opplevde den greske økonomien et dramatisk fall i vekstraten. I løpet av dette tiåret vokste økonomien tregere enn både gjennomsnittet i OECD og EU, på henholdsvis 2.1 prosent og 2.0 prosent av BNP.³⁸ I 1981 overtok Andreas Papandreou fra det sosialdemokratiske partiet PASOK⁴⁷ makten. Landets nye statsminister lovet innbyggerne skattelette, en offentlig sektor med arbeid for alle og en generell økning i levestandard. Samme år fikk Hellas godkjent søknaden om EU-medlemskap. Nedbygging av toll- og handelsrestriksjoner ble igangsatt, og importvolumet økte sterkt.⁴⁸ Unionsmedlemskapet åpnet også opp for store pengeoverføringer fra EU.⁴⁹

Reallønnsnivået steg sterkt under PASOK. Etter 1981 ble det lagt stor vekt på omfordeling av inntekt, og minstelønnen økte kraftig. Til tross for en daværende svak økonomisk situasjon økte lønningene til ansatte i offentlig sektor dramatisk. Fagforeningene fikk større forhandlingsmakt, og påfølgende harde lønnsforhandlinger bidro til et fall i arbeidsetterspørselen. Fra et gjennomsnitt på 4 prosent i perioden 1960-1980, steg arbeidsledigheten til 7.2 prosent innen 1984. Fra høsten 1985 ble det lagt opp til et toårig makroøkonomisk stabilitetsprogram hvor restriktiv inntektspolitikk var en av hovedkomponentene. Som et resultat falt reallønnsnivået med 13 prosent i perioden 1986-87. Dette skapte store reaksjoner blant folket og ved slutten av perioden ble programmet avlyst. Ikke lenge etter var reallønnsnivået tilbake i trendvekst.⁵⁰

PASOK-regjeringens ekspansive velferdsprogrammer bidro til at landets gjeld vokste raskere enn noensinne. Inflasjonsraten akselererte, og gjennomsnittlig prisvekst var lik 20 prosent fra 1975-1990. Stabiliseringsprogrammet fra 1985 fikk inflasjonen ned på 13.5 prosent i 1988. Suksessen var imidlertid kortvarig og innen 1990 var inflasjonen igjen på over 20 prosent.⁵¹ Etter en turbulent periode med private skandaler og korrupsjonsanklager tapte Andreas Papandreou valget i 1989. Landet gikk inn i periode som var preget av stagnasjon og uklare regjeringsforhold. I 1993 fikk PASOK igjen flertall i parlamentet. Da

⁴⁷ The Pahllic Socialist Movement (P.A.S.O.K)

⁴⁸ Koukouritakis, M. (2006)

⁴⁹ Ingen andre unionsland har mottatt så store subsidier fra EU som Hellas.

⁵⁰ Mihail, 1996

⁵¹ Hondroyiannis og Lazaretou, (2004)

Papandreaous døde i 1996 overtok Costas Simitis statsministerposten.⁵²

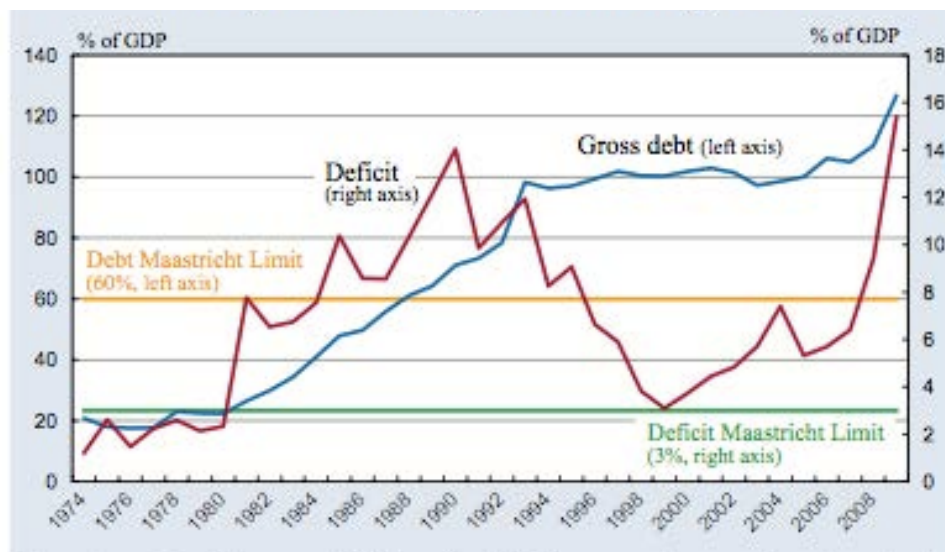
Det høye arbeidsledigheten på 1980- og 1990-tallet kan også tilskrives en økt bruk av teknologi i landbruket. Andelen sysselsatte i primærsektoren falt med omtrent 27 prosent, hvor deler av den frigjorte arbeidskraften gikk ut i arbeidsledighet. I tillegg økte arbeidsstyrken i perioden. Deltakelsesraten for kvinner i aldersgruppen 20-34 år økte fra 41 prosent i 1981 til nesten 60 prosent i 1993. For menn har deltakelsesraten derimot falt noe (men mindre enn oppgangen for kvinner), spesielt for dem under 19 år og over 45 år. Det skyldes hovedsakelig lengre skolegang og bedre pensjonsvilkår. Totalt økte andelen med høyere utdanning fra 23 prosent i 1981 til 45 prosent i 1993. Dette bidro til et misforhold mellom ønskede kvalifikasjoner for stillinger som ble tilbudt i markedet og den kompetansen arbeidsstyrken faktisk satt inne med (Lolos & Papapetrou, 2011). I dag er Hellas det eneste landet i EU hvor arbeidsledigheten er 1.6 prosent høyere for de med videregående skole enn for de uten. (Brauninger, 2011)

Simitis hadde ett overordnet mål for politikken han førte - Hellas skulle bli medlem av eurosamarbeidet.⁵³ Stabiliseringsprogrammet innebar først og fremst skatteøkninger for å redusere budsjettunderskuddet.⁵⁴ I samme periode førte den greske sentralbanken (BOG) en restriktiv pengepolitikk. Det gav resultater, og for første gang siden 1970-tallet kom inflasjonen ned på ettsiffer-nivå. I 1999 var prisstigningen på kun 2 prosent.⁵¹ Den økonomiske veksten tiltok som følge av de nye reformene. Veksten i reelt BNP steg fra et gjennomsnitt på 0.8 prosent i perioden 1980-1994 til 3.4 prosent i perioden 1995-2001.⁴⁵ Innstramningene var imidlertid lite populære blant befolkningen. Store demonstrasjoner og streiker preget årene før tusenårsskiftet. Motstand til tross, Hellas nådde målet om euromedlemskap den 1.januar 2001.⁵²

⁵² Thomopoulos, 2011

⁵³ Hovedkriteriene for medlemskap i EMU; 1: Et lands inflasjon kan maksimum være 1.5 prosent høyere enn gjennomsnittet for de tre medlemslandene med lavest inflasjon i foregående år. 2: Årlig underskudd i statsbudsjettet kan ikke være høyere enn 3 prosent av BNP. 3: Offentlig gjeld kan maksimum utgjøre 60 prosent av landets BNP. (NOU 2003: 9)

⁵⁴ Katsimi og Moutos, 2010

Figur 3.2 Gresk statlig bruttogjeld og underskudd på statsbudsjettet

Kilde: EEAG report, 2011

3.1.4 Den økonomiske og monetære union (2001-2008)

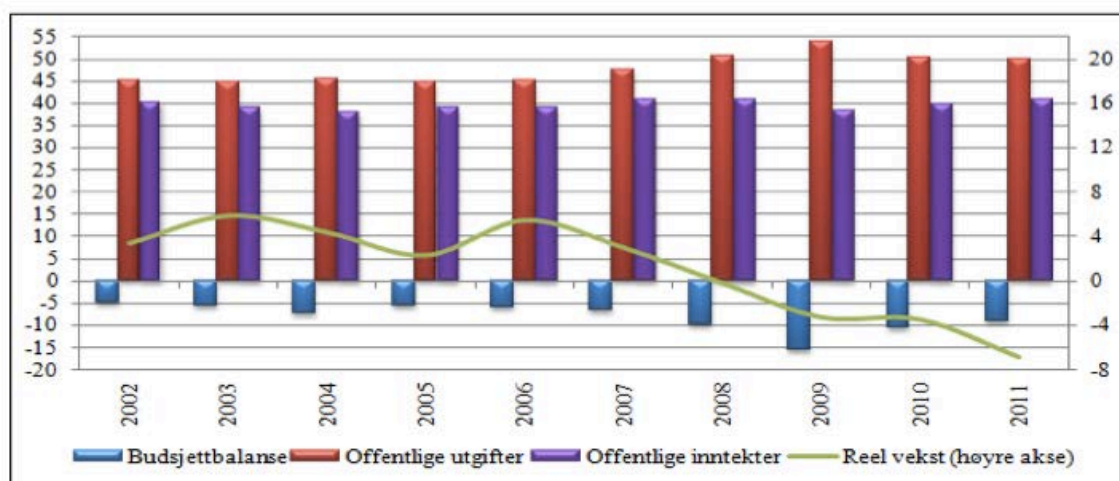
Etter at euroen ble innført opplevde Hellas sterk og stabil vekst. Frem til 2007 lå veksten i reelt BNP på rundt 4 prosent i året.³⁸ Valutaunionen (ØMU) ble lenge omtalt som en stor suksess. I skyggen av et fremgangsrikt Europa økte imidlertid de globale ubalansene. Den europeiske sentralbanken (ECB) videreførte Tysklands lavinflasjonspolitik, og opererte med et inflasjonsmål på 2 prosent. Slik det har kommet frem i oppgaven har prisstigningen i Hellas holdt et betydelig høyere nivå. Fra juni 2003 til desember 2005 satte ECB et nominelt rentenivå lik 2 prosent. Det tilsvarte en gresk realrente på minus 2 prosent i samme periode.⁵¹ Dermed fikk Hellas (og andre land i Sør-Europa med høy inflasjon) tilgang på billigere kreditt enn hva som ville vært mulig utenfor eurosone. En felles sentralbank eliminerte også valutarisikoen.

Med en BNP-vekst som var høyere enn rentenivået hadde Hellas en gylden mulighet til å starte nedbetalingen av den allerede store gjeldsbyrden.⁵⁵ Isteden valgte myndighetene å kutte skattesatsene, og det ble gjort få forsøk på å redusere utgiftene. Resultatet ble et

⁵⁵ En slik situasjon er det motsatte av en snøballeffekt. Fremvoksende økonomier som befinner seg i startfasen av en industrialisering, kjennetegnes av høy vekst. I en slik situasjon kan det være hensiktsmessig å øke gjelden for deretter å «vokse seg ut» av den. Dersom vekstutsiktene derimot er svake, og rentenivået høyt vil gjelden som andel av BNP øke (snøballeffekten setter i gang) selv uten nye gjeldsopptak. Da kan gjelden bli svært vanskelig å håndtere. (Haugland, 2011)

tiltakende budsjettunderskudd (se **figur 3.3**), uten rasjonell økonomisk forklaring. Med andre ord representerte ikke underskuddet i perioden investeringer som ville gi avkastning i fremtiden. Ekspansjonen ble drevet av økt privat og offentlig konsum.⁵⁶ Slik det fremkommer av **figur 3.2** har statsgjelden holdt seg relativt stabil fra 2000 til 2007. Privat sektors (husholdninger og bedrifter) gjeldsbyrde økte derimot sterkt i perioden.⁵⁷ Driftsbalansen forverret seg også dramatisk etter at euroen ble innført. Innenlandsk etterspørsel og inflasjon vokste raskere i periferien (Hellas, Spania, Irland, Italia og Portugal) enn i den rike kjernen (Tyskland, Belgia, Frankrike, Finland, Østerrike og Nederland). Dette kombinert med et lite fleksibelt arbeidsmarked i sør førte til en svekket konkurransevne i periferien.⁵⁸ Arbeidsledigheten falt noe etter av Hellas ble medlem av eurosonen, og nådde 7.7 prosent innen 2008. Dette skyldtes hovedsakelig en tiltakende emigrasjon.⁴⁵

Figur 3.3 Offentlige inntekter, utgifter og budsjettbalanse og reell vekst (% av BNP)

Kilde: Wifstad 2012, Eurostat

Kostas Karamanlis fra Nyere Demokrati kom til makten i 2004. Samme år ble det arrangert sommer-OL i Athen.⁵⁹ Mesterskapet ble vellykket, men også en av historiens mest kostbare. Den totale kostnaden kom på 12 milliarder dollar, en dobling av det planlagte budsjettet. Idrettsanleggene som ble bygget i forbindelse med arrangementet har siden stått ubrukt og

⁵⁶ Wifstad, 2012

⁵⁷ Nærmere bestemt økte husholdningenes gjeld fra 12.5 prosent til 45.6 prosent av BNP, og private foretaks gjeld fra 31.1 prosent til 48.8 prosent av BNP i perioden 2000-2007. (Athamassiou, 2009)

⁵⁸ Dadush, 2012

⁵⁹ Kostas Karamanlis var nevøen til den tidligere statsministeren Constantine Karamanlis. Han overtok en gjeld på omkring 100 prosent av BNP.

har forfalt sterkt. Mange argumenterer for at gjelden Hellas pådro seg som OL-vertsland er en av årsakene til hvorfor krisen brøt ut kort tid senere.⁶⁰ På midten av 2000-tallet økte samtidig fokuset på kvaliteten og validiteten av landets økonomiske data. Det var først under Karamanlis at landets skrale statsfinanser ble kjent for offentligheten. Det ble blant annet avslørt at utgifter til forsvarssektoren lenge hadde vært utelatt fra budsjettet, og at Hellas aldri hadde møtt Maastrich-kriteriene. Reviderte tall viste at landet hadde oversteget 3 prosents-regelen (maks størrelse på budsjettunderskuddet) hvert år i forkant av, og som medlem av ØMU.⁶¹

3.4.5 Hendelsesforløp krise

Da Lehman Brothers gikk konkurs i 2007 var Hellas, i likhet med en rekke andre europeiske land, raskt på banen med redningspakker til innenlandske banker og selskaper. Dette bidro til en utgiftsøkning på toppen av en allerede tikkende gjeldsbombe. Til tross for dette fremstod Hellas tilsynelatende upåvirket av finanskrisen i starten. Problemene oppstod i etterkant, og som et resultat av økt risikoaversjon blant internasjonale investorer. Det ble rettet større fokus mot ubalanser i eurolandenes (deriblant Hellas sin) økonomi, og for første gang siden ØMU ble opprettet steg risikopremien på medlemslandene statsobligasjoner.³⁸ I september 2009 var tilstanden så kritisk at Karamanlis valgte å utlyste nyvalg. Med en overbevisende seier tok Giorgos Papandrea (som tredjegerasjons-Papandrea siden andre verdenskrig) over makten. Ikke lenge etter innrømmet den nyvalgte regjeringen at underskuddet på statsbudsjettet, var på 12.7 prosent av BNP (senere revidert til 15.4 prosent) for 2009, ikke 3.5 prosent som tidligere annonsert.⁶² Dette svekket tilliten til den greske regjeringen og landets datamateriale betydelig. Som et resultat skjøt markedsrenten på greske statsobligasjoner i været.³⁸

Troikaen (EU, ECB og IMF) vedtok den første krisepakken til Hellas i mai 2010. Den var på totalt 110 milliarder euro og skulle fordeles over en 3-års periode. EU lovet å bidra med 80 milliarder, mens IMF stilte 30 milliarder til rådighet. Hellas forpliktet seg samtidig til å redusere underskuddet på statsbudsjettet til 3 prosent av BNP innen 2014.³⁸ Spareplanen ble utviklet med vekt på kutt i utgifter, heller enn inntektsøkninger. Hellas ble samtidig tvunget

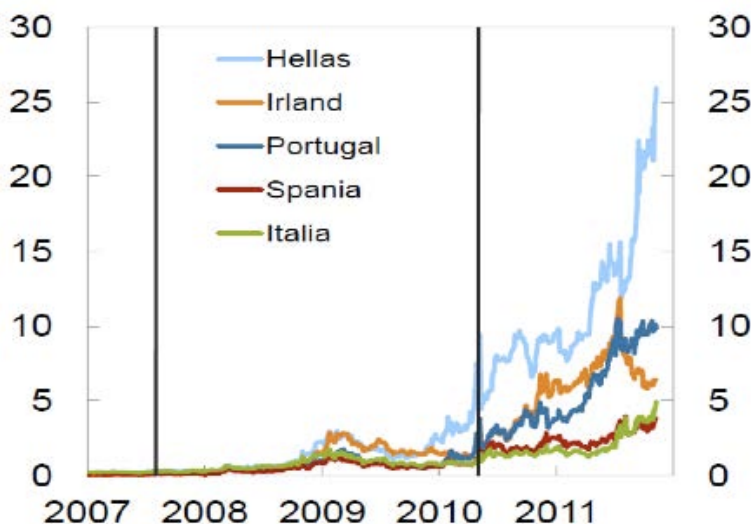
⁶⁰ Manolopoulos, 2011, s.96

⁶¹ BBC News november 2004

⁶² telegraph.co.uk, juni 2011

til å gjennomføre en rekke strukturendringer (blant annet å reformere pensjonssystemet). Det ble bestemt at utbetalingene skulle skje løpende, gitt at Hellas oppfylte de vilkår som var fastsatt.⁶³ Sparetiltakene ble ikke møtt med velvilje blant den greske befolkningen. Gjennom generalstreiker og demonstrasjoner uttrykte innbyggerne sin misnøye med regjeringen og landets sparepolitikk.⁶⁴

Figur 3.4 Rentedifferanse mot Tyskland. 10-årsstatsobligasjoner Prosentenheter. 1.januar 2007 – 8.november 2011

Kilde: Thomson Reuters og Norges Bank (2011)

Ett år senere var det innlysende at Hellas ikke ville nå budsjettmålene i tide. Innstramningene hadde svekket veksten, og redusert offentlig forbruk og lønninger i en økonomi som allerede var inne i en dyp resesjon. Etersom flere tusen selskaper allerede var gått konkurs hadde arbeidsledigheten steget og skatteinntektene falt fortere enn forventet. Hellas var tilbake til utgangspunktet, ute av stand til å betjene lån som forfalt, men nå med en enda større gjeldsbyrde. Til tross for at Hellas hadde brutt vilkårene knyttet til kriselånet ble en ny redningspakke på 109 milliarder euro (økt til 130 milliarder euro i februar 2012) godkjent i juli 2011. Kort tid etter hadde alle de tre største kredittratingselskapene (Moody's, S&P og Fitch) nedgradert gjelden til Hellas til "junk-status". Troen på at grekerne ville klare å betale tilbake lånene var minimal, og risikoen for konkurs større enn noensinne. Høsten samme år tilbød EU Hellas en gjeldsslette på 50 prosent mot at landet skjerpet sparetiltakene. Papandreou responderte med et forslag om å holde en folkeavstemning

⁶³ Meld. St. 1 (2010-2011)

⁶⁴ BBC news, mai 2010

vedrørende kriseplanen. Kunngjøringen skapte finansuro i hele Europa, og kort tid etter ble forslaget trukket tilbake. Et par dager senere trakk Papandreu seg som statsminister, og Lucas Papademos (tidligere sentralbanksjef i Hellas) tok over makten.⁶⁵

Tabell 3.1: Utvalgte indikatorer (2005-2011)

% av BNP	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Reelt BNP	2.3	5.5	3.5	0.2	-3.1	-4.9	-7.1
Driftsbalanse	-7.5	-11.3	-14.3	-14.7	-11.0	-10.4	-10.1
Offentlige utgifter	44.6	45.3	47.5	50.6	54	51.5	51.8
Offentlige inntekter	39.0	39.2	40.7	40.7	38.3	40.6	42.3
Budsjettbalanse	-5.2	-5.7	-6.5	-9.8	-15.6	-10.7	-9.4
Offentlig bruttoghjeld	100.0	106.1	107.4	112.9	129.7	148.3	170.6
Inflasjon (KPI)	3.5	3.3	3.0	4.2	1.3	4.7	3.1

Kilde: Eurostat database

Etter måneder med forhandlinger ble det 8.mars 2012 annonsert at gresk gjeld skulle reduseres med 53.5 prosent (75 prosent inkludert renter). Totalt sa 85.8 prosent av kreditorene (motvillig) ja til gjeldssaneringen, nok til å tvinge gjennom en nedskrivning for alle parter. Gjeldssletten var forventet å nedjustere gjeldsgraden i 2020 fra 160 prosent til 117 prosent. Som et resultat utbetalte ISDA (international swaps and derivatives association)⁶⁶ erstatning til investorer som hadde forsikret sine greske investeringer mot mislighold. Dette betyr at ISDA gav kreditorene medhold i at de ble tvunget til nedskrivning enten de ville det eller ei.⁶⁷ Dette kan tolkes som at Hellas allerede har misligholdt deler av sin gjeld, såkalt selektiv konkurs.

⁶⁵ the Guardian; greek crisis timeline 2012

⁶⁶ ISDA (International Swaps and Derivatives Association) består av mange internasjonale finansinstitusjoner. Organisasjonen arbeider med derivat og swapsmarkedet.

⁶⁷ e24.no, mars 2012

3.2 Politisk klima

3.2.1 Klientisme

Til tross for at Hellas reformerte det politiske systemet, og innførte demokrati som styreform, har arven fra fortiden, *klientisme*, preget utøvelsen av politikken helt frem til i dag. Historikeren Richard Graham har definert klientisme som “*an action-set built upon the principle of take there, give here, enabling clients and patrons to benefit from each others support as they play in parallel at different levels of political, social and administrative articulation*”.⁶⁸ Det er med andre ord en form for asymmetrisk, gitt gjensidig, nytteforhold mellom *patrons* (politikere) og *clients* (utvalgte aktører). I praksis innebærer forholdet at aktørene mottar personlige fordeler, for eksempel tilbud om en trygg arbeidsplass, forfremmelse eller høyere lønn, i bytte mot politisk støtte. I Hellas har klientismen blant annet bidratt til en rekke overflødige statsansatte og komiteer uten reelle arbeidsoppgaver. Et eksempel er forvaltningskomiteen for innsjøen Kopias, en gruppe på 30 fulltidsansatte, som fortsatt eksisterer til tross for at innsjøen tørket ut en gang på 1930-tallet.⁶⁹

I følge Manolopoulos (2011) har gresk nepotisme⁷⁰ og klientisme sin opprinnelse fra 1830-tallet da Hellas, forut for sin tid, innførte stemmerett for (nesten) alle menn. I motsetning til en rekke andre nord-europeiske land vokste det dermed ikke frem en arbeiderklasse som kjempet for universell stemmerett. I mangel på et velutviklet klassesystem ble forholdet mellom landets rike dynastier og lokale styresmakter sterkere. Denne kombinasjonen la grunnlaget for klientismen samt en sterk vekst i offentlig sektor. I etterkrigstiden gav høyresiden i politikken landets fagforeninger og andre viktige aktører store fordeler. Målet var å oppnå politisk støtte og i andre omgang overvinne kommunismen i landet.⁷¹ Siden den gang har landets to største partier (PASOK og Nytt Demokrati) aktivt benyttet seg av bestikkelser for å vinne stemmer ved regjeringsvalg, og klientismen representerer i dag et av landets største strukturelle problem.

⁶⁸ Roniger, 2004

⁶⁹ Rzhvskiy. 2011

⁷⁰ Nepotisme betyr at en person favoriserer venner og familie ved utnevnelser (ansettelser, forfremmelser ol.), og verdsetter bekjentskap foran kompetanse.

⁷¹ Manolopoulos 2011: 66-67

Oligopoler og konglomerater

Forretningsvirksomheten i Hellas er også sterkt preget av klientismen. Vanligvis vil næringsklynger i avanserte økonomier skape formue basert på rivalisering og gjensidig kunnskapsformidling. Deler av denne formuen benyttes gjerne til å støtte ulike politiske standpunkt. I land hvor klientismen dominerer skjer pengeoverføringen i motsatt rekkefølge. Politikere søker inntekt i alle tilgjengelige kilder, enten det er eksportinntekter eller kapitallån, og gir til interessegrupper for å øke oppslutningen. I en klientstat er det dermed større sannsynlighet for fremvekst av oligopoler, fremfor næringsklynger som i avanserte økonomier. Et oligopol består gjerne av et konglomerat, hvor selskapet har sin egen bank, avis, TV-stasjon og industrielle firma. Slik vil oligarkene stå i en posisjon hvor de gjennom egne medieselskaper kan belyse saker de selv er opptatt av.⁷² Under et slikt system vil den økonomiske makten være fordelt på få hender, og mellomstore industrier (finansiert av regionale banker), slik man blant annet ser i Frankrike og Tyskland, vil være i mindretall.⁷³ Den store mengden korrupsjon og byråkrati bidrar til at man må være mektig og ha innflytelse hos staten for å lykkes forretningsmessig. Det å starte en bedrift byr dermed på store utfordringer, og entreprenørskapet i Hellas er som et resultat svært lavt (se avsnitt om korrupsjon).

3.1.2 Populisme

Det greske demokratiet er også sterkt relatert til *populisme*, en politisk strategi som søker etter å tilfredsstille den gjennomsnittlige velgers interesser. Selve definisjonen av begrepet er omdiskutert, men “*adoption and implementation of policies on the basis of electoral and narrow party criteria; by claiming that a policy is beneficial to the people*” forklarer grunnprinsippet i strategien.⁷⁴ Populismen finner sin legitimitet ved å gi folket en stemme, å uttrykke deres ønsker. Det at folket ikke er en definert fast størrelse, medfører at populisme ikke *a priori* kan hevdes å være noe *godt* eller *ondt*. I Hellas stammer uttrykket fra Andreas Papandreous reaksjon på militærdiktaturets fall i 1974. Det hadde bygget seg opp mye

⁷² Polychroniou 2011: 6

⁷³ Manolopoulos 2011: 106. Dette kan tolkes som at klientismen har forhindret utviklingen av et moderne industrisamfunn i Hellas. Det greske demokratiet vokste frem uten en ekte arbeiderklasse. I resten av Europa har industrialiseringen bidratt til en arbeiderbevegelse som har kjempet for stemmerett og demokrati. Hellas hoppet derimot over det første trinnet og resultatet ble at industrialiseringsprosessen aldri tiltok på samme måte.

⁷⁴ Lyrintzis, 2011. Populisme er ingen ideologi. En ideologi gir løsningsmodeller på et politisk problem ved å analysere det i forhold til ideologiens filosofiske prinsipper.

frustrasjon blant det greske folket under juntaens styre, og PASOK-regjeringen la folkets meninger og ønsker til grunn for oppbyggingen av velferdsstaten.⁷⁵

Årene 1996-2004 (under Kostas Simitis sitt lederskap) representerer en viktig periode i den greske politiske historien. Perioden markerer slutten på et klart skille mellom høyre- og venstrepolitikken. Den representerer starten på et *moderne konsensus* mot midten, og en slags *moderne populisme*.⁷⁵ Politisk kynisme ble fremtredende og politikken var basert på ledelse og administrasjon uten ideologisk forankring. Massemediene spilte en større rolle i samfunnet, og hvordan politikerne fremstod (retorisk image) ble vektlagt i større grad enn selve innholdet i politikken.⁷⁶

En sterk konvergens mellom landets to største partier har vært gjeldende helt frem til dags dato. Selv i forbindelse med dagens økonomiske krise har hverken PASOK eller Nyere Demokrati utformet noen særegne reformer eller tiltak for å få landet tilbake på rett spor.

Tjue år etter *ideal-populismen* (1974-1989), spiller populismen fortsatt en viktig rolle i landets sosiale og politiske system.⁷⁵ Et eksempel på at de greske politikerne vegrer seg mot å fatte upopulære beslutninger, er forslaget til Papandreou om å holde folkeavstemning rundt EUs krisepakke.⁷⁷ Begrunnelsen til statsministeren var at ”*Vi stoler på innbyggerne, vi tror på deres dømmekraft og vi har tiltro til deres beslutning*”. Han uttalte også at ”*Det greske folkets mening vil bli avgjørende for oss. Hvis det greske folket ikke ønsker krisepakken, vil den heller ikke bli gjennomført*”.⁷⁸

⁷⁵ Katsambekis, 2011

⁷⁶ Da Costas Karamanlis og ND tok tilbake makten i 2004 var valgkampen basert på det såkalte ”*middle ground project*”. Seieren understreker hvor stort fokus det var på median-velgerens interesser.

⁷⁷ Greene, 2011

⁷⁸ e24.no oktober 2011

3.3 Arbeidsmarkedet

Det greske arbeidsmarkedet har flere fellestrekk med arbeidsmarkedet i land som Spania og Italia, men skiller seg fra EU som helhet. Et kjennetegn er en lav total sysselsettingsrate, på 61.9 prosent i 2008, under gjennomsnittet i EU på 65.8 prosent. Spesielt er deltakelsesraten lav blant kvinner, 48.7 prosent sammenlignet med et gjennomsnitt på 59.1 prosent i EU.⁷⁹ Den greske økonomien er et typisk sen-industrialisert land med en relativ spesialisering i lavteknologisk og arbeidsintensiv produksjon.⁸⁰ Sett bort fra Tyrkia er det ingen andre land i OECD som har en større andel av total sysselsetting i primærsektoren (landbruk og fiske), lik 11.5 prosent i 2008. Tertiærsektoren er imidlertid størst og utgjør 68.8 prosent av antall sysselsatte, hvor offentlig tjenestesektor og turisme er de viktigste bidragsyterne. Kun 19.7 prosent er ansatt i industrisektoren.⁴⁵

Tabell 3.2: Indikatorer for arbeidsmarkedet i Hellas (2008)

Sysselsettingsrate (% av befolkning i alderen 15-64 år)	61,9
Selvstendig næringsdrivende (% av total sysselsetting)	35,1
Deltids sysselsatte (% av total sysselsetting)	5,6
Fast sysselsetting (% av total sysselsetting)	11,5
Sysselsetting i tjenestesektoren (% av total sysselsetting)	68,8
Sysselsetting i industrien (% av total sysselsetting)	19,7
Sysselsetting i landbrukssektoren (% av total sysselsetting)	11,5
Arbeidsledighet (% av arbeidsstyrken 15 +)	7,7
Ungdom arbeidsledighet (% av arbeidsstyrken 15-24)	22,1
Langsiktig arbeidsledighet (% arbeidsstyrken)	3,6
Gjennomsnittlig antall arbeidstimer per år	2119

Kilde: Eurostat

79 Eurostat database

80 Tsipouri et. al. 2001

Stillingsvern

EPL (employment protective legislation) er en indeks utviklet av OECD. Den rangerer land basert på hvor sterkt stillingsvernet er. Eksempel på faktorer som er av betydning er lovlig grunnlag for individuelle og kollektive oppsigelser, varsling av oppsigelse og utbetaling av etterlønn. Stillingsvernet i Hellas er ett av Europas sterkeste med en indikator på 3.0 i 2008, mens gjennomsnittet for EU-landene er på 2.4. Hellas skiller seg fra andre europeiske land med en lavere EPL for fast enn for midlertidig ansatte. Sistnevnte svarer til en EPL på 3.5 relativt til 2.2 i EU.⁸¹ I Hellas er midlertidige kontrakter kun lovlig dersom det er en konkret årsak til det, som for eksempel ved sesongarbeid. Frem til 2010 fikk enhver midlertidig ansatt som enten hadde arbeidet i samme firma i totalt 24 måneder, eller hadde fått kontrakten fornyet tre ganger, omgjort avtalen til en ordinær kontrakt av ubegrenset varighet. En tidsbegrenset arbeidskontrakt kunne heller ikke overgå 18 måneder i varighet.⁸² De strenge reglene har ført til at få grekere er ansatt på tidsbegrensede kontrakter, kun 11.5 prosent i 2008. Til sammenligning er gjennomsnittet i eurosonen på 16.5 prosent.⁴⁴ Det er grunn til å tro at økt adgang til midlertidig ansettelse vil føre til økt sysselsetting. Strenge reguleringer for midlertidige ansettelser fører til at greske bedrifter blir mer tilbakeholden med å ansette flere i perioder med høy etterspørsel, fordi de vet at det kan bli vanskelig å redusere arbeidsstokken i fremtiden. Hellas har lenge slitt med høy arbeidsledighet, spesielt blant landets unge.⁸³ Sammen med de rigide reguleringene i arbeidsmarkedet, bidrar også en lav yrkesmessig- og geografisk arbeidskraftmobilitet til at ledigheten holdes på et varig høyt nivå. Som vi ser av **tabell 3.3** har reglene blitt mer liberale den siste tiden.

⁸¹ European Commission, 2008. Undersøkelser viser at en høy EPL øker den gjennomsnittlige varigheten på arbeidsledigheten. I Hellas forsterkes denne effekten av en lav mobilitet blant arbeiderne. (Duvall et al. 2007).

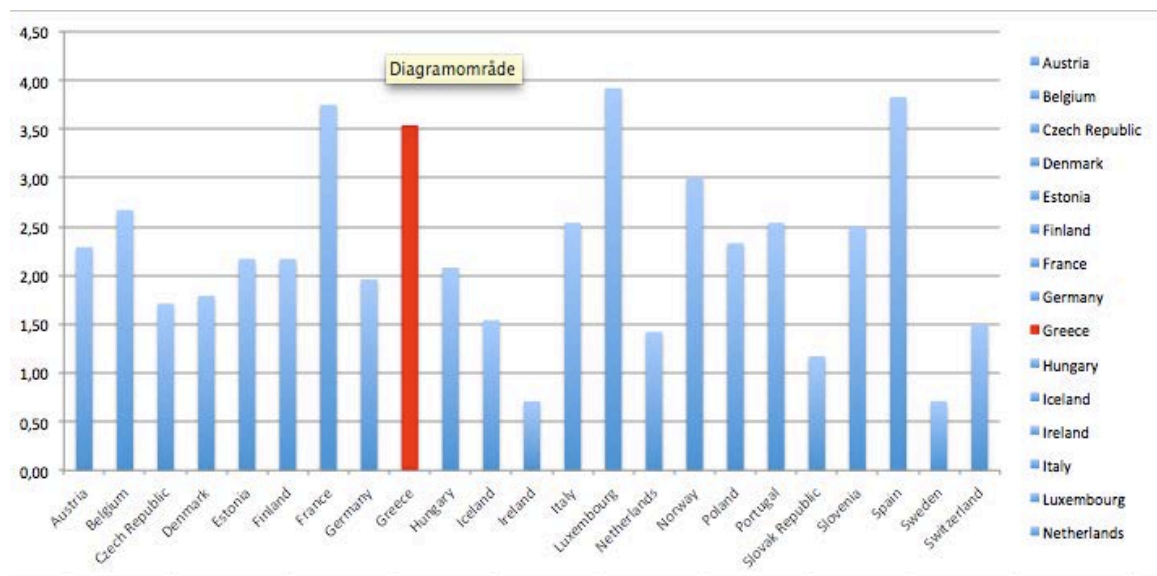
⁸² Nye regler anno 2010 har økt maksimumsvarigheten av en midlertidig arbeidskontrakt fra 18 til 36 måneder og grensen for hvor mange ganger en kontrakt kan fornyes er fjernet (Greece: OECD economic survey, 2011). I tillegg er greske selskaper underlagt omfattende rapporteringsregler. Arbeidstilsynet krever kontinuerlig oversikt over endringer (eksempelvis i antall ansatte, arbeidstimer, lønninger og forholdet mellom midlertidige- og ordinære arbeidskontrakter) innad i bedriften.

⁸³ Fordi en midlertidig ansettelse kan være inngangsporten til arbeidslivet for mange unge er det også denne gruppen som rammes hardest av de strenge reglene knyttet til tidsbegrensede kontrakter. Paradoksalt nok er det verst for de med høyest utdanning. Mye skyldes nok den svake sammenhengen mellom utdanningsinstitusjoner og næringslivet i Hellas (McKinsey, 2011).

Tabell 3.3: EPL Hellas

	Ordinær arbeidskontrakt	Midlertidig arbeidskontrakt	Kollektive oppsigelser	Totalt
1999	2.3	4.8	3.3	3.5
2003	2.3	3.3	3.3	2.9
2008	2.3	3.5	3.3	3.0
EU (2008)	-	2.2	3.2	2.4

Kilde: OECD Employment of labour market statistics (2008)

Figur 3.5 EPL midlertidig arbeidskontrakt, utvalgte europeiske land (2008)

Kilde: OECD Employment of labour market statistics (2008)

Hellas kommer bedre ut med tanke på individuelle og kollektive oppsigelser, med en EPL-indeks omtrent lik gjennomsnittet i EU. Forskjellen mellom funksjonærer og arbeidere i industrien er imidlertid desto større. EPL er mye høyere for funksjonærer, hvilket i stor grad skyldes høye etterlønnsavtaler. Sluttpakken for en arbeider i industrien med 30 års ansiennitet er på 5.5 månedslønner, mens en funksjonær i industrien mottar 12 månedslønner

(24 uten forvarsel) med 28 års ansiennitet.⁸⁴ De differensierte reglene reduserer turnover-raten og svekker jobbutiktene for de som står ovenfor de største utfordringene ved inngangen til arbeidsmarkedet (kvinner, unge og langtidsledige).⁸⁵ Hellas har både den laveste turn-over raten (14 prosent) i Europa og den høyeste gjennomsnittsvarigheten på et ansettelsesforhold (14 år) blant OECD landene.⁸⁶ Sannsynligvis skyldes dette landets rigide arbeidsmarked, kombinert med konsekvenser av klientismen. Som tidligere nevnt tilbyr politikerne gjerne arbeidere i offentlig sektor en sikker jobb eller lønnsøkning i bytte mot politisk støtte. For mange er dette uunnværlige goder som antakeligvis fører til at offentlige tjenestemenn blir lenger i jobben enn hva som ellers ville vært tilfellet.

Uformell arbeidskraft

En utbredt bruk av uformell (svart) arbeidskraft er et annet særtrekk ved det greske arbeidsmarkedet. IMF definerer den uformelle sektoren som *"all economic activities that would generally be taxable if they were reported to the tax authorities"*.⁸⁷ Sektoren utgjør et samfunnsproblem fordi staten taper inntekter⁸⁸, og truer livsgrunnlaget til lovlydige firmaer. I følge Friedrich Schneider (2010) utgjorde sektoren 25.2 prosent av gresk BNP i 2010. Tilsvarende tall for gjennomsnittet i EU er på 21.1 prosent av BNP.⁸⁹ Høye arbeidskostnader (lønnsnivå og arbeidsgiveravgift), sammen med et sterkt regulert rammeverk for midlertidige ansettelser øker insentivene for å ansette svart arbeidskraft.⁹⁰ Det er mye som tyder på at det sterke stillingsvernet i Hellas har bidratt til at landets uformelle sektor nå topper rangeringen som EUs største (se **figur 3.6**). Det er først og fremst mindre greske foretak, særlig innen turisme, landbruk og detaljhandel, som drar nytte av uformell arbeidskraft.⁵⁵ Generelt vil enkelte arbeidere velge å delta i den uformelle sektoren fordi de enten ikke har tillit til staten, eller mener fordelene (slippe å betale skatt) overskygger ulempene (tap av rett til helsetjenester og pensjonspoeng).⁹¹ For andre representerer uformelt arbeid en siste utvei for å sikre seg en anstendig levestandard. Empiriske undersøkelser viser at land med utbredt

⁸⁴ European Commission, 2009

⁸⁵ OECD, 2007

⁸⁶ McKinsey, 2011

⁸⁷ Schneider og Enste, 2002

⁸⁸ Det er viktig å presisere at arbeid som ikke er beskattet ikke nødvendigvis betyr at staten taper inntekter. Enkelte arbeidsoppgaver ville ikke vært gjennomført dersom det måtte beskattes (Goldstein et. al 2002).

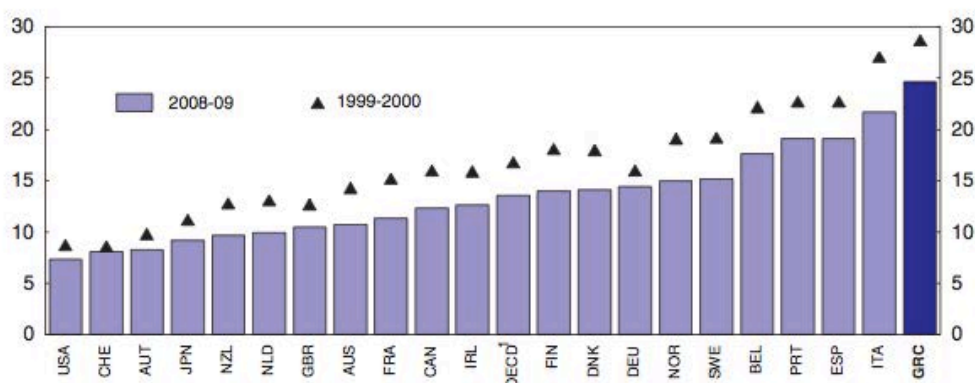
⁸⁹ Schneider, 2010. En stor del av den uformelle sektoren i Hellas består av immigranter (både lovlige og illegale) og kvinner.

⁹⁰ Tsipouri, et. al. 2001

⁹¹ Rasmussen, 2012. I Hellas har det utviklet seg en polarisering mellom beskyttede arbeidere i formell sektor, og ubeskyttede arbeidere i den uformelle delen av økonomien Tsipouri, et. al. 2001

uformell sektor også har en høy arbeidsledighetsrate.⁹² I forbindelse med dagens krise og lange arbeidsledighetskøer, er svart arbeid blitt eneste løsning for mange greske arbeidere. Schneider (2011) har uttalt at “*the large shadow economy might even be acting as a stabilizing factor for the Greek economy at present, since it is the only alternative for a large section of the population.*” Han mener også at myndighetenes tap av inntekter er noe overdrevet, “*since two thirds of the ‘black’ economy funds returned to the official economy through consumption.*”⁹³ Man kan dermed argumentere for at den uformelle sektoren utgjør en slags sikkerhetsventil i Hellas. I tillegg blir insentivene til å redusere reguleringene i den formelle sektoren mindre når tilgangen på uformell arbeidskraft er stor. Med andre ord undergraver bruken av svart arbeidskraft behovet for å formelt øke fleksibiliteten i det greske arbeidsmarkedet.⁹⁰

Figur 3.6 Størrelsen på den uformelle sektoren: en internasjonal sammenligning (% av BNP)

Kilde: Schneider (2009)

Selvstendig næringsdrivende og antall arbeidstimer

Det store antallet mindre foretak og selvstendig næringsdrivende er et annet kjennetegn ved det greske arbeidsmarkedet. Fra **tabell 3.2** ser vi at hele 35.1 prosent av landets totale sysselsatte befolkning er selvstendig næringsdrivende. Tabellen viser også at gjennomsnittlig antall arbeidstimer er på 2119 i året, langt over gjennomsnittet i resten av OECD på 1739 timer årlig³⁸. Myten om at grekerne mangler arbeidsvilje kan dermed avlives (merk: et høyt

⁹² Se ”Arbeidsledighet og svart arbeid. En empirisk analyse 1980-2003”. Dahl (2004)

⁹³ Greek-American Weekly Newspaper 2012

antall arbeidstimer betyr ikke nødvendigvis høyere produktivitet, se **tabell 3.4**.)⁹⁴ Statistikken viser at tyskere og nordmenn i snitt arbeider 600 timer mindre enn grekerne. Det er hovedsakelig tre forhold som forklarer denne forskjellen. For det første viser undersøkelser at selvstendig næringsdrivende har en tendens til å rapportere inn et høyere antall timer arbeidet enn andre. Det er ikke uvanlig at små greske butikkeiere oppgir 70 arbeidstimer uken.³⁸ For det andre jobber svært få deltid i Hellas. Til sammenligning er hele 1 av 4 deltidsansatte i Tyskland.⁹⁵ En tredje årsak er at Hellas har en underutviklet velferdsstat og mangel på rettigheter for kvinner i arbeidsmarkedet. Dette betyr at unge greske menn lettere får tilgang til arbeidsmarkedet enn unge kvinner. Menn prioriteres foran kvinner fordi de ikke forhindres av fødsels- og familieaktiviteter, og ventes å være lenger i jobben. Løsningen for mange greske familier blir dermed at mennene arbeider lengre dager, mens kvinnene er hjemmeværende, eller arbeider svart.³⁸

Tabell 3.4: Antall arbeidstimer og produktivitet

Europe's top 10 and bottom 10				
	Most hours worked	Most productive	Fewest hours worked	Least productive
1	Greece	Luxembourg	Netherlands	Poland
2	Hungary	Norway	Germany	Hungary
3	Poland	Ireland	Norway	Turkey
4	Estonia	Belgium	France	Estonia
5	Turkey	Netherlands	Denmark	Czech Rep
6	Czech Rep	France	Ireland	Portugal
7	Italy	Germany	Belgium	Slovakia
8	Slovakia	Denmark	Austria	Greece
9	Portugal	Sweden	Luxembourg	Slovenia
10	Iceland	Austria	Sweden	Iceland

Kilde: OECD, BBC news, februar 2012

⁹⁴ Ferske tall fra OECD viser at grekerne genererer verdiskapning tilsvarende 33.6 dollar per arbeidstime, mens Tyskland ligger på 53.6 dollar, og gjennomsnittet for ØMU er 49,7 dollar. (BBC news, februar 2012)

⁹⁵ Magasinet Velferd, februar 2012

3.3.1 Offentlig sektor

Uttrykket ”*en oppblåst offentlig sektor*” trekkes ofte frem som en av årsakene til hvorfor Hellas har havnet i et økonomisk uføre. Kanskje overraskende lå gresk offentlig forbruk kun 3 prosent høyere enn gjennomsnittet i OECD, på 43 prosent av BNP i 2007. I rapporten *OECD: Government at a Glance 2011* står det følgende: ”*Greece has one of the lowest rates of public employment among OECD countries, with general government employing just 7.9% of the total labour force in 2008. Across the OECD area, the share of government employment ranges from 6.7% to 29.3%, with an average of 15%*”.⁹⁶ Her er det imidlertid ikke tatt hensyn til ansatte i greske statseide selskaper (SOE), hvilket juridisk sett er registrert under privat sektor. Inkluderes også disse tilsvarte det totale antallet rundt 768.000 offentlig ansatte i 2010, hvilket utgjør 17.3 prosent.³⁸ Dette plasserer Hellas rett over gjennomsnittet i OECD.⁹⁷ Tilsynelatende er det ikke *størrelsen* på offentlig sektor som er problemet i Hellas, men heller underliggende faktorer som påvirker dets kvalitet og ressursutnyttelse.

Til tross for at størrelsen på gresk offentlig sektor ikke ligger langt over gjennomsnittet i Europa, er det liten tvil om at det har skjedd en enorm vekst i sektoren de siste tiår. Fra 1976- 2010 har antall offentlig ansatte nærmest tripplet seg (fra rundt 282 tusen til 768 tusen), mens ansatte i privat sektor økte med 24 prosent i samme periode (fra 2.96 millioner til 3.66 millioner). Med andre ord økte offentlig ansatte fra 8.7 prosent av total sysselsetting i 1976 til 17.3 prosent i 2010. Den mest fremtredende veksten skjedde på 1980-tallet, hvor sektoren økte med omkring 4 prosent årlig.³⁸

Ansatte i SOE tjener også atskillig mer enn ansatte i private selskaper, selv for å utføre de samme arbeidsoppgavene og arbeide kortere dager. I følge data fra det greske finansdepartementet tjente ansatte i SOE i gjennomsnitt 38.287 euro i 2009, hvilket var dobbelt så mye som gjennomsnittet i privat sektor på 19.147 euro.⁹⁸ Fra 1976-2009 har de

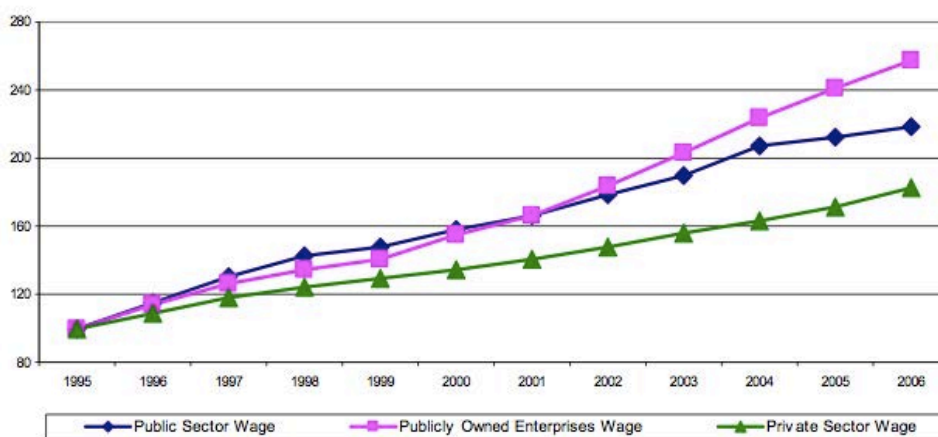
⁹⁶ OECD, 2011a

⁹⁷ Både helsevesenet og utdanningssystemet i Hellas er styrt av staten. Sammenligner vi dette med USA, hvor offentlig sektor utgjør 15 prosent (2011) av arbeidsstyrken, er slike institusjoner hovedsakelig er privat eid.

⁹⁸ I 2009 tjente de 11 største SOE i Hellas totalt 1.5 milliarder dollar. De tapte samtidig 1.7 milliarder, og det kumulative tapet over tid er lik 13 milliarder dollar. Tar vi underskuddet på budsjettbalansen i 2010 på 22 milliarder dollar som eksempel, utgjør tapet fra SOE nesten 8 prosent av underskuddet. (Ministry of Finance, database)

totale utbetalingene til ansatte i offentlig sektor økt fra 8.3 prosent til 12.7 prosent av BNP.⁹⁹ På toppen av grunnlønnen mottar mange offentlig ansatte også store bonuser. Ferske tall (2011) viser at lønningene i offentlig sektor ligger på totalt 7 milliarder euro, mens bonusene er på totalt 6 milliarder euro.¹⁰⁰ Fra **figur 3.7** ser vi at differansen i lønnsnivå mellom privat og offentlig sektor har økt over tid, og tyder på at klientismen fortsatt preger det greske arbeidsmarkedet.

Figur 3.7 Utvikling i lønnsnivå i privat og offentlig sektor, Hellas (1995=100)

Kilde: ESYE, Bank of Greece.

Administrasjon

Hvorvidt en stat er i stand til å implementere strukturelle reformer er avhengig av en velfungerende offentlig administrasjon. Her står Hellas ovenfor en stor utfordring. Grunnleggende svakheter ved systemet bidrar til at administrasjonen hverken har tilstrekkelig kunnskap eller ressurser til å gjennomføre reformer som er nødvendig for en bærekraftig økonomisk vekst. Den offentlige administrasjonen kjennetegnes av ineffektivitet, dårlig informasjonsflyt og mangel på koordinering.¹⁰¹ Det finnes likevel et par lyspunkt på 1990-tallet. Viktige reformer knyttet til rekruttering, rasjonalisering av lokale administrasjonskontorer og bedre kontroll med offentlige utgifter er tiltak som Hellas forpliktet seg til før tusenårsskiftet.¹⁰²

⁹⁹ Den store oppgangen skyldtes både et større antall offentlige arbeidere, og en generell lønnsøkning for de statsansatte. (EEAG report 2011)

¹⁰⁰ Manolopoulos 2011: 86

¹⁰¹ OECD, 2011b

¹⁰² For å kontrollere den offentlige forvaltningen ble det blant annet opprettet en sivilombudsmann i 1998.

Da Hellas ble medlem i eurosone muliggjorde de økonomiske fordelene imidlertid en utvidelse av offentlig sektor uten bekymring for systemets svake struktur. Sektoren er fortsatt organisert som en vertikal tjenestemodell ("silo"), hvilket gir lite rom for samarbeid på tvers av de ulike avdelingene. Rapporten *Greece – Review of Central Administration* (2011) forteller at hvert departement i gjennomsnitt har 439 interne strukturer. Nærmere bestemt betyr det at 1 av 5 i lederstillinger har ingen ansatte, og mindre enn 1 av 10 har mer enn 20 ansatte.¹⁰¹ Resultatet er at det administrative arbeidet blir svært fragmentert og koordinering blir vanskelig. For å utvikle bedre styringsmodeller er sektorprogrammet E-governance en viktig del av EUs handlingsplan. Programmet skal sørge for en bedre samordning av e-tjenester og IT-systemer innenfor offentlig sektor, hvor hensikten er å bygge ned de organisatoriske siloene.¹⁰³ *E-government readiness*-indeksen (2008) gir Hellas en score på 0.5718, hvilket tilsvarer en 44.plass på rangeringslisten.¹⁰⁴ Til sammenligning er alle de resterende eurolandene rangert høyere, og Norge ligger på 3.plass. Selv Chile (40.plass) og Mexico (37.plass) er rangert høyere.¹⁰⁵

Et annet problem som rapporten påpeker er hvordan juridisk formalisme ("*legal formalism*") undergraver effektiviteten i administrasjonen. Det har utviklet seg en kultur hvor ansatte som viser initiativ utover det som er nedfelt i regelverket blir avvist. Det er et fokus på interne og administrative prosesser, og mindre fokus på det faktiske arbeidet. Juridisk formalisme preger også HR og rekruttering. Resultatet er et detaljert og lite fleksibelt rammeverk, hvor blant annet mobiliteten av arbeidskraft på tvers av ulike avdelinger er svært begrenset. En annen svakhet knyttet til administrasjonen er mangel på historisk data. Dette skaper problemer både for den daglige driften og ved utvikling av nye reformer. Gode rutiner for datainnsamling er fraværende og det legges samtidig liten vekt på kunnskap knyttet til dataanalyse.¹⁰¹

Verdensbanken benytter 6 hovedindikatorer i vurderingen av kvaliteten på et lands styresett. Indikatorene er *voice and accountability* (deltakelse, demokrati og legitimitet), *political stability* (politisk stabilitet og fred), *government effectiveness* (effektivitet i forvaltningen),

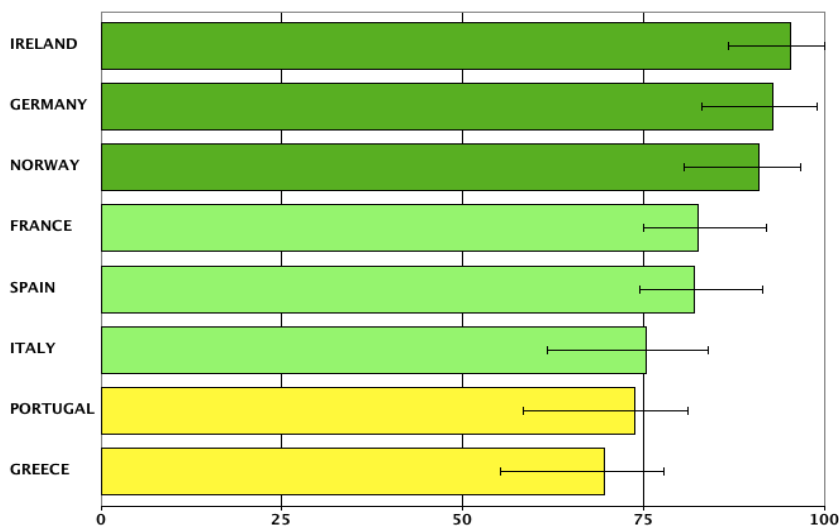
¹⁰³ E-governance er ett av EUs middel for å fremme samarbeid mellom aktører fra ulike EU-land, samt aktører fra Efta-landene. (Finsveen, 2008).

¹⁰⁴ Indeksen rangerer 192 land basert på teknologisk implementering og kommunikasjon i offentlig sektor, samt i interaksjonen med innbyggerne. Landene rangeres fra 0 til 1, hvor 1 er best.

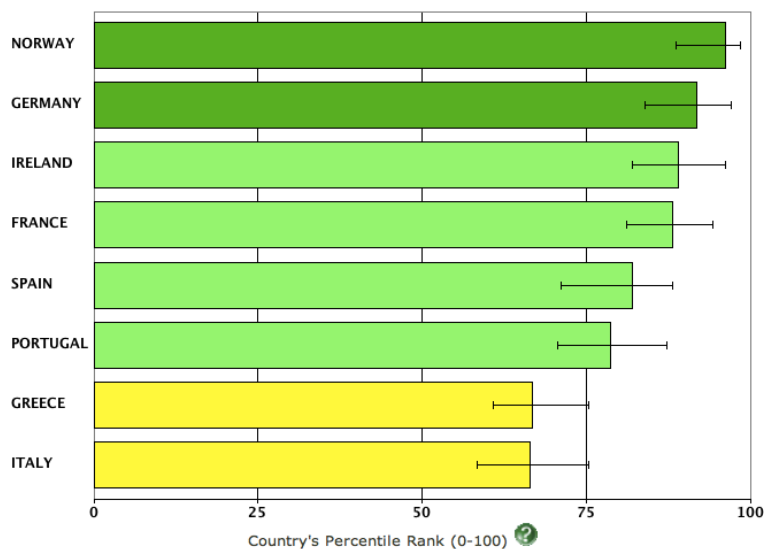
¹⁰⁵ United Nations, e-government survey 2008

regulatory quality (kvaliteten på offentlige kontrollinstanser), *rule of law* (etterlevelse av rettstatssprinsipper) og *controll of corruption* (kontroll med korrupsjon).¹⁰⁶ Sammenlignet med PIIGS-landene, Frankrike, Tyskland og Norge ser vi fra **figur 3.8** og **3.9** at Hellas havner på bunn (2011) både med hensyn på effektiviteten og kvaliteten i den offentlige forvaltningen.¹⁰⁷

Figur 3.8 Kvaliteten på offentlige kontrollinstanser (2011)

Figur 3.9 Effektivitet i forvaltningen (2011)

Kilde: Verdensbanken, interaktiv database (2012)

¹⁰⁶ St.meld. nr. 35 (2003-2004). Indeksen rangerer fra 0-100 prosent.

¹⁰⁷ Verdensbanken interaktiv database (2012). For de andre indikatorene havner Hellas også nederst sammenlignet med de utvalgte landene.

Sammenhengen mellom lønnsvekst og produktivitet: I henhold til økonomisk teori må en periode med lav produktivetsvekst etterfølges av en periode med lav lønnsvekst for at konkurransekraften ikke skal forverres. Arbeidskraftproduktiviteten i Hellas gikk fra en sterk økning (6 prosent) på 1960-tallet, til en stabil vekst på 1970-tallet (2.5 prosent), og en nedgang i 1980-tallet (- 0.85 prosent), hvilket så en moderat forbedring på 1990-tallet (0.72 prosent). I 2000 var produktiviteten igjen på nivå med 1979_(Eurostat). I en studie gjort av Peeters (2011) undersøkes det hvilke variabler som forklarer utvalgte lands nominelle lønnsvekst. Studien viser at mellom 1998-2010 forklarte økt produktivitet kun 5 prosent av lønnsveksten i det greske arbeidsmarkedet. Til sammenligning var tilsvarende tall i Tyskland (40), Irland (32), USA (28), Portugal (18) og Spania (8). I Hellas spilte skatter og befolkningsvekst (39 prosent), priser (35 prosent) og arbeidsledighet (22 prosent) en mer dominant rolle som forklaringsfaktorer. Datamaterialet viser en lav sammenheng mellom nominelle lønninger (langsiktige) respons på produktivetsendring i Hellas, og elastisiteten er beregnet til -0.14 i perioden 1980-2010. *Kilde:* Peeters and Den Reijer (2011).

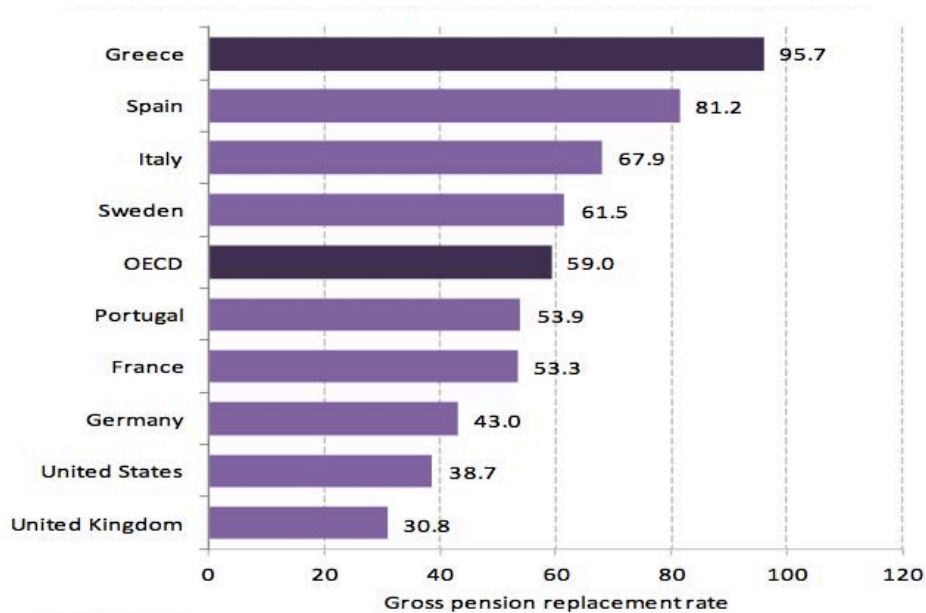
Figur 3.10 Nominell lønnsvekst (dekomponert), Hellas: 1998-2010

3.3.2 Pensjonssystemet

Pensjonssystemet i Hellas er et av Europas mest generøse. Før 2010 kunne grekerne gå av med full pensjon i en alder av 58 år, gitt at en hadde vært yrkesaktiv i 35 år. I et forsøk på å gradvis øke den gjennomsnittlige pensjonsalderen (den alderen folk flest *faktisk* går av med pensjon) fra 61 år til 63 år innen 2015, skal kravet om yrkesaktivitet øke til 40 år (Pensjonsreformen, juli 2010). Til sammenligning er den gjennomsnittlige pensjonsalderen i OECD på 63.2 år.¹⁰⁸ Mer oppsiktsvekkende er det likevel at den forventede pensjonsutbetalingen som andel av sluttlønn ligger på hele 95.7 prosent i Hellas (se **figur 3.11**), hvor tilsvarende tall for OECD er på 59 prosent.¹⁰⁹ Til tross for landets høye pensjonsutgifter var fattigdommen blant eldre (over 65 år) på 23 prosent på midten av 2000-tallet, mye høyere enn gjennomsnittet i OECD på 13 prosent.¹¹⁰ Pensjonssystemet har med andre ord mislyktes i å fordele de store ressursene de disponerer, slik at fundamentale distribusjonsobjektiver ikke oppfylles.

Figur 3.11 Gjennomsnittlig kompensasjonsnivå for pensjon

Source: OECD (2009), Pensions at a Glance

¹⁰⁸ OECD, 2011c

¹⁰⁹ OECD, 2009. Den forventede pensjonsutbetalingen som andel av sluttlønn omtales ofte som kompensasjonsnivå ("replacement rate"). Den sier noe om hvor store pensjonsytelser en får i forhold til lønnen da en arbeidet.

¹¹⁰ OECD 2010

I tillegg er pensjonssystemet svært segmentert og komplisert. Det inneholder en rekke ulike reguleringer for pensjonsrettigheter, og arbeidere innen såkalte ”helseskadelige” yrker kvalifiserer for tidlig pensjon utover de nevnte regler. Denne gruppen utgjør omtrent 14 prosent av arbeidsstyrken, og er inndelt i rundt 600 yrkeskategorier. Her finner man alt fra gruvearbeidere, til radio- og tv-programledere (utsatt for bakteriesmitte via mikrofoner)¹¹¹. De kompliserte reglene har ført til at pensjonssvindler er svært utbredt og vanskelig å oppdage. En undersøkelse gjort i 2011 viste blant annet at minst 4.500 avdøde tjenestemenn fortsatt mottok pensjon. Totalt utgjør dette en kostnad på 16 milliarder euro per år.¹¹²

Dersom pensjonssystemet hadde forblitt uendret ville de offentlige pensjonsutgiftene, i følge det greske statlige statistikkbyrået (NSSG), ha steget fra 11.9 prosent av BNP i 2006 til 24.8 prosent av BNP innen 2050.¹¹³ Den greske befolkningen eldes raskt, og fødselsraten er en av de laveste i OECD. I 2050 er det ventet at Hellas vil ha 1.6 yrkesaktiv per pensjonert arbeider, mot et forholdstall på 4 i dag. Den finansielle bærekraften av pensjonssystemet utgjør med andre ord et av landets største utfordringer.³⁸

Tabell 3.5: Hovedparametere for offentlig tjenstepensjon

	Statutory retirement age (men/women)	Contribution period for full pension (years)	Reference period for benefits	Average statutory benefit accrual rate	Indexation of benefits
Greece (New)	65	40	Career	0.80-1.50 ¹	Prices and GDP growth
Greece (Old)	65	35	Last 5 years	2.57	discretionary
Canada	65	40	Best 34 years	0.63	Prices
France	To be raised to 62	To be raised to 42	Best 25 years	1.75	Prices
Germany	65	Not applicable	Career	1.00	Wage less sustainability factor
Italy	65/60	Not applicable	Career	1.75	Prices
Japan ²	65	40	Career	0.55	Prices
Portugal	65	40	Career	2.00-2.30	Prices with additional adjustments ³
Spain	To be raised to 67	To be raised to 37	Final 25 years	2.70	Prices
United Kingdom	To be raised to 68	44	Career	Flat-rate	Prices
United States	67	35	Best 35 years	2.57, 0.91 and 0.43 depending on slices of earnings	Prices

1. Estimates provided by the authorities. OECD preliminary estimates suggest that post-reform accrual rate under the main scheme should be 1.2% (without taking into account the supplementary pension funds).

2. Japan has a flat-rate scheme in addition to the earnings-related one

3. GDP growth is also taken into account in the indexation of benefits.

Source: OECD, OECD Pensions at a Glance, OECD, 2011.

¹¹¹ nytimes.com, mars 2010.

¹¹² dn.no, juni 2011

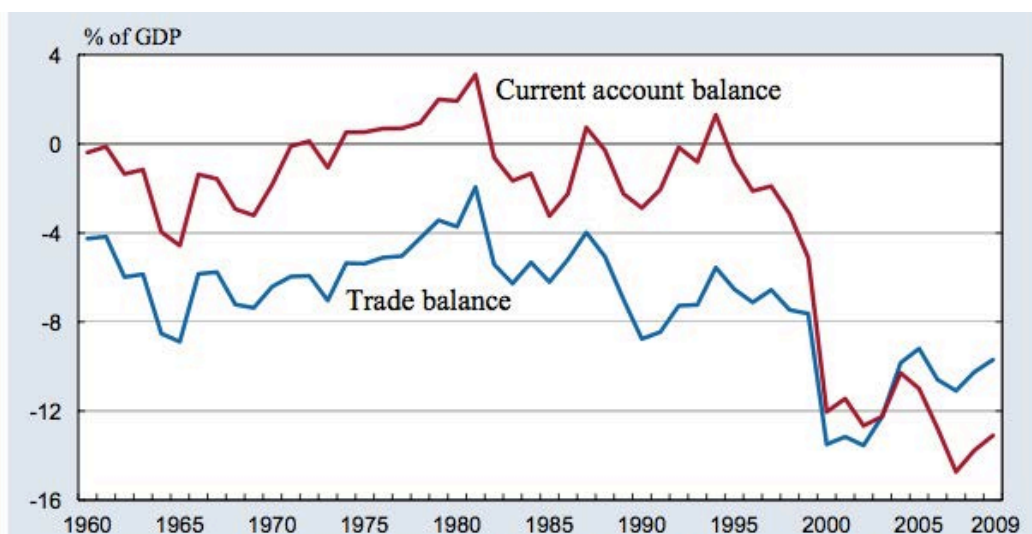
¹¹³ Angelaki, 2010

3.4 Økonomisk utvikling

3.4.1 Eksterne ubalanser

Driftsbalansen ovenfor utlandet viser endring i netto utenlandske fordringer. I historisk perspektiv har driftsbalansen i Hellas vært preget av små til mellomstore underskudd, samt mindre overskudd. I perioden med sterkest økonomisk vekst (1950-1973) viste driftsbalansen underskudd på omtrent 2 prosent av BNP. Handelsbalansen bidro med et negativt gjennomsnitt på 7 prosent av BNP, hvilket delvis ble utlignet av en positiv rente- og stønadsbalanse på omtrent 5 prosent av BNP.³⁸ Sistnevnte reflekterte hovedsakelig pengeoverføringer fra greske sjømenn og emigranter.¹¹⁴ Ved å dekomponere driftsbalansen basert på privat – og offentlig sektors spare-investerings gap, ser en fra **figur 3.13** at underskuddet i perioden var et resultat av en økende privat investerings- og sparerate.¹¹⁵

Figur 3.12 Gresk drifts- og handelsbalanse (1960-2009)

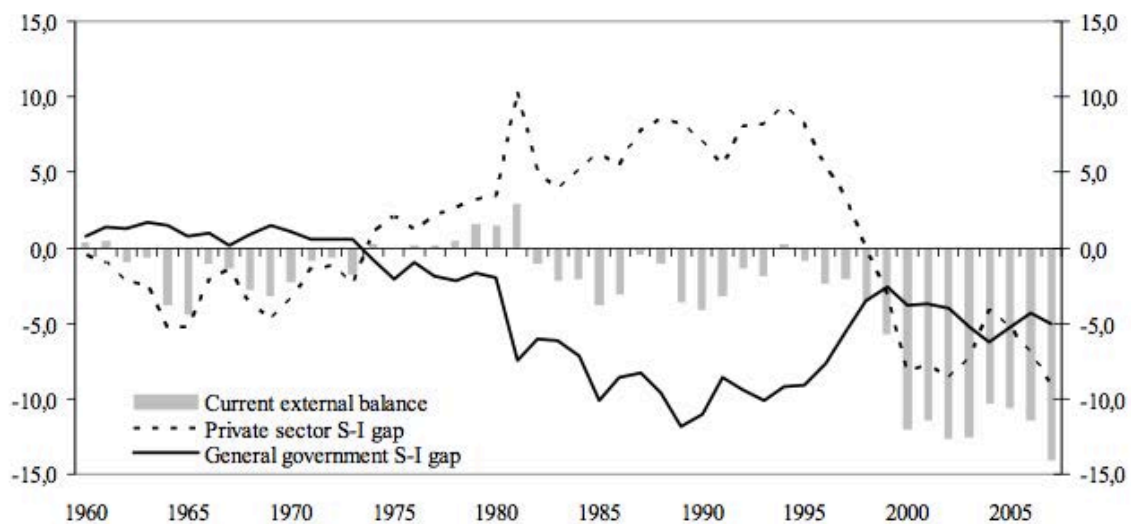
Kilde: EEAG Report. Eurostat database.

¹¹⁴ I følge OECD emigrerte 1.25 millioner greskere fra 1950-1974. Pengene de sendte tilbake har overgått både turisme og shipping som valutainntekter på slutten av 1970-tallet. For hver dollar tjent på remisser på 1960(1970)-tallet, var tilsvarende inntekt fra shipping på 74(68) cent og turisme på 33(40) cent. Fra 1970 til 1978 ble remisser forbigått med turisme 1,12 dollar og shipping 1.02 dollar.

¹¹⁵ Bank of Greece, 2010

Fra **figur 3.12** ser vi at i etterkant av oljekrisen viste handelsbalansen betydelig bedre resultater, og driftsbalansen gikk med overskudd. I perioden 1974-1981 lå overskuddet i gjennomsnitt på 1.3 prosent av BNP.¹¹⁶ Etter at Hellas ble medlem i EU i 1981 førte nedbyggingen av toll og handelsrestriksjoner til en betydelig oppgang i importvolum.¹¹⁷ En stor andel greske emigranter vendte samtidig tilbake til hjemlandet, hvilket hadde en negativ konsekvens for rente – og stønadsbalansen. Som følge av tiltakende kapitalflyt fra EU ble likevel ikke underskuddet på driftsbalansen større enn et gjennomsnitt på -1.6 prosent av BNP i perioden 1982-1999.⁸³ De totale overføringene fra EU økte fra 145 millioner dollar i 1981, til hele 4.5 milliarder dollar i 1997.¹¹⁸

Figur 3.13 Spare-investeringsgap og driftsbalansen i Hellas (1960-2007), % av BNP.

Kilde: Bank of Greece (2010)

Etter 1974 skjedde det også store endringer i spare- og investeringsadferden til både privat- og offentlig sektor. For det første avtok de private investeringene. Dette er i overenstemmelse med tradisjonell vekstteori, hvor en høyere kapitaltilførsel gir høyest avkastning i de tidlige vekststadiene. For det andre økte andelen av kapital brukt på offentlig konsum relativt til realinvesteringer i perioden 1980-1990. I tråd med teorien om Rikardiansk ekvivalens var netto privat spare-investeringsgap positivt frem til slutten av 1990-tallet. Med andre ord kompenserte privat sparing for økt offentlig forbruk, hvilket bidro til å holde

¹¹⁶ Eurostat

¹¹⁷ I følge en studie fra 2004 ville Hellas sitt handelsunderskudd i 1993 vært 65 prosent lavere enn de faktiske tallene dersom landet ikke hadde gått inn i EU (Koukouritakis, 2010)

¹¹⁸ Ysaveas, 2002: 336

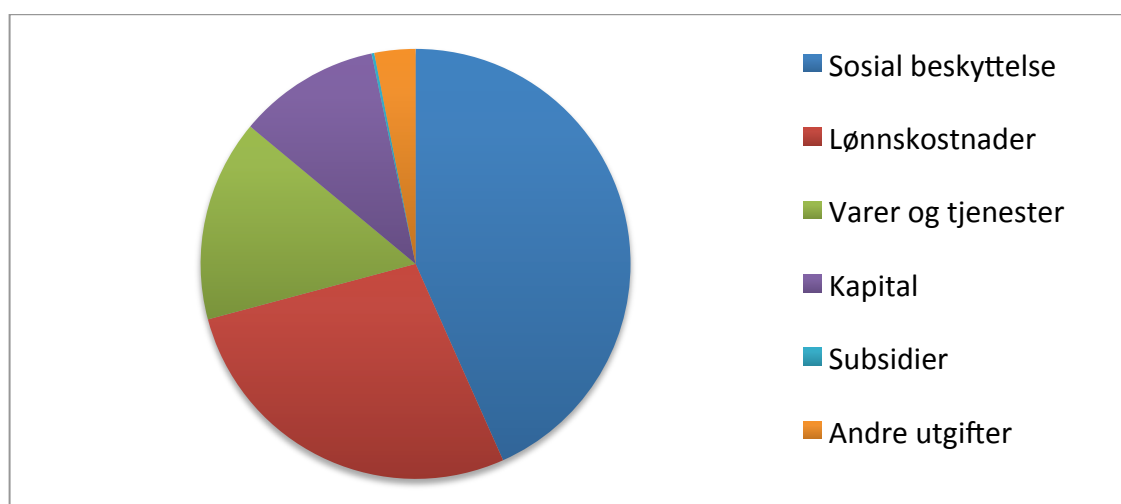
underskuddet på driftsbalansen noenlunde under kontroll. Denne effekten ble imidlertid sterkt svekket i 1996, og ble reversert i 1999.¹¹⁵

Siden tusenårsskiftet har det skjedd en dramatisk forverring av den greske driftsbalansen, og underskuddet lå i gjennomsnitt på 12.8 prosent av BNP (periode 2000-2011). Nedgangen kan sees i sammenheng med adopsjonen av euro i 2001, og kan hovedsakelig tilskrives et fall i netto privat sparerate (fra 25 prosent eller høyere før 1995 til rett i overkant av 10 prosent i perioden etter 2001).¹¹⁵ I 2008 nådde driftsbalansen et underskudd på hele 14.7 prosent.¹¹⁹ Private – og offentlige realinvesteringer holdt seg tilnærmet konstant i perioden, på henholdsvis 20 og 3 prosent av BNP.¹¹⁵

3.4.2 Offentlige finanser

I 1970 lå de greske offentlige utgiftene på 23 prosent av BNP, langt under gjennomsnittet for (den fremtidige) eurosonen på 34 prosent. Etter ekspansjonen av offentlig sektor på 1980-tallet var tilsvarende tall 49 og 48 prosent i 1990. Utover 1990-tallet gjorde myndighetene en innsats for å redusere forbruket. I 1999 var utgiftene nede i 44 prosent. Mye tyder på at etter Hellas adopterte euroen ble det lagt mindre vekt på finansiell disiplin og i 2009 var offentlige utgifter estimert til hele 52 prosent av BNP.³⁸

Figur 3.14 Offentlige utgifter, Hellas 2009 (% av BNP)

Kilde: Eurostat

¹¹⁹ OECD database

Det er sosial beskyttelse (sosial velferd) og lønnskostnader til ansatte i offentlig sektor som har utgjort den største veksten på utgiftssiden. I henhold til Eurostat (EUs statistikkbyrå) utgjør utgifter til sosial beskyttelse 21.2 prosent av BNP og lønnskostnader 13.4 prosent av BNP i 2009.¹²⁰ Førstnevnte innebærer stønader til husholdninger og individer som erstatning for inntektstap enten som følge av arbeidsledighet, sykdom, uførhet eller alderdom. Ikke overraskende er det pensjoner som står for den største utgiftsposten under sosial beskyttelse. Hellas er ett av landene i EU med størst andel (12.3 prosent i 2009) av BNP dedikert til pensjonsutgifter.¹²¹ De andre overføringene (familie (0.9 prosent), syke- og uførepenger (1.7 prosent), eiendom (0.1 prosent), arbeidsledighet (1.0 prosent) og etterlatte pensjon (1.5 prosent) marginaliseres i forhold.¹²² I forbindelse med dagens gjeldskrise er det mange som trekker frem grekernes generøse velferdsordninger som medvirkende årsaksfaktorer. Sammenlignet med resten av EU brukte Hellas mest på sosial beskyttelse (størsteparten til pensjoner) i 2009.

Tabell 3.6 Offentlig forvaltnings utgifter i prosent av BNP i 2009

	Hellas	Tyskland	Italia	EU-27
Sosial beskyttelse	21.2	17.9	19.2	17
Alminnelig offentlig tjenesteyting	11.3	6.2	8.5	6.4
Forsvar	3.4	1.6	2.0	2.0
Offentlig orden og trygghet	1.9	1.6	2.0	2.0
Utdanning	4.1	4.3	4.6	5.5
Helse	7.9	7.3	7.6	7.6
Boliger og nærmiljø	0.4	0.7	0.8	1.1

¹²⁰ Henholdsvis fra 8 prosent av BNP i 1970 til 21.2 prosent av BNP i 2009, og 8 prosent i 1976 til 12.7 prosent i 2009. (the EEAG report, 2011).

¹²¹ I følge eurostat var det kun Frankrike (13.4 prosent) og Italia (13.5 prosent) som brukte en større andel av BNP på pensjoner i 2009. Som nevnt vil bærekraften i pensjonssystemet bli utfordret av befolkningens aldring, og innen 2050 er utgiftsposten ventet å øke til 24.8 prosent av BNP. (Angelaki, 2010)

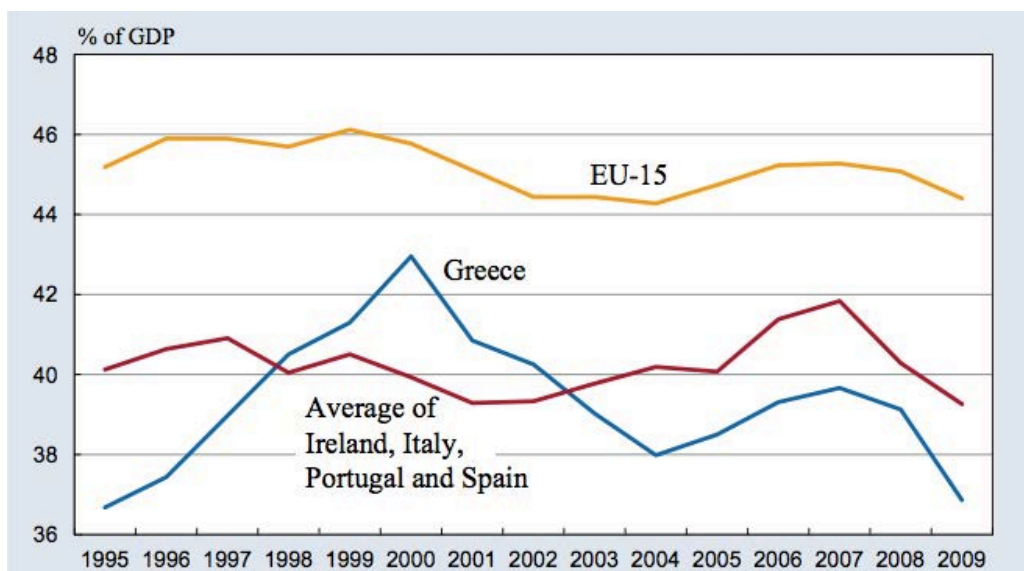
¹²² Eurostat database

Fritid, kultur og religion	0.7	0.8	0.9	1.2
Miljøvern	0.6	0.8	0.9	0.9
Næringsøkonomiske formål	5.5	3.9	4.5	4.6

Kilde: Eurostat database

Slik det kom frem under avsnittet om offentlig sektor (3.3.1) har både lønnsnivået og antallet arbeidere i offentlig sektor økt sterkt siden slutten av 1970-tallet. Fra 1976 til 2009 har antallet offentlige ansatte økt med 150 prosent. Til tross for at mesteparten av oppgangen skjedde på 1980-tallet, var det først etter tusenårsskiftet at offentlig sektors lønnsvekst førte de totale lønnskostnadene (som andel av BNP) over gjennomsnittet i eurosone.³⁸

Figur 3.15 Totale skatteinntekter til myndighetene som andel av BNP

Kilde: EEAG report, 2011

Den sterke veksten i offentlige utgifter har ikke blitt oppveid av en tilsvarende økning på inntektssiden. Fra 1980-1990 steg utgiftene med 18 prosent, mens inntektene kun steg med 5 prosent i samme periode. Det skjedde imidlertid en viss økning i perioden som fulgte, og innen 2009 var offentlig forvaltnings inntekter lik 38.3 prosent av BNP (men fortsatt under gjennomsnittet i ØMU på 44.7 prosent av BNP).¹²³ De totale skatteinntektene til

¹²³ Revidert tallmaterialet (Eurostat) fra kilde: The EEAG report (2011).

myndighetene kan grovt sett deles inn i fire kategorier; skatt på inntekt og formue, indirekte skatter (merverdiavgifter, toll), trygde- og pensjonspremier og andre skatter. I 2009 utgjorde de ulike komponentene som andel av BNP i Hellas (ØMU) henholdsvis 8.3 (12.8) prosent, 11.3 (12.7) prosent, 12.7 (14.3) prosent og 6 (4.9) prosent.⁹¹

Ut ifra **figur 3.15** ser vi at skatteinntektene steg sterkt i forkant av inngangen til EMU. Oppgangen skyldes hovedsakelig økte trygde- og pensjonspremier, som har avtatt noe siden den gang. Skatt på inntekt og formue er imidlertid fortsatt langt under gjennomsnittet for andre europeiske land. Dette skyldes det store problemet med skatteunndragelse i Hellas som innebærer at store deler av landets verdiskapning ikke oppgis til myndighetene.

Skatteunndragelse

I følge OECD (2011) taper den greske staten rundt 40 milliarder euro i året, som følge av manglende innrapportering og korrupte skatteinnkrevere. Fordi det er opp til hver enkelt saksbehandler å avgjøre hvorvidt det skal ilegges straffeskatt eller utsettelse, slipper en rekke skattepliktige unna ved å bestikke innkreverne.¹²⁴ Det greske skattesystemet er inne i en ond sirkel. I frykt for at skattepengene skal havne rett i lommen på byråkratiet unnlater innbyggerne å oppgi korrekt inntekt. Den lave skatteinngangen bidrar til dårligere kvalitet på landets velferdstilbud, hvilket fører til ytterligere insentiv til å beholde pengene selv. I tillegg til en lavere skatteinntekt til staten, er det også fordelings effekter av underrapporteringen. Matsaganis og Flevotomou (2010) gjennomførte en spørreundersøkelse i Hellas hvor deltakerne skulle oppgi yrke sammen med faktisk bruttoinntekt. Ved å anvende fem indikatorer for ulikhet (S80/S20, Gini, Atkinson, $e=0.5$, $e=2$ og Theil) på tallmaterialet viste resultatene (for alle indikatorene) at inntektsforskjellen var størst basert på tallene fra spørreundersøkelsen, fremfor inntekten som var innrapportert til myndighetene. Samme studie viste også at handlingene bidrar til et mer regressivt skattesystem.¹²⁵

Det er hovedsakelig tre årsaker til hvorfor skattesvindler er såpass utbredt i Hellas. For det første har det greske skattesystemet blitt kritisert for å være komplisert og lite effektivt, samtidig er skatteratene svært høye. Straffene er lave, og landets rikeste har lite å tape på å

¹²⁴ Den greske sentralbanken opererer med et lavere tall; mellom 10-15 milliarder dollar i tapte skatteinntekter per år. (Spiegel Online, 2011).

¹²⁵ Matsaganis og Flevotomou, 2010

oppgi lavere lønn til staten.¹²⁶ For det andre er antallet selvstendig næringsdrivende svært høyt i Hellas. Det at skatteunndragelse er mer utbredt blant selvstendig næringsdrivende støttes bredt i litteraturen. Blant annet viste studien til Matsaganis og Flevotomou (2010) at størsteparten av landets tapte skatteinntekter skyldes landbruket og enkeltmannsforetak, hvor gjennomsnittlig underrapportering ligger på henholdsvis 53 prosent og 24 prosent. I ordinært ansettelsesforhold og for pensjonister var andelen skattesnyltere relativt liten.¹²⁵ Sist, men ikke minst, har den greske kulturen en utbredt og nedarvet motstand mot å betale skatt. Holdningene stammer tilbake til det nittende århundre da Hellas var en del av det Osmanske riket, og det å ikke betale skatt ble sett på som en patriotisk handling. I 2010 ble det avslørt at landets folkevalgte betalte mindre skatt enn noen annen yrkesgruppe, hvilket av folket kan tolkes som indirekte støtte fra regjeringen i skattespørsmålet.¹²⁷

3.4.3 Korrupsjon

I likhet med skatteunndragelse er korrupsjon nærmest blitt en del av gresk kultur. Det eksisterer ingen allmenngyldig definisjon på hva korrupsjon faktisk innebærer, men ”*misbruk av offentlig makt til privat vinning*” er den formuleringen som hyppigst tas i bruk i litteraturen.¹²⁸ Et stort problem med korrupsjon er at politikerne gjerne setter egne interesser foran samfunnets velferd. Korrupte midler blir brukt til å opprettholde makten, og tilliten til demokratiet svekkes (*politisk korrupsjon*).¹²⁹ Korrupsjon kan imidlertid også forekomme mellom to eller flere private aktører (*byråkratisk korrupsjon*). I Hellas er hele samfunnet gjennomsyret av korrupte handlinger. Kostas Bakouris (2006) har estimert at en gjennomsnittlig gresk familie betaler omkring 1.700 euro i bestikklser hvert år. En hvit konvolutt fylt med penger ”fakelaki” overrekkes for å motta alt fra førerkort, til legetimer og byggetillatelse. Det har utviklet seg en utstrakt toleranse for bruk av bestikklser blant det greske folket, og selv korrupsjonsanklagede politikere blir gjenvalgt år etter år.¹³⁰

Transparency international har utarbeidet en korrupsjonsskala som går fra 0 (veldig korrupt) til 10 (ingen korrupsjon). Skalaen er basert på analyser og ulike aktørers oppfatning av

¹²⁶ Manopoulos 2011:105

¹²⁷ Manopoulos 2011:103

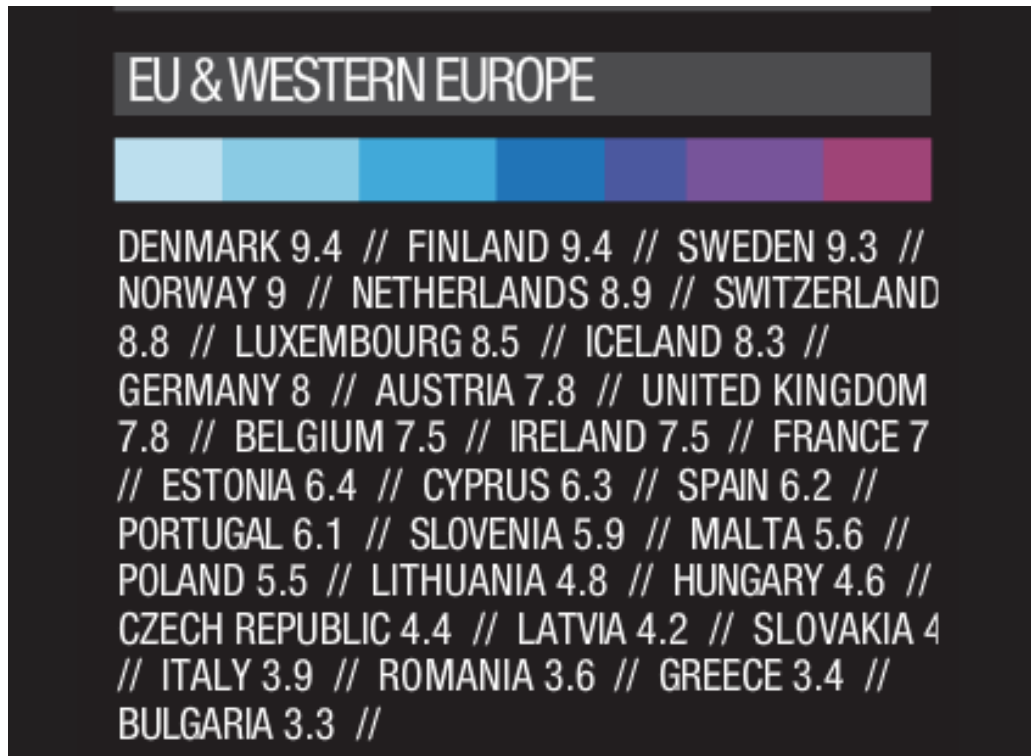
¹²⁸ Hjellup, 2007

¹²⁹ NHO

¹³⁰ Spiegel Online, 2009. Hellas er også det eneste landet i EU hvor ingen regjeringsmedlemmer har blitt satt i fengsel som følge av korrupsjon.

offentlig og politisk korrupsjon. Av eurosoneens 17 medlemsland ble Hellas rangert på bunnen, med en poengsum på 3.4 i rapporten fra 2011. Blant EU-landene er Hellas kun forbigått av Bulgaria.¹³¹

Figur 3.16 Transparency International (CPI) 2011

I fortalen til Europarådets korrupsjonskonvensjon av 1998 uttales det at «*korrupsjon truer rettsstaten, demokratiet og menneskerettighetene, undergraver et godt styresett og sosial rettferdighet, vrir konkurransen, hindrer økonomisk utvikling og utgjør en fare for stabiliteten i demokratiske institusjoner og samfunnets moralske grunnlag*».¹³² Hvor utbredt bruken av bestikkelser er i et land kan si mye om hvor velfungerende landets institusjoner er. Et uklart lovverk, begrenset lovgivende makt, og en treg juridisk prosess er alle faktorer som forsterker insentivene til å utøve korrupsjon. I følge Verdensbankens *Doing Business* rapport (2012) tar det i gjennomsnitt 819 dager og 39 ulike prosedyrer for å håndheve en kontrakt i det greske rettssystemet. Gjennomsnittet for OECD er 518 dager og 31 prosedyrer. Det er en rekke eksempel på uløste saker i det greske rettssystemet. Blant annet er flere anklager

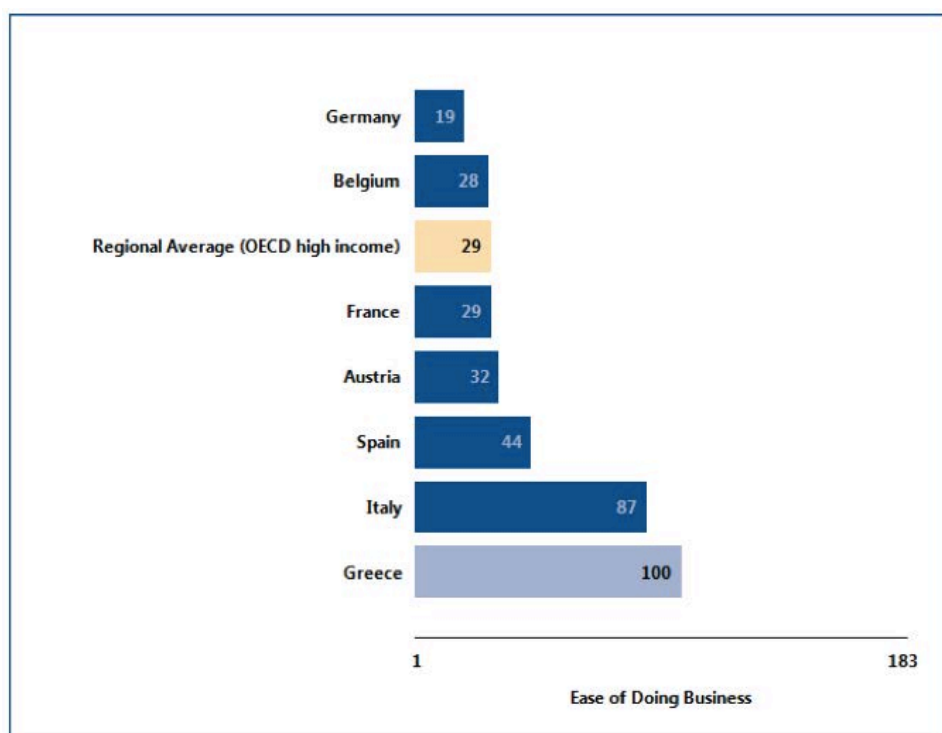
¹³¹ Transparency international database (2011). Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til korrupsjonsdata, og det er vanskelig å tallfeste hvor omfattende den svarte økonomien faktisk er.

¹³² Fortale Europarådets korrupsjonskonvensjon, 1998.

knyttet til ulovlige transaksjoner i drakmer (før euroen i 2001) fremdeles ikke avgjort.¹³³

Problemer med håndhevelse av loven har innvirkning på landets næringsklima. *Doing Business* rapporten har som hensikt å avdekke hvor lett (eller vanskelig) det er for en lokal entreprenør å starte en næringsvirksomhet. I 2012 ble Hellas rangert som nummer 100 av 183 land (se **figur 3.17**). Det tilsvarer den laveste plasseringen av samtlige EU- og OECD-land. Man må hele 23 plasser opp for å finne neste EU-land, Italia. Til sammenligning rangerer både Zambia (84), Rwanda (45) og Kazakhstan (47) foran Hellas. Dersom du ønsker å starte en virksomhet i Hellas krever det 10 ulike prosedyrer og 10 antall dager. I Italia er tilsvarende tall 6 prosedyrer og 6 antall dager.¹³⁴ Fra **tabell 3.7** ser vi imidlertid at det har skjedd en liten fremgang i Hellas de siste par årene.¹³³

Figur 3.17 Doing Business indeks (2012)

Source: *Doing Business* database.

¹³³ *Doing Business* 2012 (Greece)

¹³⁴ *Doing Business*, 2012 (Italy)

Tabell 3.7 Doing Business Hellas (2004-2012)

Indicator	DB2004	DB2005	DB2006	DB2007	DB2008	DB2009	DB2010	DB2011	DB2012
Rank	149	135
Procedures (number)	15	15	15	15	15	15	15	15	10
Time (days)	38	38	38	38	38	19	19	19	10
Cost (% of income per capita)	32.7	32.5	22.0	21.7	21.1	22.5	20.2	20.7	20.1
Paid-in Min. Capital (% of income per capita)	135.2	125.7	121.4	116.0	104.1	19.6	21.4	22.3	22.8

Kilde: Doing business report Greece (2012)

Effekter av korrupsjon på økonomisk vekst

Verdensbanken har uttalt at korrupsjon utgjør *“the single greatest obstacle to economic and social development”*.¹³⁵ Studier som tester sammenhengen mellom økonomisk vekst og korrupsjon viser imidlertid motstridende resultater. Enkelte studier hevder at korrupsjon ”smører maskineriet” og bidrar til effektivitet, hvilket i neste omgang fremmer økonomisk vekst. Leff (1964) var tilhenger av denne teorien. I følge ham får bestikklser fart på prosesser og muliggjør gunstige transaksjoner som ellers ikke ville blitt gjennomført i et tregt byråkrati. Hypotesen tar imidlertid ikke hensyn til at byråkratene sitter i en posisjon hvor de har makt til å påvirke reguleringene i samfunnet. Dersom bestikkelsene stiger i takt med reguleringene er det grunn til å tro at insentivene for å øke sistnevnte blir desto større.¹³⁶ Nyere studier konkluderer med at korrupsjon hemmer den økonomiske veksten ved å allokere ressurser til ineffektive prosjekter. Tanzi og Davoodi (1997) trekker frem at kostnadene knyttet til nye prosjekter vil øke fordi byråkratene velger hvilke som skal gjennomføres basert på den høyeste bestikkelsen. En rekke kostbare og dårlige prosjekter risikerer dermed å bli akseptert. Et annet interessant funn av Shleifer og Vishny (1993) er at korrupsjon favoriserer store enkeltransaksjoner, og nedprioriter vedlikehold av etablerte

¹³⁵ The World Bank (2009)

¹³⁶ Bøe og Sveen, 2012. Et annet eksempel som trekkes frem er at dersom offentlige kontrakter skal auksjoneres bort vil tradisjonell etterspørsels- og tilbudsteori føre til en rettferdig løsning, ved at den som byr høyest vinner kontrakten. Daniel Kaufmann (1997) kritiserer dette argumentet, og påpeker at det ikke nødvendigvis er de mest kostnadseffektive som kan tilby den høyeste bestikkelsen, kvaliteten på produktene kan imidlertid falle som et resultat av den høye auksjonsprisen. (Esbensen Anniken, 2006).

prosjekter. Årsaken er at nye prosjekter gir større potensial for korrumpert inntekt, og antall offentlige investeringer vil dermed også øke i land med utbredt korrupsjon. Det samme vil investeringer med kompliserte kostnads kalkyler, for eksempel militære prosjekter, som lettere kan skjule korruperte handlinger fra resten av samfunnet.¹³⁷ Samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter som helse og utdanning vil derimot nedprioriteres.¹³⁸

Dette er funn som stemmer bra overens med gresk økonomi. I følge Verdensbanken har Hellas brukt dobbelt så mye på militære utgifter i forhold til gjennomsnittet i ØMU. Intet annet land har flere soldater per innbygger i NATO enn Hellas.¹³⁹ Samtidig ligger andelen av BNP brukt på utdanning i Hellas langt under gjennomsnittet i ØMU.¹¹⁶ Med en så utbredt korrupsjon som den vi ser i Hellas er det interessant å trekke frem studier som fokuserer utelukkende på greske forhold. Papaconstantinou (2011) testet hvordan variablene korrupsjon og byråkrati påvirker den økonomiske veksten (målt i BNP per capita) i Hellas. Modellen estimerte først tiden gresk økonomi ville bruke på å konvergere med dagens BNP-gjennomsnitt i eurosonen. Den ble beregnet til 35 år. Deretter ble de to forklaringsvariablene, korrupsjon og byråkrati inkludert, og tiden økte til 40 år. Fordi årsaksforholdet mellom de to variablene er noe uklart, testet Papaconstantinou også for dette. Konklusjonen ble at kausaliteten går fra korrupsjon og byråkrati til økonomisk vekst (ikke motsatt), og at begge variabler viste en signifikant negativ påvirkning på BNP per capita.¹⁴⁰

Økonomisk vekst assosieres ofte med handel og utenlandske direkte investeringer (FDI). En rekke empiriske studier viser at Hellas er lite attraktivt for utenlandske direkteinvesteringer. Pantelidis og Nikolopoulos (2008) undersøkte utviklingen i FDI for Hellas i perioden 1976-2004. Studiet fokuserer på å forklare hvorfor Hellas har fremstått som et svært lite attraktivt land for FDI. Konklusjonen er at de største barrierene er knyttet til landets politiske styresett, høye skatterater, problemer med infrastruktur og makroøkonomisk ustabilitet. I henhold til forfatterne er det viktigste tiltaket for å øke FDI å redusere korrupsjonen og byråkratiet.¹⁴¹ UNCTAD rangerte Hellas som nummer 114 av 141 land i henhold til hvor attraktivt landet

¹³⁷ Gupta, de Mello og Sharan (2000) viser blant annet at korruperte stater bruker større midler på militære (kompliserte) prosjekter.

¹³⁸ Begrepet "hvite elefanter" brukes om prosjekter som kun fungerer som en kanal for korruperte midler, og enten hverken gjennomføres eller har en annen reell funksjon. (Esbensen Anniken 2006).

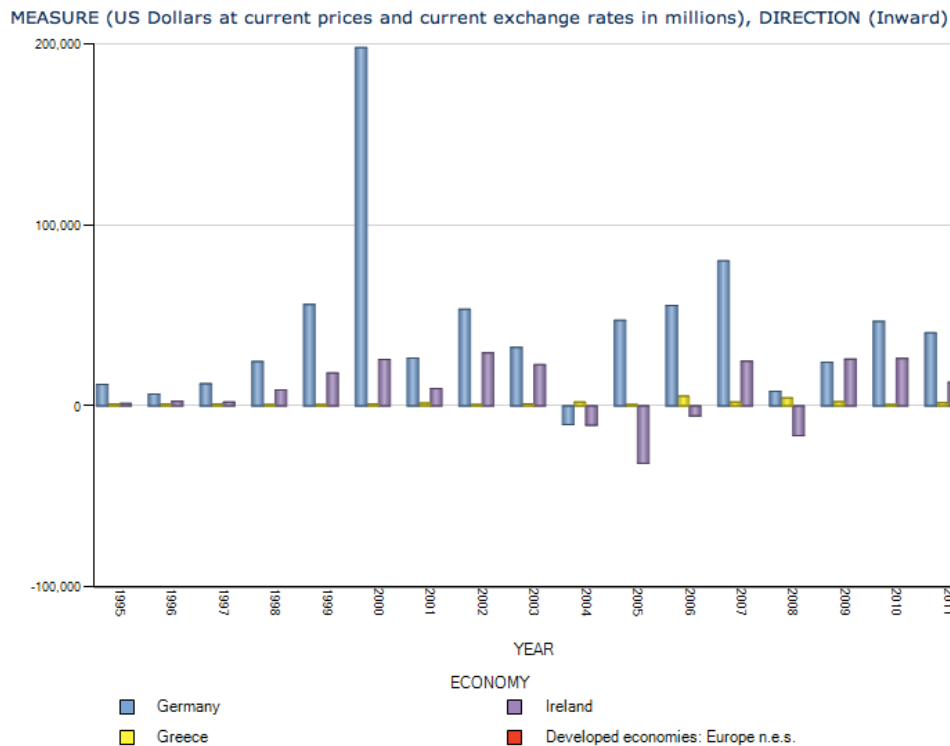
¹³⁹ aftenposten.no, februar 2012

¹⁴⁰ Papaconstantinou (2011)

¹⁴¹ Pantelidis og Nikolopoulos (2008)

er for FDI i 2005. Gjennomsnittlig plassering for EU var 67. I samme rapport ble faktisk potensial for FDI i Hellas rangert til 36. plass, mens gjennomsnittet for EU lå på 33.¹⁴²

Figur 3.18 FDI i Hellas, Irland og Tyskland (1995-2011)

Kilde: UNCTAD database (2012)

¹⁴² UNCTAC (2007)

4.0 Komparativ analyse

4.1 Likheter:

Slik det fremkommer i bakgrunnsdelen er det en rekke paralleller mellom Argentina og Hellas. Likhetene er mange, og det er ikke overraskende at så mange økonomer har analysert den greske gjeldskrisen i lys av erfaringer fra Argentina. Det er imidlertid ikke bare krisens karakter som gjør Argentina til et godt grunnlag for sammenligning. Helt siden andre verdenskrig har Argentina og Hellas fulgt en lignende utvikling. Begge land har vært underlagt militære juntaer, og mottatt store pengebeløp i støtte fra Vesten. De har også en korrumpert stat, og er styrt av klientisme og en dominerende offentlig sektor. Hverken Hellas eller Argentina har i realiteten blitt industrialisert, og begge land har utviklet en form for hollandsk syke. Dette til tross, i perioder har de begge blitt hyllet som vekstmirakler, og fremstått som mektige aktører relativt til sine naboland.

10 Likheter

1. Tap av pengepolitikk som styringsinstrument
2. Brøt reglene knyttet til valutaregimet
3. Krisen brøt ut rett etter en periode med sterk vekst
4. Eksterne sjokk
5. Twin deficits
6. Kreativ bokføring
7. Korrupsjon og skatteunndragelse
8. Klientisme
9. IMF
10. Rigid arbeidsmarked

Argentinske peso ble bundet til dollar for å bekjempe hyperinflasjon. Ti år senere gikk Hellas inn i eurosamarbeidet med en lignende målsetning. Felles for de to valutaregimene er tapet av pengepolitikken som styringsinstrument. Hverken Argentina eller Hellas kunne sette renten selv. De har måttet akseptere henholdsvis USA og ECB sitt rentenivå uavhengig av tilstanden i økonomien. Med et rigid arbeidsmarked oppstod det raskt problemer for den argentinske og greske eksportsektoren. Lønninger og priser var ikke fleksible nok til å tilpasse seg endringene de to økonomiene ble utsatt for. Uten mulighet til å devaluere for å bedre eksportsektorens konkurransekraft ble konsekvensene dramatisk for handelsbalansen.

Til slutt så ikke Argentina noen annen løsning enn å oppgi fastkursen til dollar. Det er også verdt å nevne at både Hellas og Argentina brøt reglene knyttet til valutaregimet de var en del av. Både en fast og felles valutakurs kan kun fungere dersom myndighetene fører en streng finanspolitisk disiplin, hvilket ingen av de to landene klarte å gjennomføre.¹⁴³

Etter en periode med sterk ekspansjon opplevde Argentina en nedgang både i skatteinntekter og reell BNP-vekst. Det samme skjedde i Hellas et tiår senere. Veksten i Argentina (1990-tallet), og Hellas (2002-2007), skyldtes hovedsakelig kapitalinnstrømninger fra utenlandske investorer, og gjeldsfinansiert konsum til lave internasjonale renter. I begge land ignorerte myndighetene faretruende ubalanser, skjulte tallene fra omverden og opprettholdt illusjonen om høy levestandard og økonomisk fremgang. Både Argentina og Hellas var imidlertid svært følsomme for eksterne sjokk, og da valutakrisen i Brasil (1999) og den globale finanskrisen (2008) brøt ut kom veksten til en brå stopp. På dette tidspunktet hadde de begge pådratt seg en enorm gjeld og hadde store underskudd på drifts- og budsjettbalansen (*twin deficits*).

Krisen forløp seg nærmest identisk (se **tabell 4.1**). Den argentinske krisen begynte da den nye regjeringen ble innvalgt i desember 1999 og måtte håndtere den forrige regjeringens betydelige gjeld. Hellas fikk ny regjering i oktober 2009 og kort tid senere ble det kunngjort at både gjelden og budsjettunderskuddet var mye større enn først annonsert. I begge tilfeller ble det innført kutt i forbruket og voldsomme demonstrasjoner fulgte. I desember 2000 fikk Argentina innvilget et kriselån fra IMF. Markedene ble beroliget og presserapporter indikerte at alt var under kontroll. Hellas mottok sitt første kriselån fra IMF og EU våren 2010, og igjen ble det signalisert at krisen var avverget. Kort tid etter ble Argentina erklært konkurs (desember 2001) og krisen i Hellas eskalerte sommeren 2010.

143 Agrawal, Amol, 2011

Tabell 4.1 Hendelsesforløp Argentina vs. Hellas

ARGENTINA		GREECE	
1991	'Quasi monetary' union with the US	Monetary union with Eurozone	2001
1994-1999	External shocks: Brazil currency crisis	External shock: Global financial crisis	2008-2010
1999	De La Rúa becomes President	Papandreou becomes Prime Minister	2009
June 1999	Governor Duhalde is reported to consider debt restructuring	Papandreou affirms that Greek economy is in "intensive care"	November 2009
September 2009	Fiscal Responsibility law to reduce government spending	Papandreou unveils radical reforms to cut the deficit	December 2009
February 2000	National strike against fiscal and labour reforms	Greek public sector workers strike against pension reform and sectoral deregulation	February 2010
March 2000	IMF plan	IMF plan	May 2010
May 2000	The Government announces \$1 billion in budget cuts	The government presents draft budget containing hard cut to public spending	October 2010
March 2001	International rating agencies lower Argentina's long-term sovereign rating	Fitch becomes the third ratings agency to cut Greek debt to "junk" status after S&P and Moody's	February 2011
March 2001	Domingo Cavallo is appointed new Minister of the Economy	Reshuffle of government: Evangelos Venizelos becomes the new finance minister	June 2011
July 2011	Unions call a nationwide strike to protest government austerity plan	Anti-austerity demonstrators gather outside parliament	June 2011
June 2001	Completion of the mega-swap	French banks draft a voluntary private sector participation in the plan to help Greece	June 2011
July 2011	Argentina Congress passes a "Zero Deficit Law", requiring a balanced budget by the 4 th quarter of 2001	Greek parliament approves, with a tiny majority, €28.6 billion of extra austerity measures	June 2011

Kilde: Alcidi og Giovannini (2011)

Klientismens utbredelse er et viktig likhetstrekk mellom Argentina og Hellas. Den har gjennomsyret både politikken og forretningsvirksomheten over lang tid. Det har utviklet seg en kultur hvor politikkerne kjøper tjenester fra landets innflytelsesrike oligarker og elitegrupper for å oppnå politisk støtte. I begge land ekspanderte den mektige eliten som følge av at de ble tilbudt tjenester og sikre arbeidsplasser (helt tilbake til diktaturene og Perons tid), hvilket igjen gav dem mektige posisjoner i offentlig sektor og større innflytelse i politiske spørsmål. Blant annet er typisk store medieselskaper, med en sterk påvirkningskraft

på velgerne, eid av oligopoler. Argentina og Hellas er fanget i en ond sirkel, hvor det ikke eksisterer frikonkurransen, men heller et fastlåst spill mellom landets semi-monopol. Dette dreper entreprenørskapet, da klientismen og byråkratiet er så omfattende at det å starte opp en liten bedrift byr på store utfordringer. Både Argentina og Hellas rangeres lavt på Verdensbankens "Ease of doing business"-indeks hvor de havnet på henholdsvis 113. og 100. plass i 2012.¹³³

4.2 Forskjeller

Det er uten tvil mange likheter mellom Argentina og Hellas. Hvorvidt Hellas bør følge i Argentinas fotspor og oppgi euroen er imidlertid et helt annet spørsmål. Det som ved første øyekast fremstår som et likhetstrekk, kan vise seg å skjule større forskjeller enn man først skulle anta. Det er flere aspekter som gjør situasjonen i Hellas unik. For å avgjøre om grekerne kan lære noe av Argentina er det nødvendig å ha oversikt over hva som skiller dagens krise fra den som fant sted ved tusenårsskiftet. Med dette i tankene vil jeg foreta en mer grundig analyse av ulikhetene mellom de to nasjonene og de karaktertrekk som kjennetegner hver enkelt krise.

4.2.1 Indikatorer

Sammenlignet med Argentina er de statsfinansielle problemene betydelig større i Hellas. **Tabell 4.2** viser at gjelden i Hellas (2011) er omtrent tre ganger så stor som i Argentina (2001). Det samme gjelder underskuddet på budsjettbalansen, mens driftsbalanseunderskuddet er hele syv ganger så stort. Inflasjonen lå lavt i begge land, og Argentina opplevde faktisk deflasjon rett før de oppgav fastkursen. Det er kun med tanke på arbeidsledighetsraten at Argentinas indikator i 2001 viste et verre resultat enn i Hellas i 2011.

Tabell 4.2 Argentina (2001) vs. Hellas (2011)

	Argentina 2001	Hellas 2011
Reell BNP vekst (% av BNP)	-4.4	-7.1
Driftsbalanse (% av BNP)	-1.4	-10.1
Budsjettbalanse (% av BNP)	-3.2	-9.4
Offentlig gjeld (% av BNP)	57.3	170.6
Inflasjon (KPI)	-1.1	2.2
Arbeidsledighet	25	21.2

Kilde: INDEC (Argentina) og Eurostat (Hellas)

Av Hellas sin totale gjeldsbyrde utgjør rundt en tredjedel (34.8 prosent) gjeld til IMF, ECB og andre EU-land (fortrinnsvis Tyskland og Frankrike). Nærmere en tredjedel (28.8 prosent) tilhører de innenlandske kreditorene (hovedsakelig banker), mens de resterende (36.4 prosent) eies av utenlandske private investorer.¹⁴⁴ Da Argentina misligholdt landets gjeld i 2001 utgjorde størsteparten lån til utenlandske private kreditorer (68.2 prosent), mens gjeld til multilaterale organisasjoner (inkludert IMF) og innenlandske kreditorer tilsvarte omtrent 16 prosent hver.¹⁴⁵ Argentina hadde med andre ord en større andel gjeld til utenlandske investorer. Jo flere kreditorer som opplever at deres gjeld blir misligholdt, desto flere vil stille seg negativ til å låne ut penger eller investere i landet i fremtiden. Man kan dermed argumentere for at Argentina stod ovenfor en større utfordring med tanke på å gjenvinne tilliten i det internasjonale finansmarkedet. Dersom Hellas erklærer seg konkurs, er det EU og ECB som vil stå ovenfor de største tapene. De utenlandske bankene vil rammes i mindre grad.

144 Deo, 2011 (UBS)

145 Ko, 2004

4.2.2 Medlemskapet i EU og ØMU:

Både Argentina og Hellas valgte å binde sin egen svake valutakurs til en sterk valutakurs i håp om økonomiske fordeler. I Argentina var valget basert på innenlandske interesser, og ikke USA som nasjon. I Hellas er situasjonen en helt annen. Det var felles interesser ved å akseptere Hellas som et medlemsland i unionen. I 2001 var det 11 medlemsland i EMU som alle var positive til å ta Hellas med i samarbeidet. Fra EUs synspunkt var fordelen at Hellas bidro til et større og mer integrert ØMU, hvilket igjen styrket EUs legitimitet. Hellas så medlemskapet som en mulighet til å finansiere strukturelle programmer, få tilgang på billig kreditt, samt øke troverdigheten i markedet og redusere inflasjonen. I motsetning til Argentina har Hellas, som del av en monetær union, visse retningslinjer å forholde seg til. Dette inkluderer EUs konvergens kriterier som blant annet tilsier at Hellas må holde nominelle renter, priser og valutakurs stabil.¹⁴⁶

Da Argentina erklærte seg konkurs i 2001 hadde beslutningen hovedsakelig konsekvenser for landets egen økonomi. Selvsagt ble Argentinas kreditorer og handelspartnere rammet til en viss grad, men den største byrden var det landet selv som måtte bære. Sannsynligheten for at Argentina igjen skulle oppnå tillit i det internasjonale finansmarkedet var liten, og landet måtte se langt etter nye lån de kommende årene. Utover de åpenbare konsekvensene ved en konkurs står Hellas (og ØMU) ovenfor enda en trussel. En gresk betalingsnektelse og euro-exit kan utløse en kjedereaksjon av europeiske bankkollapser. En drakme som mer enn halveres i verdi vil gi signaler til bankkunder i andre risikoutsatte land om at deres innskudd er i fare. Faren er at det oppstår panikk og at bankene tømmes for likviditet slik at flere banker står i fare for kollaps. Spredningsfaren er stor, men nøyaktig hvor store konsekvensene vil bli er umulig å forutse. I tillegg kan beslutningen i verste fall føre til at landet kastes ut av EU. Dette vil slå hardt tilbake på Hellas da landet er avhengig av handel med EU for å kunne vokse ut av en krise.

Det at Argentina valgte å erklære seg konkurs ble til slutt støttet av IMF som ønsket å redusere *moralisk hasard* i internasjonale kapitalmarkeder. I Hellas er situasjonen en helt annen. ECB og IMF har signalisert at de vil strekke seg langt for at Hellas skal forbli et

¹⁴⁶ Afranie, Hansen og Steffensen, 2012

euroland.¹⁴⁷ Som nevnt er den greske statsgjelden fordelt mellom innenlandske banker, europeiske finansinstitusjoner og den stadig økende andelen eid av IMF, ECB og enkelte EU-land. Hellas har allerede betalt store deler av kostnadene forbundet med en nasjonal konkurs. Blant annet har greske selskaper og husholdninger tapt hele 27 prosent av dets totale bankinnskudd i perioden september 2009 til februar 2012. Med de enorme summene Troikaen har investert i Hellas kan man ikke unngå å spekulere i om krisepakken Hellas nå tilbys først og fremst er til EU og Tysklands beste. De rike ”kjernelandene”, med Tyskland i spissen, drar stor nytte av å beholde landene i periferien innenfor ØMU. Ettersom euroen faller i verdi skummer tysk industri fløten i form av økt eksport. Dersom Hellas forlater euroen og får mulighet til å devaluere drakmer vil gresk eksport få økt konkurransekraft. Dette vil mest sannsynlig få en negativ effekt på kjernelandenes eksportindustri, og spesielt dersom flere land følger i Hellas sine fotspor. Med andre ord har Troikaen egeninteresser av å beholde Hellas i ØMU, og en intern devaluering vil ikke nødvendigvis være den beste løsningen utelukkende for grekerne.¹⁴⁶

4.2.3 Currency board vs. euro

Som nevnt har det at Hellas er medlem av ØMU enkelte fellestrekk med Argentinas fastkurs til dollaren. Begge innebærer å gi fra seg virkemidler i valuta- og pengepolitikken, hvilket også gjør et land mer utsatt for eksterne sjokk. Peso ble bundet til dollar med et 1:1 forhold.

Argentina ble et bimonetært land hvor en kunne benytte både dollar og peso. Dette medførte at under hele fastkursperioden var peso fortsatt i omløp, og pengeenheten forsvant aldri fullstendig ut av økonomien. I Hellas utgjør euroen derimot både landets ankervaluta og pengeenhet. Da landet adopterte euro ble drakmer verdiløse og har ikke vært i bruk siden. Dette representerer en svært viktig

Treaty Article 123-125:

- TEFU 123: “prohibits the ECB or national central banks of the EU from providing credit facilities to or purchasing debt instruments from member states.”
- TFEU 124: “prohibits establishing privileged access to financial institutions by member states”
- TFEU 125, the EU shall not be liable for the debts or commitments of member states.

¹⁴⁷ Bretton Woods project, 2012

forskjell mellom de to.

Argentinas ”lov om konvertibilitet” (1991) ble introdusert som et ”currency board” (CB). Kurt A. Schuler definerer CB som ”en institusjon som utsteder sedler og mynter som kan veksles ved fordring og ved fast kurs, til utenlandsk valuta eller andre eksterne aktiva”.¹⁴⁸ Et CB erstatter med andre ord landets sentralbank. Den største forskjellen mellom de to er at en sentralbank ikke bare holder aktiva i utenlandsk valuta, men også aktiva i innenlandsk valuta. Systemet krever samtidig 100 prosent dekning av monetær basis (M0) i reservevaluta.¹⁴⁹

Ved finansielle kriser vil ikke et CB fungere som en ”lender of last resort”, og kan ikke låne ut penger til banker ved en likviditetskrise. Som kjent brøt imidlertid Argentina flere av reglene knyttet til CB, og utførte både steriliserte intervensjoner og endret bankens reservekrav for å bedre likviditeten.¹⁵⁰ I Hellas er den pengepolitiske makten sentralisert i ECB, hvor institusjonens hovedoppgaver er å ”maintain price stability” og ”support the general economic policies of the community”. Juridiske bestemmelser, fastsatt i Maastricht-traktaten, hindrer likevel ECB fra å fungere som en ”lender of last resort” for sine medlemsland. Dette fremkommer som summen av Treaty Article 123-125 (se tekstboks).¹⁵¹ En kan imidlertid argumentere for at ECB indirekte har utøvd sin rolle som långiver i siste instans gjennom det europeiske stabiliseringsfondet (EFSF). Fondet kan både låne ut penger og kjøpe statsobligasjoner av et euroland i krise. På denne måten har Hellas i teorien tilgang på ubegrenset likviditet, og ECB fungerer i praksis som en ”lender of last resort”.¹⁵²

Det argentinske CB var mer utsatt for spekulative angrep i forkant av krisen. Det skyldtes at det å binde peso til dollar ble ansett som en svakere form for binding enn det at Hellas adopterte euroen. Å bli medlem av eurosonen er per definisjon en permanent beslutning, og ikke et valutasystem som innføres for et gitt periode. En rekke aktører tvilte derimot tidlig på Argentinas hengivenhet til CB som følge av gjentatte brudd på reglene knyttet til regimet. I tillegg var Argentinas banksystem mer eksponert for valuta- og konkursrisiko. I 2001 var omkring 70 prosent av de argentinske bankenes gjeld uttrykt i dollar.¹⁵³ Både banker og

¹⁴⁸ Schuler, 1993

¹⁴⁹ Dizard, 2007

¹⁵⁰ VOX, 16. august 2011

¹⁵¹ Bullman, 2011

¹⁵² European Parliament, 2011

¹⁵³ Barajas et. al, 2007

husholdninger holdt størsteparten av innskuddene i peso, mens lån ble tatt opp i dollar. Den store kostnadsforskjellen mellom å låne i peso og låne i dollar medførte dermed store skjjevheter i bankenes valutabeholdning.

De greske bankene har på den andre siden ikke vært preget av spesielt høy risiko før krisen brøt ut. I 2007 var forholdstallet mellom lån og innskudd i bankene på 1:1¹⁵⁴, og euroen hadde eliminert valutarisikoen. Omkring 90 prosent av alle innskudd og gjeld er i euro, og det er nærmest ingen ubalanser i valutabeholdningen.¹⁵⁵ Av den grunn vil det teoretisk sett være enklere å tilpasse seg en ny valutakurs for Hellas enn det var for Argentina. Kostnadene knyttet til å innføre en ny valuta og pengepolitikk vil derimot bli desto større. Drakmer vil falle sterkt i verdi, hvilket vil være til fordel for debitorer og til ulempe for kreditorer. I motsetning til i Argentina, hvor noen av kontraktene fortsatt var uttrykt i peso, er ikke dette tilfelle i Hellas. Landet vil stå ovenfor et hav av kontrakter som må omgjøres til drakmer, og banker og selskaper med stor eurogjeld vil måtte erklære seg konkurs. Slutten på CB i Argentina fikk fatale følger for investeringsmiljøet i landet. Det å gjeninnføre en tidligere eliminert valutakurs vil åpenbart by på større utfordringer, og det å gjenvinne tilliten til drakmer vil bli en svært vanskelig oppgave.

4.2.4 Tap av konkurransekraft

Som nevnt har både Hellas og Argentina opplevd en fallende konkurransekraft i forkant av krisen. En rigid valutakurs har hemmet både gresk og argentinsk eksportsektor, men årsaken til hvorfor kursen var for sterk er noe forskjellig. I Hellas har hovedproblemet vært veksten i arbeidskostnader, som i sin tur må sees på bakgrunn av overføringer fra EU og påfølgende gjeldsopptak. Helt siden PASOKs ekspansive politikk på 1980-tallet har landets statsansatte opplevd en kontinuerlig vekst i lønninger og bonuser. Som nevnt har ikke reallønnsveksten stått i samsvar med veksten i produktivitet. Fra 2001-2009 steg arbeidskostnadene i Hellas med hele 33 prosent. Dette står i sterk kontrast til utviklingen i Tyskland, hvor tilsvarende tall var 6 prosent.¹⁵⁶ Med en felles valuta tapte den greske eksportnæringen terreng

154 European Commission, 2012

155 I desember 2009 var kun 1.5 prosent av den greske gjelden i utenlandsk valuta. (Nechino, 2010)

156 Dudush, 2010

sammenlignet med Tyskland og andre rike land i ØMU.

Argentinas fallende konkurranseevne skyldtes hovedsakelig en overvurdert valutakurs ettersom amerikanske dollar styrket seg markant i løpet av 1990-tallet. Samme tiår devaluerte landets største handelspartnere Brasil, Chile og enkelte europeiske land. Argentina, med fastkurs til dollar, hadde ikke mulighet til å gjøre det samme. Resultatet ble en sterk nedgang i eksportvolum og tiltakende underskudd på handelsbalansen. I 2001, rett før krisen brøt ut, var argentinske peso overvurdert med omkring 50 prosent.¹⁵⁷

4.2.5 Hollandsk syke

Begrepet ”hollandsk syke” refererer til en situasjon hvor bruken av inntekter fra en ikke-fornybar ressurs fører til en avindustrialisering av landets økonomi. Den underliggende mekanismen er at de midlertidige valutainntektene setter fart på inflasjonen slik at realvalutakursen appresierer. Dette går hardt utover landets resterende eksportvarer som mister konkurransekraft i det internasjonale markedet.¹⁵⁸ Uttrykket stammer fra de problemene Nederland fikk på 1970-tallet, da inntektene fra landets naturgassforekomster sank dramatisk. Landet hadde bygget seg opp en massiv offentlig sektor, større enn hva som var forenelig med en langsiktig næringsstruktur. Da gassforekomstene tok slutt måtte landet gjennom en smertefull omstillingsprosess.¹⁵⁹ Antydninger til hollandsk syke dukker opp både i argentinsk og gresk økonomisk historie, men er av svært ulik karakter. Argentina med importsustitusjonsstrategien (ISI) under Perón, og Hellas med systematiske pengeoverføringer fra utlandet. I nyere tid er det ingen av de to landene som har gjennomgått en fullstendig industrialisering, hvilket i stor grad kan tilskrives en ”hollandsk syke”-effekt.

Jeg benytter en enkel ”hollandsk syke”-modell som utgangspunkt for drøftelsen. Modellen består av to sektorer, konkurranseutsatt-(KS) og skjermet sektor (SS). KS konkurrerer på det internasjonale markedet, og prisen fastsettes på verdensbasis. Det store antallet tilbydere gjør det umulig å påvirke prissettingen i markedet. Eksempel er industri- og råvareproduksjon. SS produserer varer som hverken importeres eller eksporteres, enten av fysiske eller

¹⁵⁷ Kukla et. al., 2011

¹⁵⁸ Louvering, 2007

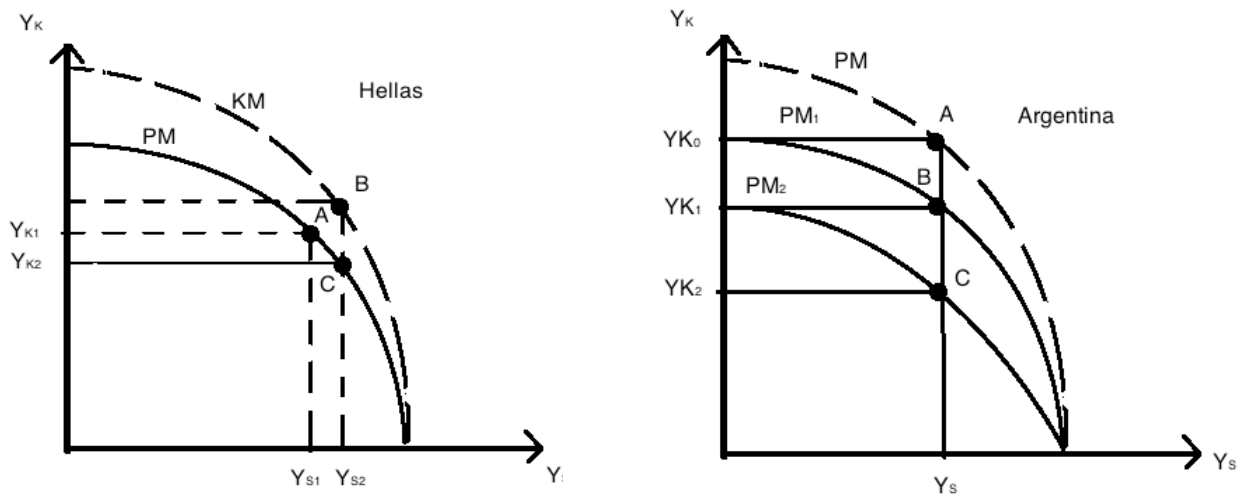
¹⁵⁹ World Bank, 2006

økonomiske årsaker. De fleste tjenesteproduserende næringer faller under denne kategorien. I motsetning til konkurranseutsatt sektor er SS i stor grad i stand til å velte økte kostnader over i prisene. Økt kostnadsnivå gir dermed mer alvorlig konsekvenser for produksjon og sysselsetting i KS. Produksjonsnivået i en økonomi avhenger av tilgangen på produksjonsfaktorer, samt hvordan de er fordelt mellom de ulike sektorene. Dette forholdet kan fremstilles ved hjelp av en produksjonsmulighetskurve (PM). Ett hvert punkt på kurven gir alternative godekombinasjoner som kan oppnås dersom man benytter alle tilgjengelige ressurser i økonomien. Arealet under kurven gir ulike godekombinasjoner med ledige produksjonsfaktorer i økonomien. Utenfor kurven er det mangel på tilstrekkelig ressurser, og ikke mulig å oppnå ønsket nivå på produksjonen.¹⁶⁰

Hellas har utviklet den tradisjonelle formen for hollandsk syke. I utgangspunktet hadde ikke Hellas en spesielt stor industrisektor, men en kan forestille seg at landet befant seg i punkt **A** rett etter andre verdenskrig. I perioden med sterkest vekst (1950-1973) var underskuddene på driftsbalansen små, omkring 2 prosent av BNP. Dette skyldtes store underskudd på handelsbalansen (omtrent 7 prosent) og overskudd på rente og stønadsbalansen (omtrent 5 prosent). Sistnevnte reflekterte hovedsakelig remisser fra greske sjømenn og emigranter, men også inntekter fra turistnæringen.¹⁶¹ Stor valutainngang gir mulighet for større forbruk av konkurranseutsatte varer, utover det landet selv produserer. Dette kan illustreres grafisk ved å tegne inn en konsummulighetskurve (**KM**). Når landets valutainntekter øker er det naturlig å tro at landets innbyggere vil øke etterspørselen både etter konkurranseutsatte og skjermede varer. Landets konsum blir nå i punkt **B**. Økt konsum av begge varer krever en omveltning av produksjonsfaktorer fra KS til SS. Tilpasningen på PM blir dermed i punkt **C**, hvor produksjonen i KS er redusert (Y_{K2}), mens produksjonen i SS har økt (Y_{S2}). En nødvendig konsekvens ved bruk av valutainntekter er dermed en nedbygging av KS.

¹⁶⁰ Modellen er basert på Holden, 2010

¹⁶¹ The EEAG report, 2011

Figur 4.1 "Hollandsk syke"-modell, Hellas vs. Argentina

Kilde: egne illustrasjoner (2012)

I løpet av 1970-tallet vendte flere greske emigranter hjem og en internasjonal krise i shipping-sektoren reduserte remissene fra utlandet. Denne nedgangen i rente- og stønadsbalansen ble imidlertid utlignet av pengeoverføringer fra EU-land, hvilket i gjennomsnitt dekket 16 prosent av underskuddet på handelsbalansen på 1980-tallet.¹⁶² Konsekvensene ble heller ikke nå fatale for driftsbalansen, og Hellas kunne fortsatt konsumere i punkt **B** på figuren. Da Hellas ble medlem i ØMU i 2001 ble det slutt på valutagavene fra de europeiske landene. På dette tidspunktet hadde Hellas tilvendt seg et svært høyt konsumnivå og fremfor å redusere forbruket valgte grekerne nå å øke gjeldsopptaket. I denne perioden forverret driftsbalansen seg betydelig og landets konkurransekraft falt mer enn noen gang. Grafisk kan dette illustreres ved å skifte **KM** lenger utover slik at produksjonen i KS reduseres ytterligere. Hellas har nå en tjenestesektor som utgjør 78.3 prosent av BNP (2011), hvilket er en av Europas desidert største. Kort sagt kan vi si at i regi av Troika arbeider Hellas nå med å redusere konsumet tilbake til punkt **A**, men ikke med å redusere produksjonen i SS til punkt **A**.

¹⁶² Fotopoulos, 1992

Tabell 4.3 Utviklingen i rente- og stønadsbalansen i Hellas (balance of payments)

TABLE 2. Balance of Payments trends

PERIOD	1950-9	1960-9	1970-9	1980-9
Exports/imports of goods	43.8	37.4	38.9	42.1
Imports of goods/GDP(1)	16.3	18.3	26.5	31.3
BT deficit/GDP(2)	9.2	11.5	16.2	18.1
Current account/GDP	4.6	3.5	5.1	5.6
Semi-total of exports & imports/GDP	14.3	14.2	20.0	26.8
% BT deficit covered by net invisibles	50.3	66.7	68.5	52.8(3)
% BT deficit covered by tourist revenue	11.5	17.5	24.7	26.6
% BT deficit covered by emigrant remittances	22.7	32.1	24.5	16.7
% BT deficit covered by shipping remittances	18.5	27.6	33.0	20.8
% BT deficit covered by EEC transfers	—	—	—	16.3
Capital outflows/inflows	—	23.3	49.5	68.9
% Net invis. spent on interest/profit payments (net)	—	2.1	4.8	22.2

1) The figures of import coefficients in the table were derived from Bank of Greece data in dollars. The corresponding coefficients from National Accounts data in drachmas are as follows: 16.1, 17.2, 27.6 and 33.8.

2) The corresponding figures from National Accounts data are as follows: 9.7, 9.8, 16.2, and 18.7.

3) Excluding EEC net transfers that started in 1981. The inclusive figure is 69.1%.

Kilde: Fotopoulos (1986), Bank of Greece og NSSE

På slutten av 19.hundretallet hadde Argentina en av verdens mest lønnsomme jordbruksnæringer, markert som punkt A på figuren. Her var produksjonen i KS større enn i SS ($YK_0 > Y_S$). I et forsøk på å etablere en suksessfull industrisektor valgte Juan Perón å skattlegge eksport i landbrukssektoren. Dette til tross for at Argentina ikke hadde et komparativt fortrinn i industriproduksjon, sett bort fra eksport til regionale markeder i Sør-Amerika, et marked med tiltakende konkurranse fra Brasil. Subsidieringen av industrien gav høyere lønninger og sikre arbeidsplasser til de som var ansatt i den ulønnsomme eksportindustrien. Inflasjonen skjøt i været, og insentivene for å arbeide i landbrukssektoren ble til slutt så små at antall sysselsatte i landbruket falt fra 26 prosent i 1950 til 13 prosent i 1980.¹⁵⁸ Industrien vokste, men produktiviteten var lav og produksjonen var fortsatt ikke

lønnsom. Grafisk kan dette illustreres ved å skifte PM innover (PM_1), hvor landet nå produserer i punkt **B** fremfor **A**.

Argentinas komparative fortrinn lå i landbruksproduksjon. Denne sektoren, som kun sysselsatt en liten del av befolkningen bidro likevel til mer enn 50 prosent av landets totale eksport i perioden 1961-1985.¹⁵⁸ Tydelig hadde strategien mislyktes og de store inntektene fra jordbruksproduksjonen var så og si sløst bort. Som nevnt falt prisene på landbruksvarer på 1990-tallet og skatteinntektene ble erstattet med økt låneopptak. Underskuddet på handels- og driftsbalansen forverret seg dermed kraftig i denne perioden. Resultatet ble en tilpasning i punkt **C** på PM_2 , hvor KS var betydelig redusert (YK_2). Produksjonen i SS holdt seg tilnærmet konstant fordi de store valutainntektene fra landbruket ble overført til industrien, og ikke brukt til økt konsum. Kort sagt ble den høye gjeldsgraden i Argentina igangsatt av "hollandsk syke"-tilstander og kombinert med svak politisk styring ble konsekvensen en total kollaps i 2001.

5.0 Konklusjon og diskusjon:

Slik det kommer frem i utredningen var konsekvensene av krisen i Argentina store. Med et enormt fall i levestandard, hyperinflasjon og tap av troverdighet i det internasjonale finansmarkedet, har Argentina på ingen måte vist at det å devaluere seg ut av en krise er en enkel oppgave. Landet har imidlertid motbevist at det ikke er mulig for en økonomi å komme sterkt tilbake etter å ha erklært seg konkurs. Historien viser også at en konkurs kun kan bli suksessfull dersom det parallelt innføres strukturelle endringer i alle deler av økonomien. Det er kanskje her Hellas står overfor den største utfordringen.

Likhetene mellom Argentina og Hellas er slående. Dette gjelder både med hensyn til politiske aspekter som klientisme og populisme, og økonomiske forhold som høy gjeldsgrad basert på lav skatteinngang og sterk forbruksvekst, samt mangel på konkurransekraft som følge av en rigid valutakurs. Argentina prøvde i likhet med Hellas i dag, å få ned budsjettunderskuddet ved å innføre omfattende sparetiltak. Det fungerte ikke i 2001, og har heller ikke gitt resultater for Hellas så langt. På bakgrunn av Argentinas erfaringer kan man lure på hvorfor Hellas ikke umiddelbart erklærer seg konkurs, fremfor å la sparetiltakene hemme den økonomiske aktiviteten ytterligere. Det er uten tvil mange forhold som taler for gresk mislighold. For det første er en selektiv konkurs allerede formulert i den andre kriseplanen, og således uunngåelig. Private låntakere har allerede godkjent en gjeldsbytteavtale med tap, hvilket i praksis tilsvarer gjeldsordningen Argentina fikk i havn i 2005. For det andre er markedene allerede forberedt på en gresk konkurs. Med andre ord vil ikke Hellas bli en ny Lehman Brothers i den forstand at hendelsen kommer som lyn fra klar himmel. En betalingsnektelse vil også frigjøre midler til vekstfremmende tiltak og strukturpolitikk. Det store spørsmålet blir da; hva er det som hittil har stoppet Hellas fra å følge i Argentinas fotspor?

Hovedårsaken er at det også er en rekke fundamentale forskjeller mellom de to landene. Den største forskjellen er at Hellas er medlem av EU og ØMU, og teoretisk sett ikke kan velge å forlate eurosamarbeidet frivillig. Smittefaren er stor, og Hellas må vurdere konsekvensene utover dets egne økonomiske tilstand. Samtidig var som nevnt peso aldri totalt eliminert fra den argentinske økonomien. Med en valuta som fortsatt var i omløp var det relativt enkelt å løsrive det faste vekslingsforholdet til dollaren og la peso devaluere fritt. Hellas må først gjeninnføre drakmer og deretter devaluere. Tilliten til nye drakmer vil være svært vanskelig

å gjenvinne, og sannsynligheten for at utenlandske investorer vil investere i valutaen er således liten.

Argentinas eksportpotensiale i 2001 var i tillegg betydelig bedre enn Hellas sitt potensiale i dag. Med eksportpotensial mener jeg graden av produktive og uutnyttede ressurser i en sektor med sterk etterspørselsvekst. På dette tidspunktet underproduserte Argentina matvarer som soyabønner og biffkjøtt, to produkter som blant annet kinesiske og brasilianske aktører etterspurte store mengder av. Avsnittet om hollandsk syke viser at selv om Argentina lenge nedprioriterte landbruksproduksjon (på bekostning av industrisektoren), har sektoren fortsatt utgjort størsteparten av landets totale eksport. Med andre ord er argentinske jordbruksarbeidere svært produktive og krisen tvang Argentina til å igjen satse på produksjon innen sektoren landet i utgangspunktet har et komparativt fortrinn i. Med en prisboom på landbruksvarer kunne myndighetene skatlegge eksport og blant annet bruke inntektene på massive sosiale velferdsprogrammer.

Forutsetningene for eksportledet vekst er mye mindre i Hellas. For det første er landets største handelspartnere inne i en lavkonjunktur. Ved en gresk euro-exit er det ventet at tilstanden vil forverres for mange av EU-landene, og etterspørselen vil falle ytterligere. Hellas eksporterer hovedsakelig tjenestevirksomhet som shipping og turisme. Shippingselskaper opererer i et internasjonalt miljø, og den høye graden av mobilitet gjør at greske rederier lett kan flytte driften dit rammevilkårene er mest gunstig. Sektoren er (tilnærmet) uavhengig av gresk kostnadsnivå, da eksportinntektene avhenger av internasjonale forhold. I tillegg er skipsfarten inne i en global krise som følge av stor overkapasitet i bransjen. Turisme vil imidlertid påvirkes ved en gresk devaluering, men til tross for en relativ prisnedgang er det usikkert hvilken effekt det vil få på inntektene ettersom pris og volum virker i motsatt retning. Selv om fallende priser vil trekke flere turister til Hellas, vil inntektene per turist være lavere og turistinntektene vil ikke nødvendigvis stige totalt sett. I tillegg vil demonstrasjoner og sosialt opprør innad i landet kunne skremme vekk turister. Argentina, som opplevde lignende opprørstilstander, kunne bare sende landets eksportvarer til dets handelspartnere med skip.

Et problem med den greske økonomien er at importen (som utgjør omkring 31.5 prosent av BNP) stadig overskygger eksporten (24 prosent av BNP).¹⁶³ Landet er langt fra selvforsynt med varer, og har et løpende underskudd på handelsbalansen. Eksportprofilen er som tatt ut ifra 1950-tallet. Utover turisme og shipping er det petroleum- og aluminiumsprodukter, mat og drikkevarer, stål, tobakk, bomull og olivenolje landet produserer mest av. Når Hellas samtidig importerer varer som maskiner til industri og transport, olje og elektronikk er det vanskelig å forestille seg hvordan eksportinntektene skal kunne betale for landets importvarer. Ved en devaluering vil prisen på import stige og inflasjonen tilta. Levestandarden vil synke for store deler av befolkningen, da de ikke lenger vil ha råd til å importere varer i like stort volum. Svært mange greske produsenter er i tillegg avhengig av importerte innsatsfaktorer og råvarer.¹⁶⁴ Da Argentina oppgav fastkursen til dollar i 2002, og prisen på import steg, rettet landets innbyggere etterspørselen mot innenlandske varer og tjenester. Dette var mulig fordi industrien i Argentina på dette tidspunktet hadde vokst seg relativt stor. Den økte etterspørselen fikk en positiv effekt både på den innenlandske produksjonen, investeringene, og arbeidsledigheten. Det er lite sannsynlig at en vil se den samme effekten i Hellas. For det første er industriproduksjonen per i dag nærmest ikke-eksisterende, å bygge opp en industri for å dekke innenlandsk etterspørsel vil ikke være gjort over natten. For det andre vil det høye kostnadsnivået i Hellas gjøre det vanskelig å starte ny virksomhet. Hvorfor skulle industribedrifter velge å etablere seg i Hellas, når de heller kan starte virksomhet i lavkostland i Øst-Europa, som Polen eller Tsjekkia?

Dersom Hellas velger å gå i Argentinas fotspor vil det ikke være nok å ta tilbake drakmer og forvente at økonomien reparerer seg selv. Hellas må reformere hele landets politiske og økonomiske struktur for at en slik strategi skal lykkes. Argentina gjennomførte flere reformer på 1990- og 2000-tallet som landet dro nytte av da verdien på peso stupte. Spesielt endringene i arbeidsmarkedet bidro positivt. Med ett av Europas mest rigide arbeidsmarked står Hellas ovenfor en stor utfordring. Fleksibiliteten må øke for at priser og lønninger skal kunne tilpasse seg endringene en devaluering vil føre med seg. En devaluering vil heller ikke kjøpe konkurransekraft, eller eliminere forskjellen mellom lønnsnivået i privat- og offentlig sektor. Klientismen har ført til en ineffektiv og kostbar offentlig sektor, hvor omfattende

¹⁶³ World Bank database, 2012

¹⁶⁴ Eurokrisen førte til mindre norsk eksport til både Portugal (9,17), Spania (18.7) og Italia (19.4) fra 2011 Q2 til 2012 Q2. Eksporten til Hellas gikk imidlertid ikke ned, mye pga. økte forsendelser av raffinerte mineraloljeprodukter. (Dagens næringsliv juli 2012)

byråkrati og reguleringer hemmer landets næringsliv. For å redusere arbeidsledigheten og øke verdiskapningen er tiltak som reduserer korrupsjon og klientvirksomhet avgjørende. Det er slike reformer som på lang sikt vil styrke statsfinansene og landets betalingsevne. Med andre ord er det godt mulig at Hellas vil være tjent med å erklære seg konkurs og forlate euroen, men i så tilfelle må beslutningen være del av en større pakke.

Litteraturliste

Agrawal, Amol. (2011) "Do lessons from Argentina apply to Greece?" STCI Primary Dealer Ltd. Mumbai.

Alcidi, Cinzia og Giovannini, Alessandro. (2011) "*History repeating itself: From the Argentine default to the Greek tragedy?*" Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels.

Alfanie, Lenny Matthew, Hansen, Tina Rauff and Steffensen, Ida Dalgaard (2012). "*Why has Greece not defaulted, yet?*" Roskilde Universitet, Institut for samfund og globalisering. Danmark.

Angelaki, Maria. (2010) "*A leopard never changes its spots: Explaining Greek pension reform*". Panteion University

Antzoulatos, Angelos Adonis. 2010 "*Greece in 2010: A Tragedy Without(?) Catharsis*", Greece: International Advances in Economic Research Volume 17, Issue 3 , pp 241-257.

Athanassiou, Ersi. (2009) "*Fiscal Policy and the Recession: The Case of Greece*". Centre for Planning and Economic Research (KEPE), Athens, Greece.

Bank of Greece (2010). "*Current account determinant and external sustainability in periods of structural change*." N. Brissimis, Sophocles. Hondroyiannis, George. Papazoglou, Christos. Tsaveas, Nicholas T. Vasardani, Melina A. BOG: Athens.

Barajas, Adolfo, Basco, Emiliano, Juan-Ramon , Hugo and Quarracino (2007). *Banks During the Argentine Crisis: Were They All Hurt Equally? Did They All Behave Equally?* IMF staff paper, vol. 4.

Brauninger, Dieter. (2011) "*Labour mobility in the euro area*" Deutsche Bank Research.

Bullman, Nick (2011). "*A Legal, Political and Economic Minefield. Why is the ECB not Acting as Lender of Last Resort?*" PortfolioReview issue 6

Bøe, Dag Eirik og Sveen, André Børter (2012) "*Hvilken effekt har korrupsjon på inngående FDI-strømmer til utviklingsland*" Masteroppgave i samfunnsøkonomi. NORGES HANDELSHØYSKOLE.

Cibils, Alan og Vuolo, Rubén Lo (2005). “*Nothing Certain but Debt and Taxes: Lessons From Argentina’s Recent Debt Debacle*”, Centro Interdisciplinario para el Estudio de Políticas Públicas. Buenos Aires.

Cibils, Alan og Vuolo, Rubén Lo (2010). “*At debts door: what can we learn from Argentinas recent debt crisis and restructuring?*” Buenos Aires. Seattle Journal for Social Justice.

Dadush, Uri. et. al. (2010) “*Paradigm lost*”. Carnegie Endowment for International Peace, Massachusetts.

Dahl, Øyvind Johan (2004) “*Arbeidsledighet og svart arbeid En empirisk analyse 1980 – 2003*” Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning. Ragnar Frisch Centre for Economic Research. Oslo.

Dep, Stephane et.al (2011). “*Why a 50 % haircut on greek debt will not work*” UBS Investment Research European Weekly Economic Focus.

Dizard, Badema (2007) “*Currency board – “Kan Bosnia-Hercegovina få samme type krise som Argentina hadde tidlig på 2000-tallet*”. Masteroppgave NORGES HANDELSHØYSKOLE.

Doing business (2011), “*Doing business 2012: Doing Business in a More Transparent World. Economy Profile: Greece*”, The International Bank for Restructuring and Development and The World Bank, Washington DC.

Doing business (2011), “*Doing business 2012: Doing Business in a More Transparent World. Economy Profile: Italy*”, The International Bank for Restructuring and Development and The World Bank, Washington DC.

EEAG (2011), The EEAG Report on the European Economy, CESifo, München

Eiras, Ana I., and Brett D. Schaefer (2001) “*Argentina’s Economic Crisis: An ‘Absence of Capitalism.*” Heritage Foundation Backgrounder No. 1432. Washington DC.

Esbensen, Anniken Marika (2006) “*Korrupsjon. Casestudie: Kenya*” Masteroppgave NORGES HANDELSHØYSKOLE.

European Commission (2009). “*Labour market and wage developments in 2008*” European Economy Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission (2012) “*The second economic adjustment program for Greece*”, Occasional papers 94, European Commission, Brussel

European Parliament (2011). “*The ECB, the EFSF and the ESM – roles, relationships and challenges. Monetary Dialogue.*” Brussels.

Frenkel, Roberto (2007). “*The Sustainability of Sterilization Policy*” Center for Economic and Policy Research (CEPR)

Frenkel, Roberto and Martín Rapetti. (2007). “*Argentina’s Monetary and Exchange Rate Policies after the Convertibility Regime Collapse.*” Washington D.C. Center for Economic and Policy Research.

Fotolopoulos, Takis (1992). “*Economic restructuring and the debt problem: the Greek case*” *International Review of Applied Economics*, Volume 6, Issue 1 (1992), pp. 38-64

Geithner, Timothy (2003). “*Lessons from the Crisis in Argentina*”. Prepared by the Policy Development and Review Department, Washington DC.

Goldstein, H., W.G.Hansen, T.Ognedal og S.Strøm (2002): *Svart arbeid fra 1980 til 2001*, rapport 3/2002, Frischsenteret.

Hall, S (2000). International Monetary Fund (2004). “*The IMF and Argentina 1999-2011. Evaluation Report*”. Box 1.1. The IMF and Argentina, 1991–2001 s.9

Hall, S. G., Hondroyannis, G., Swamy, P.A.V.B. and Tavlas, G. S. (2010). “*Bretton-Woods systems, old and new, and the rotation of exchange-rate regimes?*”, Bank of Greece. Economic Research Department – Special Studies Division.

Hanke, Steve (2008). «*Why Argentina did not have a currency board*». Central Banking Publications, vol.18, number, 3. London.

Haugland, Kjersti (2011). “*Eurolandene: skrale statsfinanser. Hvor hender det?*” nr.20 Norsk Utenrikspolitisk Institutt. Oslo.

Hjellum, Torstein 2007b: “*Business politicians" I gråsona mellom demokrati og det korrupte?*” Side 5–12 i *Syn og Segn*.

Holden, Steinar (2010). “*Om virkninger av bruk av oljeinntekter på næringsstrukturen, Universitetet i Oslo.*”

Hondroyiannis, George og Lazaretou, Sophia (2004). "*Inflation persistence during periods of structural change: an assessment using greek data.*" Bank of Greece, Working Paper no.13. Economics Research Department, Athens.

International Monetary Fund (2008). *Regional economic outlook – Western Hemisphere*. s.8. IMF Publication Services, Washington D.C

Karagiannis, Nikolaos og Kondeas, Alexander G. (2012) "*The Greek financial crisis and a developmental path to recovery: Lessons and options*" real-world economics review, issue no. 60. Winston-Salem State University, USA

Katsambekis ,Giorgos (2011). "*Populism in post-democratic times. Greek politics and the limits of consensus.*" School of Political Sciences. Aristotle University of Thessaloniki.

Kaufmann, Daniel. (1997) "*Economic Corruption: Some Facts*", 8th International Anti-Corruption Conference.

Kiguel Miguel (2011). "*Argentina and Greece: More Similarities than Differences in the Initial Conditions*"

Ko, Albert. (2004) "*Argentina, the default option. An alternative solution to restructuring sovereign debt.*" Harvard Law School. Paper from the seminar in international finance. Cambridge, USA.

Koukouritakis, M. (2003). "*Trade effects due to the EU accession: the case of Greece*". University of Cyprus - Department of Economics, discussion paper 2003-05.

Koukouritakis, M. (2006) "*EU Accession effects on the demand for manufactures: the case of Greece*", Department of Economics, University of Crete.

Krueger, Anne. (2002) "*Crisis Prevention and Resolution: Lessons from Argentina.*" Speech to National Bureau of Economic Research Conference on "The Argentina Crisis." Cambridge.

Kukla et. al. (2011) "*Greece vs. Argentina: looks can be deceiving*". Credit Agricole S.A, Paris.

Leff, N. H. (1964). "*Economic Development Through Bureaucratic Corruption.*" American Behavioral Scientist, 8(3), 8-14.

Lolos, Sarantis and Papapetrou, Evangelia. (2011) "*Unemployment disparities and persistence. Assesing the evidence from greek regions, 1981-2008*" Economic research departement, Athens.

Lovering, Rick (2007) "*An Interpretation of Argentine Economic and Political History: Dutch Disease on the Pampas*". The Ohio State University. Department of International Studies Honors Theses.

Lyrintzis, Christos. (2011) "*Greek Politics in the Era of Economic Crisis: Reassessing Causes and Effects*". GreeSE Paper No 45 Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe. The London School of Economics and Political Science.

Maddison, A. (1995) "*Monitoring the World Economy, 1820–1992*", OECD Development Studies, Paris 1995.

Manolopoulos, Jason. (2011) "*Greece's Odious Debt: The Looting of the Hellenic Republic by the Euro, the Political Elite and the Investment Community.*" Anthem Press (An imprint of Wimbledon Publishing Company). New York og London.

Matsaganis, Manos. Flevotomou, Maria. (2010). "*Distributional Implications of Tax Evasion in Greece*". Hellenic Observatory Papers on Greece and Southeast Europe. London School of Economics and Political Science.

McKinsey&Company. (2012). "*McKinsey Greece 10 years ahead*". Athens Office.

Meld. St. 1 (2010–2011) "*Nasjonaltbudsjettet 2011. De økonomiske utsiktene.*" Oslo: Finansdepartementet.

Mercado, Ruben P. 2007. *The Argentine Recovery: some features and challenges*. VRP Working Paper LLILAS – The University of Texas at Austin.

Mihail, D.M. (1996) '*Unemployment and Labour Market Policies in Greece*' , *Spoudai* 46(1-2): 16-30.

Moutos, Thomas og Christos Tsitsikas (2010), "*Wither public interest: The case of Greece's public finances*", CESifo working paper no.3098, München

Mundlak, Yair (1989a). Domingo Cavallo, and Roberto Domenech. "*Agriculture and Economic Growth in Argentina, 1913-84.*" Research Report 76. Washington, D.C.: International Food Policy Research Institute.

Nechio, Fernanda (2010). "*The Greek Crisis: Argentina Revisited?*" FRBSF Economic letter. San Francisco

NHO.(2000). "*Standpunkt Korrupsjon*". Næringslivets Hovedorganisasjon .Oslo

OECD (2007), "*OECD Economic Surveys: Greece 2007*", OECD Publishing, Paris

OECD (2009), *Pensions at a Glance 2009: Retirement-income systems*.

OECD (2010), "*Government at a Glance 2011: Policies for sustainable recovery*", OECD Publishing.

OECD (2011a), "*Greece: government at a glance*", International Labour Organization, OECD publishing, Paris.

OECD (2011b), "*Greece: review of the Central administration*", OECD public governance reviews, OECD publishing, Paris.

OECD (2011c), "*Pensions at a Glance 2011: Retirement-income Systems in OECD and G20 Countries*", OECD Publishing.

OECD (2012), "*OECD Economic Outlook, Vol.2012/2*" OECD Publishing, Paris

Papaconstantinou, Panagiota. (2011) "*How Bureaucracy and Corruption affect economic growth and convergence in the European Union? The case of Greece*". Department of Business Administration. Greece.

Pantelidis, Pantelis Nikolopoulos, Efthymios. (2011) "*Inward Greek FDI and Location Advantages*". International Advances in Economic Research.

Peeters, Marga og Ard den Reijer (2011) "*On wage formation, wage flexibility and wage coordination – a focus on the wage impact of productivity in Germany, Greece, Ireland, Portugal, Spain and the United States*", Munich Personal RePEc paper nr. 21102, Brussel og Sverige.

Polychroniou, C.J. (2011) "*An Unblinking Glance at a National Catastrophe and the Potential Dissolution of the Eurozone: Greece's Debt Crisis in Context*". Political economy research insitute. University of Massachusettes Amherst.

Rasmussen, Anne-Lene. (2012) "*Uformelt arbeid i Argentina*". Masteroppgave i Latinamerikanske områdestudier. Universitetet i Bergen.

Roniger, Luis. (2004) "*Political Clientelism, Democracy and Market Economy*." The City University of New York.

Saiegh, Sebastian M. (1996) "*The Rise of Argentinas Economic Prosperity; an institutional analysis*", Mimeo Stanford University.

Saxton, Jim. (2003) "*Argentinas economic crisis: causes and cures*". Joint Economic Committee United States Congress. Washington D.C.

Schneider, Friedrich. (2007) "*Shadow Economies and Corruption All Over the World: New Estimates for 145 Countries*." Johannes Kepler University of Linz, Austria.

Schneider, Friedrich and Enste, Dominik. (2002) "*Hiding in the Shadows: The Growth of the Underground Economy*" International Monetary Fund.

Schneider, Friedrich. Buehn, Andreas. Montenegro, Claudio E. (2010) "*Shadow Economies all Over the World: New Estimates for 162 Countries 1999-2007*" The World Bank Development Research Group.

Schuler, Kurt (1992): "*Currency Board. Dissertation*", George Mason University.

Shleifer, Andrei & Vishny, Robert V. (1993) "*Corruption*", The Quarterly Journal of Economics vol. 108, no. 3: 599 – 617.

St.meld. nr. 35 (2003-2004). "*Fellas kamp mot fattigdom. En helhetlig utviklingspolitikk*." Utenriksdepartementet.

Tanzi, Vito og Davoodi, Hamid. (1997) "*Corruption, Public Investment and Growth*", IMF Working Paper.

Teunissen, Jan Joost, og Akkerman Age. (2003) *The Crisis That Was Not Prevented: Lessons for Argentina, the IMF, and Globalisation*. Netherlands: Forum on Debt and Development (FONDAD)

Thomopoulos, Eline. (2011). "*The history of Greece*". The Greenwood histories of modern nations. ABC-CLIO LLC, California. s.165

Tsipouri, Lena. Mouriki, Aiki. Gavroglou, Stavros. Papanagnou, Aggeliki. Gazon, Eric. (2001) "*Flexibility and Competitiveness; Labor Market Flexibility, Innovation and Organisational Performance*". National Report: Greece.

UNCTAD. (2007) "*World Investment Report 2007. FDI from Developing and Transition Economies: Implications for Development.*" United Nations New York and Geneva.

United Nations E-government Survey. (2012) "*E-government for the people*". Economic and social affairs. New York.

Weisbrot, Mark, Ray, Rebecca og Montecino, Juan A. and Sara Kozameh (2011) "*The Argentine Success Story and its Implications*", Center for Economic and Policy Research (CEPR), Washington D.C.

Weisbrot, Mark and Sandoval, Lars. (2007) "*Argentina's Economic Recovery Policy Choices and Implications*". Center for Economic and Policy Research. Connecticut

Wijnholds, Jo de Beaufort. (2003) *The Argentine Drama: A view from the IMF board*. Netherlands: Forum on Debt and Development (FONDAD), chapter 7.

Wifstad, Kristina. (2012) "*Statsgjeldskriser: En sammenligning av Irland og Hellas*" Masteroppgave i økonomisk analyse. NORGES HANDELSHØYSKOLE.

Yeyati, Eduardo Levy, Sergio L. Schumukler, and Neeltje Van Horen. (2003) "*The Price of Inconvertible Deposits: The Stock Market Boom during the Argentine Crisis.*" World Bank. 2 Sept.

Ysaveas, Nicholas T. (2002) "*Greece's Balance of Payments and Competitiveness*". Greece's Economic Performance and Prospects. Bank of Greece.

Internett artikler:

Aftenposten (23.februar 2012). "*Mytene om Hellas*". Esbati og Gunnesdal.

<http://www.aftenposten.no/meninger/Mytene-om-Hellas-6769251.html>

Beattie, Alan. (23.mai 2009) "*FT magazine: Argentina: The superpower that never was*" <http://on.ft.com/VOsF5x>

BBC news (15. November 2004) "*Greece admits fudging euro entry*"

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4012869.stm>

BBC news (5.mai 2010) "*Three dead as greek protests turn violent*".

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/8661385.stm>

BBC News (26.februar 2012) "Are greeks the hardest workers in Europe" McDonald, Charlotte. <http://www.bbc.co.uk/news/magazine-17155304>

Bretton Woods project (7.februar 2012) "*IMF from Argentina to Greece: similar but different*", Nemina Pabolo, Bretton Woods update No.79

<http://www.brettonwoodsproject.org/art-569567>

Coutsoukis, Photius. The Library of Congress Country Studies. (2.juli 2002) "*The Marshall Plan in Greece*" <http://bit.ly/Wnktvq>

Criminal law convention on corruption: Explanatory report (Den forklarende rapporten til Europarådskonvensjonen) <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/173.htm>

Dadush, Uri. (25.april 2012) "*The foreign policy (FP), the competitiveness crisis*".

http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/04/25/the_competitiveness_crisis

Dagens Næringsliv (7.juni 2011) "Døde grekere får ikke lenger pensjon"

<http://www.dn.no/forsiden/utenriks/article2157188.ece>

Dagens Næringsliv (17.juli 2012) "*Rekordhøyt overskudd*". Dahlum, Sirianne og Slettebø, Olav. http://www.sv.uio.no/esop/forskning/aktuelt/i-media/ulltveit-moe_17072012.pdf

e24.no (9.mars 2012). "*Spekulanter tjener milliarder på den greske gjeldsavtalen*" Norli, Kristin <http://e24.no/boers-og-finans/isda-hellas-er-konkurs/20163157>

Finsveen, Rannveig (6. November 2011). "Hva er EUs sektorprogrammer". Hedmark Fylkeskommune. <http://old.hedmark.org/article.aspx?m=4742&amid=51339>

Fjeldstad, Øivind. (27.februar 2012) "Avkrefter myte om late grekere". Magasinet velferd.

<http://www.velferd.no/avkrefter-myte-om-late-grekere.5025830-228061.html>

Greek-American Weekly Newspaper (23.mai 2011) "*Shadow Economy Expert Schneider Warns Against Further Tax Increases*"

<http://www.greeknewsonline.com/?p=16105>

Greene, Megan. (3.november 2011) "*Greece`s referendum: The Great "Greek Out"*". Euro area debt crisis (news and views on the euroarea debt crisis). <http://bit.ly/TYfLIW>

IMF Pressekonferanse No. 10/176 (2.mai 2010) "*IMF Reaches Staff-level Agreement with Greece on €30 Billion Stand-By Arrangement*".

<http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2010/pr10176.htm>

NOU 2003: 9. (6.februar 2002) "*Skatteutvalget*". Finansdepartementet. <http://bit.ly/V5NhKI>

Rzhevskly, Ilya (14.juli 2011) The Epoch Times. "Greece should exit eurozone, expert says.

<http://bit.ly/q27PH9>

Spiegel online. (29.desember 2009) "*Culture of corruption drags Greece down*". Ferry Batzoglou and Clemens Höges. <http://bit.ly/WoWmAi>

Spiegel online. (19.juli 2011) "*Greece threatened with widespread, long-term poverty*". Ertel, Manfred. <http://bit.ly/12nYVDh>

The New York Times. Landon, Thomas Jr. (11. mars 2010) "*Patchwork Pension Plan Adds to Greek Debt Woes*" <http://nyti.ms/V5MpW8>

The Telegraph (16. Juni 2012) Timeline of a crisis: how Greece's tragedy unfolded

<http://bit.ly/lQHR8b>

The World Bank. (2009) "FAQ: Fraud and corruption": <http://bit.ly/Mh3IfX>

The World Bank (2006) The Dutch Disease: Theory and evidence"

<http://blogs.worldbank.org/growth/dutch-disease-theory-and-evidence>

Varoufakis. Yanis (16.mai 2012), "Weisbrot and Kruegman are wrong: Greece cannot pulloff an Argentina" <http://bit.ly/JJn3b>

VOX. Kiguel, Miguel (16.august 2011). "*Argentina and Greece: More similarities than differences in the initial conditions.*" Research-based policy analysis and commentary from leading economists <http://bit.ly/V5MM2V>

Databaser og andre datakilder:

AMECO, European Commission, Economic and financial affairs database

http://ec.europa.eu/economy_finance/ameco/user/serie/SelectSerie.cfm

Bank of Greece statistics:

<http://www.bankofgreece.gr/Pages/en/Statistics/default.aspx>

Eurostat. European Commission statistic database.

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

IMF database; <http://www.imf.org/external/data.htm>

Ministry of Finance, Hellenic Republic – public enterprises and entities data

<http://bit.ly/UAQOxt>

Transparency International;

<http://www.transparency.org/cpi2011/interactive>

OECD. Organisation for economic Co-operation and development, statistics.

<http://stats.oecd.org/>

UnctadStats: Foreign direct investments in Ireland, Germany and Greece.

<http://unctadstat.unctad.org/ReportFolders/reportFolders.aspx>

World Bank database. Worldwide Governance Indicators (2012)

http://info.worldbank.org/governance/wgi/sc_country.asp

7.0 Appendiks

Tidslinje hendelsesforløp Argentina (Saxton 2003): <http://bit.ly/12oQWWA>

1999: December 10	Fernando de la Rúa, of the Alliance coalition, succeeds the Peronist Carlos Menem as president. Economy in recession since October 1998. Later in December, new government passes tax increases.
2000: March 10	IMF approves US\$7.2 billion stand-by loan to Argentina.
October 6	Vice president Carlos Alvarez resigns, weakening the government.
December 18	IMF leads \$40 billion loan package to Argentina.
2001: March	Three economy ministers in three weeks. Alliance coalition breaks up March 18. Domingo Cavallo appointed economy minister March 20, unveils plan March 21 to increase taxes.
April 17	Cavallo introduces bill to link peso to euro and dollar (enacted June 25).
April 25	De la Rúa replaces "hard money" central bank president.
June 3	Debt swap of \$29.5 billion.
June 15	Cavallo announces preferential exchange rate for exports.
July 11-26	Bond rating agencies downgrade Argentine govt. debt (also Oct. 9-11).
July 30	Congress passes "zero deficit" law, making more tax increases.
Aug. 21-Sept. 7	IMF increases \$14 billion stand-by loan to \$22 billion.
October 14	Opposition Peronist party wins midterm congressional elections.
November 1	New measures, including swap for most of \$132 billion public debt.
November 30	Overnight interest rates in pesos average 689% on fears of devaluation and deposit freeze. Bank run.
December 1	Cavallo announces bank deposit freeze.
December 5	IMF cuts off lending.
December 13	General strike. Riots and looting follow.
December 19-20	Cavallo and then De la Rúa resign.
December 20-31	Interim presidents Ramón Puerta, Adolfo Rodríguez Saá, and Eduardo Camaño. Rodríguez Saá defaults on foreign debt December 23.
2002: January 1	Peronist Eduardo Duhalde chosen president by Congress.
January 6	Law of Public Emergency and Reform of the Exchange Rate Regime ends "convertibility" monetary system in effect since 1991.
January 9	Peso devalued to 1.40 per dollar for certain transactions, floated for the rest. Bank deposits "pesofied" at 1.40 pesos per dollar, loans at 1.00.
February 11	Foreign exchange market fully reopens; peso falls to around 2 per dollar.
April 22-5	Bank holiday. Economy minister Jorge Remes Lenicov resigns April 23. Congress passes law reinforcing legal basis of deposit freeze April 25.
August-September	Severely depressed economy shows signs of having reached bottom.
November 14	Argentina defaults on debt to World Bank.
December 2	Deposit freeze ends for checking and savings accounts, after having been loosened but not removed for time deposits on October 1.
December 26	Foreign exchange controls relaxed; further relaxed January 8, 2003.
2003: January 17	IMF announces it will renew Argentina's outstanding loans.
March 5	Argentine Supreme Court nullifies "pesofication" of certain deposits.
May 25	Peronist Nestor Kirchner becomes president following elections.

Tidslinje hendelsesforløp Hellas (The Guardian, 9.mars 2012) <http://bit.ly/zxOclu>

18 October 2009 George Papandreou's new socialist government reveals a black hole in government accounts. He admits the budget deficit will be double the previous government's estimate and will hit 12% of GDP. FTSE falls 200 points to 5042

8 December 2009 Fitch ratings agency downgrades Greece's credit rating from A- to BBB+. Borrowing costs begin an upwards spiral made worse after rival ratings agencies S&P and Moody's begin moves that soon categorise Greek debt as junk.

4 March 2010 Greece announces a major austerity plan. An increase in VAT and tax on cigarettes and alcohol is coupled with a freeze on pensions and cap on civil servants' pay.

26 March 2010 German chancellor Angela Merkel agrees under pressure to a "last resort" rescue package for Greece after debt downgrades on Portugal and Ireland force her into a U-turn. FTSE climbs to 5771

23 April 2010 Papandreou calls for a eurozone-IMF rescue package following steep rise in borrowing costs. FTSE falls more than 600 points to 5123

2 May 2010 Eurozone finance ministers agree to rescue Greece with €110bn (£92bn) in loans over three years. A week later ministers announce a €500bn eurozone rescue fund.

7 July 2010 Parliament passes pension reform, a key requirement of the EU/IMF deal, and raises women's retirement age from 60 to match men at 65.

23 April 2011 European commission says Greek budget deficit is again worse than expected, at 13.6% of GDP. Second Greek crisis begins.

13 June 2011 Greece gets the lowest credit rating in the world after S&P downgrades it by three notches, to CCC from B.

29 June 2011 Greek parliament passes second austerity bill after two days of violent protests during which some 300 protesters and police are injured. The package contains severe spending cuts and tax increases. The EU had set passage of the bill as a precondition for further aid.

3 July 2011 European finance ministers postpone a decision on a second bailout. Greece on edge of collapse. Markets dive again. Borrowing costs for Italy and Spain begin to rise.

2 October 2011 Athens says Greece cannot meet the 2011 and 2012 deficit targets agreed with the international lenders, blaming a deeper recession than forecast.

31 October 2011 Papandreou stuns markets and eurozone leaders by calling for a referendum on the EU/IMF rescue plan agreed only days earlier. The plan calls for private creditors to take a 50% writedown and allows for €130bn of fresh bailout loans.

5 November 2011 The leaders of Greece's two largest political parties form a government of national unity, but it soon collapses. Papandreou confirms on television four days later that he will resign, ushering in Lucas Papademos, a former central banker, as prime minister.

8 December 2011 European Central Bank offers massive loans to banks to avert second credit crunch as fear of Greek collapse undermines confidence in European banking sector.

16 November 2011 Papademos wins confidence vote in parliament before embarking on two months of on/off talks in Brussels.

14 December 2011 The IMF says reforms are running behind schedule in most areas and the delays are stalling recovery.

28 January 2012 Greece reaches tentative deal with its private creditors to significantly reduce the country's debt, but Germans persist in limiting loans and demanding more austerity cuts.

9 February 2012 After repeated delays and all-night talks with leaders of the three Greek coalition parties and EU and IMF inspectors, political leaders clinch a deal on government cuts in return for new rescue loans. Cuts include 22% off the minimum wage, 15% off pensions and 15,000 public sector jobs. Unemployment rises to 21%, a new record, after austerity measures already in place.

21 February 2012 After more than 12 hours of talks, eurozone countries reach agreement to hand Greece €130bn, needed in time for the country to refinance €14bn of loans on 20 March. The deal is expected to bring Greece's debt down to 120% of GDP by 2020, around the maximum that the IMF and eurozone consider sustainable.

9 March 2012 Athens announces results of bond swap offer. In effect, banks agree to write off 75% of the value of their loans.

